

วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๑

งานวิจัย

ทัศนะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับ การวิจัยเซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนมนุษย์

สมภาร พรหมทา

ตอนที่ ๑

การวิจัยเซลล์ต้นแบบและปัญหาจริยธรรมที่ตามมา

สิ่งที่เราจะพิจารณากันในงานวิจัยนี้คือเรื่อง “การวิจัยเซลล์ต้นแบบ” (Stem Cell Research) ในเบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเนื้อหาของ การวิจัยเซลล์ต้นแบบเท่าที่จำเป็นต่อการทำความเข้าใจปัญหาทางจริยธรรมที่เกิดจากเรื่องนี้ก่อน จากนั้นจึงจะไปพิจารณาว่าการวิจัยเซลล์ต้นแบบนี้ได้ก่อให้เกิดการถกเถียงกันในทางจริยธรรมอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจทัศนะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่จะได้กล่าวในตอนถัดไป

การวิจัยเซลล์ต้นแบบ

เราจะเริ่มต้นด้วยการวิจัยเซลล์ต้นแบบ ก่อนอื่นมีคำอยู่สองคำที่เราจะพิจารณา คำแรกคือ “เซลล์ต้นแบบ” คำที่สองคือ “การวิจัย” ในเบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยขอให้ท่านผู้อ่านโปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ ซึ่งเขียนโดยท่านราชบัณฑิตสำนักวิทยาศาสตร์ แห่งราชบัณฑิตยสถานของบ้านเรา ท่านเขียนว่า

เซลล์ต้นกำเนิดเป็นเซลล์ชนิดหนึ่งในร่างกายมนุษย์และสัตว์ มีสมบัติแตกต่างจากเซลล์อื่นโดยที่สามารถแบ่งตัวเองเป็นทวีคูณและสามารถเจริญเป็นเซลล์ชนิดอื่นที่จำเพาะชนิดใดชนิดหนึ่งหรือหลายชนิดได้ เซลล์ต้นกำเนิดมี ๒ ชนิด ชนิดแรกเป็นเซลล์ต้นกำเนิดตัวอ่อน (embryonic stem cell หรือ ES cell) พบในไข่ที่ได้รับการผสมแล้วระยะบลาสโทซิสต์ มีศักยภาพที่จะแบ่งตัวและเจริญเป็นเซลล์ชนิดต่างๆทุกชนิดในร่างกาย อีกชนิดหนึ่งเจริญมาจากเซลล์ต้นกำเนิดชนิดแรกพบได้ทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ เรียกว่าเซลล์ต้นกำเนิดที่โตแล้ว (adult stem cell) เดิมเข้าใจกันว่าเซลล์ต้นกำเนิดชนิดนี้มีศักยภาพจำกัดกว่าชนิดแรก และเจริญเป็นเซลล์หรืออวัยวะชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงชนิดเดียวเท่านั้น*

* อรรถกถาธิว เวชชาชีวะ และ สุรพล อิศโรกรคิด, “เซลล์ต้นกำเนิด,” วารสารราชบัณฑิตยสถาน, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๓.

ในบทความข้างต้นนี้ ท่านผู้เขียนได้เรียก *Stem Cell* ว่า “เซลล์ต้นกำเนิด” ซึ่งก็คือสิ่งเดียวกับที่ผู้วิจัยเรียกในงานวิจัยนี้ว่า “เซลล์ต้นแบบ” ท่านผู้เขียนได้กล่าวถึงเซลล์ต้นแบบสองชนิด ชนิดที่หนึ่งคือที่ได้จากตัวอ่อนของมนุษย์หรือสัตว์ ส่วนชนิดที่สองนั้นได้จากมนุษย์หรือสัตว์ที่โตแล้ว “โต” ในที่นี้หมายถึงไม่ใช่ตัวอ่อนที่อยู่ในครรภ์มารดาหรือในหลอดทดลอง แต่คลอดจากท้องแม่มีชีวิตอยู่ในโลกแล้ว ส่วนจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่หรือผู้ชราก็ได้ เพื่อเป็นการปูพื้นให้ท่านผู้อ่านเข้าใจเรื่องเซลล์ต้นแบบนี้ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงความเป็นมาของการวิจัยเกี่ยวกับสิ่งนี้โดยย่อต่อไปนี้

(๑) วิชาการทางการแพทย์นั้นเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าอุบัติขึ้นในโลกเพื่อรักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์ หากท่านผู้อ่านจะสังเกตสิ่งที่แพทย์กระทำเพื่อรักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์ จะพบว่ามีสองสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานของแพทย์ สิ่งแรกคือ “ยา” สิ่งที่สองคือ “กระบวนการบำบัดรักษา” โดยทั้งสองสิ่งนี้มักมาคู่กันเสมอ ในการรักษาโรคบางอย่าง ยาอาจเป็นปัจจัยหลัก แต่ในการรักษาความเจ็บป่วยบางอย่าง ยาไม่ใช่ปัจจัยหลัก สิ่งที่เป็นปัจจัยหลักคือกระบวนการวิธีในการรักษา ยกตัวอย่างเช่น หากเราปวดหัว เราไปหาหมอ หมอตรวจแล้ววินิจฉัยว่าอาการนี้บำบัดได้ด้วยยาบางอย่าง หมอสั่งยาให้เรา เมื่อเรากลับมาที่บ้านแล้วกินยาตามที่หมอบอก ไม่นานเราก็หายจากอาการปวดหัวนั้น ในการบำบัดอาการปวดหัวนี้ ยาเป็นปัจจัยหลัก ส่วนคำแนะนำตลอดจนถึงการวินิจฉัยตรวจตราของหมอนั้นอาจถือว่าเป็นกระบวนการวิธีในการรักษา ซึ่งมีบทบาทน้อยกว่า แต่ถ้าเราไปหาหมอเพราะหกล้มแขนหัก สิ่งที่หมอมำให้เราคือการใส่เฝือกเพื่อให้กระดูกที่หักนั้นค่อยๆ เชื่อมต่อกับตัวของมันเอง หมออาจให้ยาแก้ปวดหรือยาป้องกันการอักเสบของแผล แต่ยาเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่จะไปทำหน้าที่เชื่อมต่อกกระดูก กระดูกนั้นจะเชื่อมต่อกับตัวของมันเอง ในกรณีนี้ การใส่เฝือกถือว่าเป็นบทบาทหลัก ส่วนการให้ยามีบทบาทรอง หากกล่าวอย่างเปรียบเทียบ ร่างกายของคนเราก็เหมือนเครื่องจักรเช่นรถยนต์ เมื่อร่างกายเราเจ็บป่วย ก็เปรียบเหมือนเครื่องยนต์ขัดข้องมีปัญหา ในการแก้ปัญหาเครื่องยนต์นั้น บางครั้งตัวเครื่องยนต์ยังดีอยู่ แต่อาจมีสิ่งแปลกปลอมหรือมีปัจจัยอะไรจากภายนอกไปแทรกแซงทำให้การทำงานของเครื่องยนต์นั้นผิดปกติไป สิ่งที่ช่างจะทำได้คือ “ทำความสะอาด” ชิ้นส่วนนั้นใหม่ เช่นเอาหม้อกรองอากาศที่สกปรกมาเช็ดล้าง ทำความสะอาด เท่านั้นอาการผิดปกตินั้นก็หายไป วิธีการเช่นนี้เปรียบได้กับการให้ยา ปกติยานั้นจะไปทำลายสิ่งแปลกปลอมจากภายนอกเช่นเชื้อโรคต่างๆ ที่เข้าไปสู่ร่างกายของเรา หรือไม่ก็ไปช่วยลดความเจ็บปวดอันเกิดจากสิ่งแปลกปลอมขณะรอเวลาให้มันตายไปเองหรือหายไปจากร่างกายของเรา การให้ยาจึงอาจกล่าวอย่างเปรียบเทียบว่าเสมือนเป็นการ “ทำความสะอาด” ภายอย่างที่ช่างทำกับเครื่องยนต์ข้างต้น แต่บางครั้งชิ้นส่วนเครื่องยนต์ที่เสียนั้นก็เสียมากจนเกินจะแก้ไขหรือซ่อมแซมได้ วิธีเดียวที่ช่างจะทำได้ก็คือ “เปลี่ยนอะไหล่” ใหม่ การรักษาโรคหรือความเจ็บป่วยบางอย่างที่ต้องทำเช่นเดียวกันนี้ คือต้องเปลี่ยนอวัยวะใหม่ กระบวนการในการรักษาที่ไม่ใช่การให้ยาหรือซ่อมแซมอวัยวะเพื่อให้กลับมาทำงานได้เป็นปกติดังเดิมนั้นจึงอาจกล่าวอย่างเปรียบเทียบว่าเสมือนการเปลี่ยนอะไหล่ใหม่ ต่างกันเพียงในกรณีของร่างกายมนุษย์นั้น อะไหล่เป็นเรื่องทางชีวภาพและไม่อาจหามาได้ง่ายๆ อย่างอะไหล่เครื่องจักร

(๒) ที่ผู้วิจัยกล่าวข้างต้นนี้นักกล่าวอย่างหยาบๆ ในการรักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์อาจมีรายละเอียดที่คาบเกี่ยวกับระหว่างยาและกระบวนการรักษามากกว่าที่กล่าวมาข้างต้น แต่ที่กล่าวเช่นนี้ก็เพื่อแยกให้เห็นว่างาน

ที่แพทย์ทำนั้นเกี่ยวข้องกับ “ยา” และ “อะไหล่ชีวิต” โดยที่บางครั้งการแยกสองเรื่องนี้แม้จะยาก แต่ที่สุดเราก็แยกได้ การกินยาแก้ปวดหัวนั้นเป็นตัวอย่างของการให้ยาที่ชัดเจน การผ่าตัดหัวใจนั้นไม่ใช่การให้ยา แต่เป็นการซ่อมแซมอวัยวะที่ทำงานผิดปกติให้ทำงานต่อไปได้ แม้จะไม่เท่าเดิม กรณีนี้การผ่าตัดซ่อมหัวใจก็เป็นกระบวนการวิธีในการรักษาซึ่งอาจรวมไปอยู่ในหมวดการให้ยาเพื่อแยกออกมาต่างหากจากการเปลี่ยนอะไหล่ (คือการผ่าตัดหัวใจในกรณีนี้ไม่ใช่การผ่าตัดเพื่อเปลี่ยน เราจึงเทียบกับการซ่อมแซมทำความสะอาดเครื่องยนต์) ส่วนการผ่าตัดเปลี่ยนหัวใจโดยเอาของเก่าทิ้งแล้วเอาของใหม่ใส่เข้าแทนนั้นเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการเปลี่ยนอะไหล่ชีวิต ไม่ใช่การให้ยา ไม่ใช่การซ่อมแซม แต่คือการยกเอาของเก่าทิ้งแล้วหาของใหม่มาใส่แทน

(๓) ยานี้ยังอย่างที่เราได้กล่าวในตอนต้นว่ามีบทบาทหลักเสมือนการทำความสะอาดหรือแก้ไขความขัดข้องของเครื่องยนต์เท่านั้น ยาจึงมีข้อจำกัดในเรื่องที่ไม่สามารถจัดการกับความเจ็บป่วยอันเกิดจากการที่สังขารร่างกายของเราเสื่อมโทรมลงตามหลักอนิจจัง เมื่อผมหงอก เราไม่อาจกินยาแก้ได้ เช่นเดียวกัน เมื่อดวงตาฝ้าฟางในยามที่ชรามากๆ ก็ไม่มียาอะไรในโลกที่จะมากินแล้วทำให้ดวงตาอันฝ้าฟางตามอายุขัยนั้นกลับมาสดใสดังเดิม มนุษย์นั้นไม่ว่าจะเป็นคนไข้หรือแพทย์ (อันที่จริงแพทย์นั้นก็เป็นผู้ที่ต้องเจ็บป่วยด้วยเช่นกัน) เมื่อประสบกับโรคร้ายก็มีวิธีคิดหลายอย่างที่เป็นไปได้ เช่นยอมรับว่าตนต้องตายเมื่อเห็นสมควรว่าถึงวัยแล้ว แต่การแพทย์ตะวันตกนั้นเดินมาในทางที่พยายามจะเอาชนะความตายให้ถึงที่สุด ภายในวัฒนธรรมทางสุขภาพแบบนี้ แม้ว่าจะถึงวัยที่ร่างกายต้องเสื่อมโทรมลงตามวันเวลาแล้ว แต่ผู้คนก็ไม่คิดว่าจะต้องยอมรับ เมื่อไม่ยอมรับ การแพทย์ฝรั่งก็พยายามหาทางที่จะต่อสู้กับโรคร้ายชนิดที่เกิดจากความร่วงโรยของสังขารตามกาลเวลานี้ ดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่ายานั้นกินแก้ตาฝ้าฟางไม่ได้ ดังนั้นหากเราต้องการให้ดวงตาสดใสกลับคืนมาดังเดิมหรือใกล้เคียงของเดิม วิธีการในทางยาที่ใช้ไม่ได้ วิธีเดียวที่เหลืออยู่ก็คือหาอะไหล่มาใส่แทนของเก่าที่ชำรุดนั้น แต่อะไหล่ในรูปของอวัยวะมนุษย์นั้นก็เป็นสิ่งที่หายาก ไม่พอแก่ความต้องการ แพทย์จึงถือเป็นหน้าที่ว่าการแพทย์นั้นจะต้องพยายาม “สร้าง” อะไหล่มนุษย์ขึ้นให้ได้ อะไหล่ที่เราใช้อยู่เวลานี้เป็นอะไหล่ “ธรรมชาติ” คือได้มาจากการบริจาค โดยเพื่อนมนุษย์ด้วยกันก่อนที่จะเขาจะเสียชีวิต ปัญหาที่ว่า เราจะสร้างอะไหล่ทางชีวภาพขึ้นได้อย่างไร นี่เป็นปัญหาที่นักวิทยาศาสตร์ทางด้านการศึกษาของโรคตะวันตกนั้นคิดกันมานาน และพยายามแสวงหาหนทางกันเรื่อยมา

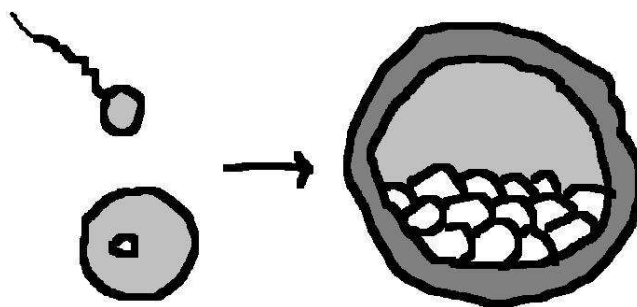
(๔) แล้ววันหนึ่งก็มีคนนึกขึ้นมาได้ว่า อันที่จริงนั้นอะไหล่ที่เราจะสร้างขึ้นนี้ก็อาจสร้างได้จากอะไหล่ธรรมชาติที่มีอยู่แล้วนี่แหละ หมายความว่าร่างกายของมนุษย์เรานี้อาจเป็นไปได้ที่จะมีทรัพยากรจำนวนหนึ่งที่สามารถพัฒนาให้กลายรูปไปเป็นอะไหล่ได้ ถ้าเราทำเรื่องนี้สำเร็จก็ต้องถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติในทางการแพทย์ที่สำคัญตามข้อเขียนของท่านราชบัณฑิตทางด้านวิทยาศาสตร์ของเราสองท่านข้างต้น นักวิทยาศาสตร์พบว่าในเนื้อในตัวของคนเรามีเซลล์อยู่ชนิดหนึ่ง สมมติเรียกชื่อกันในเวลาต่อมาว่า “เซลล์ต้นแบบ” หรือ “Stem Cell” ในภาษาอังกฤษ ตัวอย่างของเซลล์ชนิดที่พวกนี้ที่เช่นเซลล์ต้นตอของเม็ดเลือดในไขกระดูก สำหรับท่านผู้อ่านที่อยู่ห่างวงการแพทย์ ผู้วิจัยขออธิบายให้เข้าใจง่ายๆว่า ในเนื้อตัวของเรานี้จะมีโรคภัยหรือความผิดปกติขึ้นได้ในทุกส่วน เช่นคนบางคนมีความผิดปกติในเม็ดเลือดทำให้เกิดโรคภัยจำนวนหนึ่ง เมื่อนักวิทยาศาสตร์พบว่าเซลล์ที่รับผิดชอบในการสร้างเลือดขึ้นในตัวเรานั้นคือ “เซลล์ต้นตอของเม็ดเลือด” นักวิทยาศาสตร์ก็คิดต่อไปว่า หาก

เราสามารถศึกษาวิจัยแล้วพบว่าเซลล์ต้นตอที่ตัวนี้ทำงานอย่างไร และที่มันทำงานผิดพลาดนั้นจะแก้ไขได้อย่างไร ความรู้ที่นี้จะยังเป็นประโยชน์โดยตรงทำให้เราสามารถที่จะพบหนทางในการรักษาโรคอันเกิดจากความผิดปกติของเลือดได้ ในเรื่องอื่นๆที่เช่นกัน สมมติว่าคนบางคนระบบการย่อยน้ำตาลผิดปกติ ทำให้ปริมาณน้ำตาลในร่างกายของเขาสูงจนเป็นอันตราย หากแพทย์สามารถค้นพบเซลล์ต้นตอที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนี้แล้วจัดการให้มันทำงานตามปกติ เราก็รักษาโรคนี้ได้

(๕) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเซลล์ต้นแบบนั้นแรกเริ่มเดิมทีนักวิทยาศาสตร์ศึกษากับสัตว์เช่นหนู ต่อมาก็ขยายมาศึกษากับคน เฉพาะในคนนั้นการศึกษาเซลล์ต้นแบบในมนุษย์ที่โตเป็นผู้ใหญ่แล้วไม่สู้จะมีปัญหามากนัก เพราะในการ “นำเอาออกมา” ซึ่งเซลล์ต้นแบบจากร่างกายของมนุษย์นั้นไม่ทำให้เจ้าของเซลล์เป็นอันตราย แต่ในระยะแรกๆนั้นนักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่เชื่อ (ตามสามัญสำนึก) ว่า เราเอาเซลล์ต้นแบบออกมาจากส่วนไหนของร่างกาย เมื่อมาปลูกถ่ายใส่ในร่างกายของคน เซลล์ต้นแบบนั้นก็อาจจะเจริญเติบโตไปเป็นเซลล์อย่างเดียวกันนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น ยกตัวอย่างเช่น สมมติว่าชายคนหนึ่งป่วยด้วยโรคกล้ามเนื้อหัวใจตาย คือเซลล์ในหัวใจของเขาค่อยๆตายลงทีละเล็กละน้อย และที่ตายไปนั้นก็ไม่งอกขึ้นมาแทนเหมือนคนปกติ แพทย์ก่อนหน้านั้นได้ศึกษาวิจัยเซลล์ต้นกำเนิดของหัวใจที่สกัดเอามาจากคนปกติ แล้วเอามาเพาะเลี้ยงเอาไว้สำหรับใช้รักษาโรคที่เกี่ยวกับกล้ามเนื้อหัวใจ แพทย์ได้ผ่าตัดปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดของหัวใจที่เพาะเลี้ยงเอาไว้ในใส่ลงไปหัวใจของชายคนนั้นด้วยหวังว่าเซลล์ต้นกำเนิดที่ใส่เข้าไปนี้จะไปทำหน้าที่แทนเซลล์ต้นกำเนิดในหัวใจของชายคนนั้นที่ชำรุดไม่ยอมทำงานตามปกติ หากได้ผล เซลล์ต้นกำเนิดใหม่นั้นก็จะไปทำหน้าที่เจริญงอกงามเป็นเนื้อของหัวใจขึ้นมาทดแทนส่วนที่ตายไป ขอให้ท่านผู้อ่านนึกถึงสนามหญ้าหน้าบ้านเราที่มันตายแล้วไม่ยอมงอก กลายเป็นพื้นที่แหว่งๆ วัชพืชรบกวนที่คือแทนที่เราจะรอให้ที่ตรงนั้นมันงอกขึ้นมาเอง (ซึ่งไม่น่าเป็นไปได้เพราะหญ้าตรงนั้นตายไปหมดแล้ว) เราก็เอาหญ้าผืนใหม่ที่ไปซื้อมาจากตลาดมาปลูกลงแทน หญ้านั้นชาวสวนเขาปลูกไว้แล้วก็แะมาขาย เซลล์ต้นแบบก็เหมือนหญ้าพวกนี้เอง เขาเลี้ยงเอาไว้เหมือนกับที่ชาวสวนเลี้ยงหญ้า แต่ขอให้ท่านผู้อ่านสังเกตว่า เซลล์ต้นแบบที่ได้จากหัวใจนั้นเมื่อเขาไปปลูกถ่ายก็งอกเป็นเซลล์หัวใจ ไม่เป็นอย่างอื่น ในแง่นี้ เซลล์ต้นแบบจากร่างกายของคนโตแล้วก็มีข้อจำกัด คือใช้ปลูกถ่ายให้กลายเป็นเนื้อเยื่อหรืออวัยวะได้อย่างจำกัด คืออย่างที่ตรงกับที่มาของมันเท่านั้น

(๖) เมื่อเข้าใจเช่นนั้น นักวิทยาศาสตร์บางส่วนก็เห็นว่า เนื่องจากความต้องการเซลล์ต้นแบบสำหรับปลูกถ่ายนั้นมียุทธวิธีที่ในร่างกายของเรา แต่ ณ เวลานั้น นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นพบเซลล์ต้นกำเนิดในบางที่เท่านั้น ปัญหามีว่า หากเราต้องการเพาะเลี้ยงเซลล์ต้นแบบสำหรับเยียวารักษาความเจ็บป่วยในที่ที่ยังไม่พบเซลล์ต้นแบบ เราจะทำอย่างไร ท่านผู้อ่านลองนึกตัวอย่างง่ายๆว่า สมมติผู้วิจัยป่วยด้วยโรคกระเพาะอาหารทำงานผิดปกติ มีเซลล์ตายไปแล้วไม่ยอมงอกขึ้นมาแทน เวลานั้นแพทย์ยังไม่พบว่ามีเซลล์ต้นแบบที่สามารถสกัดออกมาจากกระเพาะอาหารได้ แพทย์เองก็ไม่คิดว่าจะเอาเซลล์ต้นแบบที่สกัดจากหัวใจไปปลูกที่กระเพาะอาหาร เพราะเห็นว่าสองที่นี้ลักษณะเนื้อเยื่อไม่เหมือนกัน (เหมือนเอาหญ้ามาเลื่อยไปปลูกแทนที่ที่แต่เดิมมีหญ้านวลน้อยอยู่ แต่ตอนนี้มันตายไปหมดแล้ว เมื่องอกขึ้นมามันก็ต้องเป็นหญ้ามานะเลื่อย จะเป็นหญ้านวลน้อยไปได้อย่างไร) จากข้อจำกัด (ที่เกิดขึ้นจากสามัญสำนึก) นี้ทำให้นักวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งหันไปให้ความสนใจแก่ “ตัวอ่อนมนุษย์” ที่

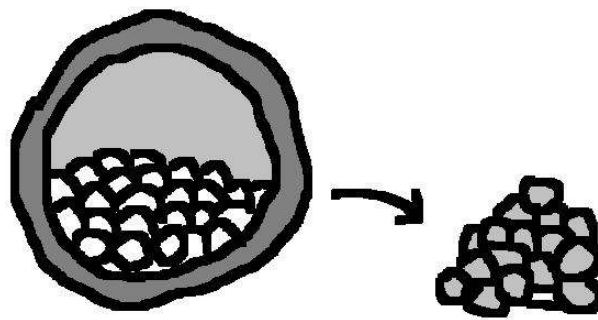
เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า *The Human Embryo* ตัวอ่อนมนุษย์ที่นักวิทยาศาสตร์เหล่านี้คิดถึงไม่ใช่ตัวอ่อนที่อยู่ในครรภ์มารดาตามธรรมชาติ แต่หมายถึงตัวอ่อนที่แพทย์สร้างขึ้นแล้ว “เหลือใช้” ตัวอ่อนเหล่านี้เป็นผลผลิตของการทำเด็กหลอดแก้ว เรื่องของเรื่องนั้นมีว่าเมื่อคู่สมรสไปพบแพทย์เพื่อให้แพทย์ช่วยให้มีลูกได้ด้วยวิธีที่เรียกว่าการปฏิสนธิอกร่างกายหรือ IVF แพทย์จะเอาไข่ของภรรยาและสเปิร์มออกมาผสมกันให้กลายเป็นตัวอ่อนมนุษย์จำนวนหนึ่ง ที่ต้องสร้างมากกว่าหนึ่งก็เพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย สมมติว่าตัวอ่อนที่ใส่กลับเข้าไปในครรภ์มารดาชุดแรกไม่ “ติด” คือไม่เกาะที่ผนังมดลูกแล้วแท้งออกมา แพทย์ก็สามารถใส่ตัวอ่อนชุดใหม่ที่ได้เตรียมไว้แต่แรกนั้นเข้าไปต่อได้เลย สมมติว่าตัวอ่อนชุดแรกๆ ประสบผลสำเร็จในการฝังตัวอยู่ในผนังมดลูกของมารดาแล้วเจริญเติบโตเป็นมนุษย์ต่อไป ตัวอ่อนที่เหลืออยู่ก็จะกลายเป็นของเหลือใช้ โดยทั่วไปสามีและภรรยาที่ไปใช้บริการทางการแพทย์ก็มักจะยกให้แก่แพทย์เพื่อศึกษาวิจัยหรือทำประโยชน์ทางการแพทย์อย่างอื่นต่อไป ตัวอ่อนเหล่านี้ นักวิทยาศาสตร์จินตนาการว่าน่าจะประกอบด้วยเซลล์ต้นแบบที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในทุกเรื่อง ผลการทดลองก็ปรากฏว่าเป็นไปตามที่จินตนาการนั้น เพื่อให้ท่านผู้อ่านเข้าใจเรื่องนี้มากขึ้น ผู้วิจัยได้วาดรูปเอาไว้ข้างล่างนี้เพื่อประกอบการอธิบาย โดยรูปเหล่านี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากรายงานผลการวิจัยที่ดำเนินการโดย National Bioethics Advisory Commission ของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการที่มาของภาพที่ท่านผู้อ่านจะเห็นข้างล่างนี้มาจากรายงานเล่มที่ชื่อ *Ethical Issues in Human Stem Cell Research*^๒ ภาพหมายเลข ๑ ข้างล่างนี้เป็นภาพของเชื้ออสุจิและไข่ที่แพทย์ได้นำออกมาผสมกันในหลอดทดลองแล้วกลายเป็นตัวอ่อนมนุษย์ ตัวอ่อนมนุษย์นั้นมีพัฒนาการหลายขั้นตอนซึ่งเราจะไม่พิจารณารายละเอียดที่วุ่นวายเพราะไม่จำเป็น เราจะดูแค่เพียงว่าหลังจากที่ผสมกันแล้วกลายเป็นตัวอ่อนจากของสองสิ่งมาเป็นสิ่งเดียวได้ราวๆหนึ่งสัปดาห์ ตัวอ่อนมนุษย์นั้นจะมีลักษณะเป็นดังรูปข้างล่าง

ภาพที่หนึ่ง เชื้ออสุจิกับไข่ผสมกันแล้วกลายเป็นชีวิตในระยะ Blastocyst
ระยะนี้อยู่ในช่วงวันที่ ๖-๗ หลังการผสมกันของไข่และอสุจิ

^๒National Bioethics Advisory Commission, *Ethical Issues in Human Stem Cell Research*, Volume 1, Rockville, Maryland, 1999. pp. 7-12.

นักวิทยาศาสตร์เรียกพัฒนาการของตัวอ่อนมนุษย์ในขั้นนี้ว่าชั้น Blastocyst ที่ท่านอาจารย์อรรถสิทธิ์และอาจารย์สุรพลเรียกในบทความของท่านที่อ้างถึงข้างต้นว่า “ระบบลาสโทคีสต์” ขอให้ท่านผู้อ่านสังเกตว่าตัวอ่อนมนุษย์นั้นจะยังมีลักษณะเป็นก้อนกลมๆ เล็กจิ๋ว ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๐.๑-๐.๒ มม. เท่านั้นเอง มีเปลือกนอกหุ้มอยู่ข้างนอก ข้างในเปลือกนั้นมีเนื้อเป็นก้อนเล็กๆ จำนวนหนึ่งบรรจุอยู่ ก้อนเหล่านี้ทางการแพทย์เรียกว่า Inner Cell Mass ซึ่งก็เป็นคำธรรมดาๆ ตรงไปตรงมาซึ่งแปลเป็นไทยได้ว่า “เนื้อข้างในของเซลล์” เนื้อข้างในนี้เองที่นักวิทยาศาสตร์จะสกัดออกมาใช้ประโยชน์เป็นเซลล์ต้นแบบสำหรับปลูกถ่ายรักษาโรคมะเร็งไข้ไข้ที่เกิดขึ้นตามอวัยวะต่างๆ ของมนุษย์ดังที่เราได้กล่าวถึงกันมาแล้ว

ภาพที่สอง เซลล์ต้นกำเนิดที่สกัดออกมาจากเนื้อในของเซลล์ตัวอ่อนมนุษย์

(๗) ตามภาพข้างบนนี้ ท่านผู้อ่านจะเห็นว่าจากเนื้อข้างในของเซลล์ตัวอ่อนมนุษย์นั้น นักวิทยาศาสตร์สามารถสกัดเอาเซลล์ต้นกำเนิดออกมาได้จำนวนหนึ่ง เชื่อกันว่าเซลล์ต้นกำเนิดที่สกัดออกมาจากตัวอ่อนนี้สามารถที่จะพัฒนาไปเป็นเซลล์ต่างๆ เนื้อเยื่อต่างๆ และอวัยวะต่างๆ ได้ทุกอย่าง เรื่องนี้ท่านผู้อ่านเองก็สามารถเข้าใจได้ด้วยสามัญสำนึก เราลองนึกภาพเมล็ดพืชสักอย่างเช่นเมล็ดมะม่วง สมมติว่าเป็นมะม่วงแก้ว พื้นบ้านของไทยเรา สิ่งที่เราถืออยู่ในมือเวลานี้คือเมล็ดของมะม่วงแก้ว เป็นเมล็ดพืชอย่างหนึ่ง ดูจากภายนอกก็เป็นเมล็ดพืชปกติธรรมดาทั่วไป เมื่อเราลองผ่าดูข้างในก็จะเห็นเนื้อของเมล็ดพืชตามที่เห็นกันโดยทั่วไป ซึ่งไม่มีอะไรพิเศษ แต่เราทราบว่ายภายในเนื้อของเมล็ดมะม่วงแก้วนั้น มีบางสิ่งดำรงอยู่ สิ่งนี้นักคิดในโลกอาจเรียกชื่อต่างกัน เช่นนักปรัชญากรีกที่ชื่ออาริสโตเติลอาจเรียกว่า “ศักยภาพ” (The Potential) ส่วนนักวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องพันธุกรรมอาจเรียกว่า “พันธุกรรม” (The Gene) พระพุทธศาสนานิยามอาจารย์อาจเรียกว่า “พีชะ” (The Seed) ซึ่งคำทั้งหมดที่กล่าวมานี้ชี้ไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรมที่แฝงอยู่ในสสารที่รวมตัวกันเข้าแล้วกลายเป็นเนื้อเมล็ดมะม่วงแก้วลูกนั้น (พันธุกรรมในทัศนะของนักชีววิทยาบางส่วนอาจหมายถึงตัวสสาร แต่นักชีววิทยาที่คิดลึกซึ้งไปกว่านั้นบางคนเห็นว่าตัวพันธุกรรมน่าจะเป็นอะไรที่ลึกซึ้งกว่าสสารหรือสสารเคมีที่มารวมกันเป็นเนื้อเมล็ดมะม่วงนั้น ในแง่นี้พันธุกรรมก็เป็นอะไรที่ลึกซึ้งกว่าสสาร อันที่จริงในทางปรัชญาเราถามได้ว่าทำไมสสารเคมีชนิดนั้นๆ จึงมีผลต่อการบังคับให้สิ่งต่างๆ ต้องเป็นไปในทางพันธุกรรมเช่นนั้น ความรู้เกี่ยวกับ DNA

สมัยนี้บอกเราว่าพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตถูกกำหนดด้วยสารเคมีเพียงไม่กี่ตัว คำถามคือเราเคยสงสัยไหมว่าทำไมสารเคมีพวกนี้จึงมีอิทธิพลอันลึกซึ้งเช่นนั้น หรือว่าจริงๆ แล้วไม่ใช่พวกมันหรอกที่ทำงานอันน่ามหัศจรรย์นั้น มีอะไรบางอย่างที่เร้นลับแฝงอยู่ในพวกมันอีกที่ ถ้าคิดอย่างนี้แนวคิดทางปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องพันธุกรรมก็ไม่ต่างกันมากอย่างที่บางคนเข้าใจ) เมื่อเรามองดูเมล็ดมะม่วง เรากำลังมองดู “ต้นมะม่วงในอนาคต” สิ่งที่ยังบรรจุอยู่ในเมล็ดมะม่วงนั้นก็คือสมรรถนะที่จะเติบโตเป็นต้นมะม่วงอย่างที่เรเห็น ชื่อนี้ฉันใด เมื่อเรามองดูตัวอ่อนของมนุษย์ก็ฉันนั้น สิ่งที่เราเห็นนั่นแม้จะเป็นเพียงกลุ่มของเซลล์ที่ยังไม่ปรากฏรูปลักษณะของมนุษย์แต่อย่างใด แต่สิ่งนี้ก็เหมือนเมล็ดมะม่วงที่แม้จะยังไม่ปรากฏเค้ารูปของต้นมะม่วง แต่ทุกสิ่งที่เป็นต้นมะม่วงก็บรรจุอยู่ในนั่นแหละ ในทำนองเดียวกัน ความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏอย่างที่เห็นคือมีรูปร่าง อวัยวะ และคุณสมบัติแห่งความเป็นมนุษย์อื่นๆ ที่บรรจุอยู่ในตัวอ่อนที่เล็กกระจิ๋วหลิวนั้น เซลล์ต้นแบบที่สกัดออกมาจากตัวอ่อนนั้นจึงเป็นสิ่งที่แพทย์เชื่อว่าเมื่อนำไปปลูกถ่ายใส่ตัวอ่อนของมนุษย์ก็จะเจริญเติบโตกลายเป็นเซลล์หรือเนื้อเยื่อของอวัยวะนั้นๆ เช่นเป็นกล้ามเนื้อหัวใจแทนส่วนที่ตายไป เป็นเนื้อสมองแทนส่วนที่ตายไป เป็นต้น พิจารณาจากแง่นี้ เซลล์ต้นแบบที่สกัดได้จากตัวอ่อนจึงเป็นความหวังของแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ในแง่ที่จะเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญสำหรับใช้รักษาบำบัดโรคอันเกิดจากการทำงานที่ผิดพลาดของเซลล์ในร่างกายของมนุษย์บ้าง เกิดจากการที่เซลล์เหล่านั้นเสื่อมสภาพไปตามอายุชั้ยบ้าง ปัจจุบัน บางประเทศในโลกเช่นประเทศอังกฤษกฎหมายอนุญาตให้ใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อการรักษาความเจ็บป่วยตามที่กล่าวข้างต้นได้ (รัฐสภาอังกฤษผ่านกฎหมายฉบับนี้เมื่อปี ๒๕๓๓ ผลจากกฎหมายนี้ทำให้นักวิทยาศาสตร์อังกฤษสามารถสร้างตัวอ่อนมนุษย์ขึ้นเพื่อการศึกษาวิจัยอันจะนำไปสู่การสามารถเยียวยารักษาโรคร้ายต่างๆ ที่สามารถแก้ไขได้ด้วยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์) โดยมีเงื่อนไขจำนวนหนึ่งเช่นตัวอ่อนนั้นจะต้องถูกใช้ประโยชน์ภายในเวลาสองสัปดาห์เป็นต้น เงื่อนไขเหล่านี้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ผิดจริยธรรมน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(๘) อะไรคือปัญหาทางจริยธรรมที่เกิดจากการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ สิ่งแรกที่เรพบก็คือ “การสกัดเอาเซลล์ต้นกำเนิดออกมาจากตัวอ่อนของมนุษย์” นั้น ณ เวลานี้ (ในอนาคตจะเป็นอย่างไรเราจะต้องคอยดูกันต่อไป วิทยาศาสตร์นั้นเปลี่ยนแปลงได้ทุกวัน) มีความหมายเท่ากับ “การฆ่าตัวอ่อนมนุษย์” เรื่องนี้ท่านผู้อ่านที่เป็นคนธรรมดาสามัญก็สามารถเข้าใจได้ตามสามัญสำนึก เนื่องจากเซลล์ต้นกำเนิดนั้นเป็น “หน่ออ่อน” ของความเป็นมนุษย์ที่จะปรากฏเป็นสภาพจริงในอนาคต เมื่อหน่ออ่อนเหล่านี้ถูกนำออกไปจากตัวอ่อนนั้นแล้ว สิ่งที่เหลืออยู่ก็เป็นเพียงซากที่ไม่มีความหมายอะไร กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ เซลล์ต้นแบบนั้นเป็น “สาระสำคัญ” ของความเป็นมนุษย์ เมื่อเรานำเอาสิ่งนี้ออกไปจากตัวอ่อนมนุษย์แล้ว สิ่งที่เหลืออยู่ก็ไม่มีมีความหมายอะไร คำว่าไม่มีมีความหมายในที่นี้หมายความว่า ตัวอ่อนที่ถูกพรากเซลล์ต้นแบบออกไปจนหมดแล้วนั้นจะไม่สามารถเติบโตเป็นคนได้ เพราะในการเติบโตเขาต้องอาศัยเซลล์ต้นแบบสำหรับเจริญไปเป็นอวัยวะต่างๆ ดังนั้นการสกัดเอาเซลล์ต้นแบบออกจากตัวอ่อนทารกก็เท่ากับทำให้เขาตาย หรือฆ่าเขา โดยผู้ที่ลงมือคือแพทย์หรือนักวิทยาศาสตร์รู้เรื่องนี้ล่วงหน้าเป็นอย่างดี คำถามคือ “การฆ่าคนเพื่อเอาร่างของเขาไปรักษาความเจ็บป่วยของผู้อื่นนั้นทำได้

หรือ” นี่คือการที่มาของปัญหาทางจริยธรรมหลักที่เกิดขึ้นมาอย่างไม่มีทางเลี่ยงจากการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เท่าที่เราเข้าใจกันอยู่ในปัจจุบัน

ความเห็นต่างๆเกี่ยวกับปัญหาจริยธรรมในการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์

ต่อไปนี้จะวิจัยจะขอลงถึงรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับความเห็นของผู้คนเกี่ยวกับปัญหาทางจริยธรรมในการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ข้างต้น ผู้วิจัยจะพยายามประมวลความคิดที่สำคัญๆพร้อมรายละเอียดว่าคนที่คิดอย่างนั้นเขามีเหตุผลอย่างไรให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการพิจารณาเทียบเคียงกับแนวคิดของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องเดียวกันนี้ที่จะกล่าวอย่างละเอียดในตอนต่อไป เราจะพิจารณาเรื่องต่างๆเป็นลำดับดังนี้

(๑) เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปสำหรับทุกฝ่ายที่ให้ความเห็นเกี่ยวข้องกับปัญหาทางจริยธรรมอันเนื่องมาจากการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ว่า การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ ณ เวลานี้ มีความหมายเท่ากับการทำให้ตัวอ่อนนั้นต้องตาย หรือกล่าวอย่างเป็นภาษาชาวบ้านก็คือการใช้ประโยชน์จากตัวอ่อนเหล่านี้จำเป็นต้องฆ่าเขาก่อนจึงจะเอาร่างของเขามาใช้ประโยชน์ได้ การถกเถียงปัญหาจริยธรรมในการใช้เซลล์ต้นแบบกำเนิดของทุกฝ่ายอิงอยู่กับการยอมรับข้อเท็จจริงอันนี้ จะอย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเชื่อว่าในอนาคตอาจมีผู้ค้นพบวิธีที่จะสกัดเอาเซลล์ต้นแบบกำเนิดออกมาจากตัวอ่อนมนุษย์โดยไม่จำเป็นต้องทำลายเขา หากเราสามารถทำได้เช่นนั้น การถกเถียงกันด้วยปัญหาจริยธรรมในเรื่องนี้ก็จะเปลี่ยนประเด็นไป นอกจากนั้น นักวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งที่ยังเชื่อว่าเซลล์ต้นแบบที่สกัดจากร่างกายของบุคคลที่โตเป็นผู้ใหญ่แล้วนี้อาจให้ผลไม่ต่างจากที่สกัดจากตัวอ่อน ในอนาคตหากการศึกษาวิจัยในส่วนนี้ประสบผลสำเร็จ การถกเถียงกันด้วยปัญหาจริยธรรมในการใช้เซลล์ต้นแบบมนุษย์ก็จะเปลี่ยนไปมากอีกเช่นกัน จะอย่างไรก็ตาม ณ เวลานี้ ทุกอย่างยังอยู่ในขั้นที่ว่า หนทางที่เป็นความหวังมากที่สุดในทางการแพทย์ที่จะได้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าที่สุดในการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์บางแบบที่เวลานี้ไม่อาจรักษาได้ด้วยวิธีอื่นก็คือการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นั่นเอง

(๒) เราจะพิจารณาแนวคิดของบุคคลต่างๆเกี่ยวกับปัญหาจริยธรรมในการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์บนข้อเท็จจริงในปัจจุบันที่กล่าวข้างต้นอันได้แก่ (ก) เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เป็นสิ่งที่ให้ความหวังมากที่สุดในการแพทย์ที่จะได้ทรัพยากรอันมีค่ามารักษาความเจ็บป่วยที่ร้ายแรงของมนุษย์ที่ไม่อาจรักษาด้วยวิธีการอย่างอื่น (ข) แต่การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์หมายถึงเราต้อง “ฆ่า” เขา ปัญหาว่ามีว่า ประการแรก การทำเช่นนั้นมีความชอบธรรมหรือไม่ หมายความว่าสิ่งที่เราเอาชีวิตของคนผู้หนึ่งมาต่อชีวิตของคนอีกผู้หนึ่งสามารถกระทำได้หรืออธิบายได้ในทางจริยธรรมหรือไม่ ประการที่สอง หากได้ มีเหตุผลอะไร และหากไม่ได้ มีเหตุผลอะไร

(๓) คำถามแรกนั้นมีผู้แสดงความเห็นต่างกันออกเป็นสองกลุ่ม โดยที่ความเห็นอันแตกต่างกันสองกลุ่มนี้สืบเนื่องมาจากการคิดในเบื้องต้นที่ต่างกัน มีนักปรัชญาบางคนตั้งข้อสังเกตว่า การที่เราเข้าใจว่าการสกัดเอาเซลล์ต้นแบบออกมาจากตัวอ่อนมนุษย์หมายถึงการ “ฆ่า” เขานั้นแฝงความเชื่อว่าตัวอ่อนมนุษย์ในขณะนั้นมีสภาพเป็นคนแล้ว แต่เราสามารถตั้งคำถามได้ว่า “จริงๆแล้วสิ่งนี้เป็นคนแล้วหรือ หรือว่าเป็นเพียงสิ่งที่จะกลายเป็นคน

ในอนาคต” นานมาแล้วสมัยที่ประเทศอเมริกาถกเถียงกันว่าการทำแท้งนั้นควรถือว่าเป็นสิทธิพื้นฐานอย่างหนึ่งของสตรีหรือไม่ ก็มีการหยิบยกประเด็นว่าสิ่งที่อยู่ในครรภ์นั้นมีสภาพเป็นคนหรือยังมาถกกัน เพราะส่วนหนึ่งของผู้ที่คัดค้านการทำแท้งในประเทศอเมริกากล่าวว่าการทำแท้งคือการ “ฆ่า” คน ดังนั้นก่อนที่จะก้าวไปถึงขั้นถกกันว่าควรถือว่าสตรีมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะทำแท้งและสิทธิอันนี้รัฐธรรมนูญของอเมริกาต้องรับรองหรือไม่ เราต้องถกกันก่อนว่า “สิ่งที่เรากำลังคิดว่าถูกฆ่าเพราะการทำแท้งนั้นจริงๆ แล้วเป็นคนหรือไม่” คำตอบในเรื่องนี้สำคัญมาก เพราะหากเราพบว่าสิ่งนั้นไม่ใช่คน การทำแท้งก็ไม่ถือว่าเป็นการฆ่าคน คำตอบในเรื่องนี้จะกำหนดทิศทางการถกเถียงกันด้วยเรื่องการทำแท้งว่าจะไปทางไหน ในทำนองเดียวกัน ก่อนที่เราจะพูดว่าการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนชอบธรรมหรือไม่ เราต้องถามก่อนว่าตัวอ่อนนั้นมีสภาพเป็นคนหรือยัง หากไม่เป็น การบอกว่าเราใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ไม่ได้เพราะนั่นคือการฆ่าคนก็ไม่ถูก เมื่อมีคนตั้งประเด็นขึ้นเช่นนี้ ก็มีการถกเถียงกันว่าตัวอ่อนมนุษย์ในระยะที่ “สั้นที่สุด” ที่เราจะสามารถสกัดเอาเซลล์ต้นกำเนิดออกมาได้ (คือระยะราวๆ สัปดาห์ที่หนึ่งและสองหลังการปฏิสนธิ) มีสภาพเป็น “คน” หรือยัง คำถามนี้ต่อมาได้นำไปสู่การเสนอความเห็นที่ต่างกันหลายแบบ ซึ่งเราจะพิจารณากันต่อไป

(๔) เวลาที่เราถามว่า “สิ่งนี้เป็นคนหรือไม่” หรือ “สิ่งนี้เป็นคนหรือยัง” เราหมายความว่าอย่างไร ดูเหมือนว่าคำถามนี้พิจารณาได้สองแง่ แ่งหนึ่ง เป็นคำถามที่กำลังแสวงหา “ข้อเท็จจริง” อีกแง่หนึ่ง เป็นคำถามที่ถามหา “อะไรที่มากเกินไปกว่าข้อเท็จจริง” ท่านผู้อ่านลองพิจารณาคำถามต่อไปนี้

“เอ... นี่ใช่แมวหรือเปล่า ทำไมหน้าตามันดูไม่ค่อยเป็นแมวเลย”

คำถามนี้เป็นคำถามที่ถามหาข้อเท็จจริง วิธีตอบคำถามที่ถามหาข้อเท็จจริงนี้ไม่ยาก เพราะเมื่อถามหาข้อเท็จจริง เราก็ไปหาคำตอบว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร เมื่อพบแล้วทุกอย่างก็จบ เช่นที่ถามว่านั่นเป็นแมวหรือไม่ คำตอบก็คือเราก็ต้องให้ผู้เชี่ยวชาญเรื่องแมวมาตรวจสอบ ผู้เชี่ยวชาญย่อมจะรู้ว่าแมวนั้นย่อมต้องมีลักษณะทางสายพันธุ์บางอย่างที่ข้อมูลทางชีววิทยาสารวจได้ เมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบก็จะรู้ว่าจริงๆ แล้วสัตว์ตัวนั้นเป็นสมาชิกของสายพันธุ์ (Species) แมวหรือไม่

“ผมสงสัยจริงๆ ว่า ทำไมนะ ยืนในสิ่งมีชีวิตจึงสามารถทำงานที่ซับซ้อนในการควบคุมการเจริญเติบโตของสิ่งเหล่านั้นได้อย่างนั้น ในเมื่อนักวิทยาศาสตร์ได้วิเคราะห์ให้เราเห็นว่าในท้ายที่สุดแล้วยีนก็ประกอบด้วยสารเคมีไม่กี่ชนิด สารเคมีเหล่านี้เป็นวัตถุ ไม่มีชีวิตจิตใจ แล้วมันรู้ได้อย่างไรว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ”

คำถามข้างต้นนี้ต่างจากคำถามแรกตรงที่ไม่ได้ถามหาข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้มีอยู่ว่า นักวิทยาศาสตร์ได้ศึกษาองค์ประกอบของร่างกายมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ แล้วพบว่าในท้ายที่สุดแล้วร่างกายของเราประกอบด้วยหน่วยย่อยๆ ที่เป็นพื้นฐานที่สุดอะไรบางอย่าง ผลการค้นพบบอกว่าหน่วยย่อยที่สุดที่ประกอบกันขึ้นเป็นตัวเราคือสารเคมีจำนวนหนึ่ง สารเคมีเหล่านี้รวมตัวกันเป็น DNA และสารเคมีที่รวมกันเป็น DNA นี้เองที่ทำให้หน้าที่ควบคุมชีวิตของเราทั้งหมดทั้งส่วนที่เป็นเรื่องการเจริญเติบโตในทางชีวภาพและความรู้สึกนึกคิดที่เป็นเรื่องทางจิตใจและพฤติกรรมทางสังคมเช่นความรักชาติ การเสียสละเพื่อครอบครัวและบ้านเมืองของตนเป็นต้น ผู้ที่ตั้งคำถามข้างต้นนั้นไม่ได้สงสัยเรื่องข้อเท็จจริง คือไม่สงสัยเลยว่า “ความรู้เรื่องที่ว่ายืนประกอบด้วย DNA และ DNA ประกอบขึ้นจากสารเคมีจำนวนหนึ่งเป็นเท็จ” แต่สิ่งที่เขาสงสัยนั้นอยู่เกินไปกว่าสิ่งที่เขาได้รับการ

บอกเล่า คือเขาสงสัยว่าเหตุใดสิ่งเป็นวัตถุธรรมต่างๆพวกนี้จึงกลายเป็นสิ่งมีความคิดความอ่านและความเฉลียวฉลาดขึ้นมาได้ เรื่องนี้ก็เหมือนที่มีคนสงสัยเวลาที่ได้รับการบอกเล่าจากนักฟิสิกส์ว่าสมองของคนเรานั้นในท้ายที่สุดแล้วก็คือกลุ่มก้อนของอะตอมเท่านั้นแหละ คำถามคืออะตอมมีความรัก ความโกรธ ความเกลียดเป็นต้นได้อย่างไร ผู้ที่สงสัยเช่นนี้ก็เหมือนผู้ที่สงสัยเรื่องยีนหรือ DNA ช้างต้น พวกเขาไม่ได้สงสัยหรือตั้งคำถามเรื่องข้อเท็จจริง พวกเขาสงสัยในเรื่องที่เลยหรือเกินไปกว่าข้อเท็จจริงที่รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสนั้น

(๕) โดยทั่วไป คำถามที่ถามหาสิ่งที่เกินเลยไปกว่าที่ประสาทสัมผัสรับรู้ได้นี้ตอบยากมากกว่าคำถามที่ถามหาข้อเท็จจริงอันสามารถตรวจสอบได้ด้วยประสาทสัมผัส เราจะยังไม่พิจารณารายละเอียดว่าจะตอบคำถามแบบนี้อย่างไร แต่สิ่งที่เราจะพิจารณากันก็คือ ในทัศนะของคนบางส่วน ปัญหว่า “เรามีความชอบธรรมที่จะใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์หรือไม่ และตัวอ่อนที่อยู่ในช่วงเวลานั้นสมควรเรียกว่าเป็นคนหรือยัง” จะต้องถือว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ไม่อย่างนั้นการถกเถียงกันด้วยเรื่องนี้จะไม่วันสิ้นสุด ขอให้สังเกตด้วยว่า ผู้ที่ให้ความเห็นเช่นนี้พิจารณาว่าปัญหาเรื่องการนำเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นี้เป็นปัญหาในทางปฏิบัติ คือต้องตอบอย่างใดอย่างหนึ่งว่าใช้ได้หรือไม่ ไม่ใช่ปัญหาทางปรัชญาที่จะถกกันไปได้ชั่วฉินิจนิรันดร์ เมื่อเป็นปัญหาทางปฏิบัติ ปัญหานี้ก็ต้องตอบในแง่ที่เป็นปัญหาที่ถามหาเรื่องข้อเท็จจริง เพราะการวางกรอบเช่นนี้เท่านั้นที่จะทำให้เราได้คำตอบอันจะสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติต่อไป ปัญหานี้ไม่ควรจัดว่าเป็นปัญหาที่ถามถึงอะไรบางอย่างที่เกินไปกว่าข้อเท็จจริง เพราะหากทำเช่นนั้นปัญหานี้ก็จะกลายเป็นปัญหาทางปรัชญาหรือศาสนาไป ผลคือเราไม่อาจหาข้อยุติได้ว่าตกลงตัวอ่อนมนุษย์นั้นเป็นคนหรือไม่ เพราะปรัชญาหรือศาสนาเถียงกันด้วยเหตุผล หรือด้วยความเชื่อ ไม่ใช่ด้วยข้อเท็จจริง เมื่อเป็นอย่างนั้นแนวคิดของปรัชญาหรือศาสนาหนึ่งที่อาจถูกโต้แย้งด้วยแนวคิดอื่นได้ ซึ่งแนวคิดที่มาแย้งเข้านี้ก็มิมีสถานะเท่ากับแนวคิดแรกคือบอกไม่ได้ว่าถูกต้องกว่า เพราะทั้งหมดเป็นเรื่องของเหตุผลหรือศรัทธา ไม่ใช่ข้อเท็จจริง

(๖) เมื่อตีกรอบว่าปัญหานี้เป็นปัญหาทางข้อเท็จจริง ผู้ที่คิดเห็นไปในทิศทางนี้ (ซึ่งจำนวนมากเป็นนักวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักชีววิทยา) ก็พยายามหาเกณฑ์สำหรับวัดว่า สิ่งที่เกิดจากการรวมตัวกันระหว่างไข่และอสุจินั้นเป็นคนหรือไม่ หากเป็นเริ่มเป็นตั้งแต่เมื่อใด หากไม่เป็น ทำไมจึงคิดอย่างนั้น ขอให้สังเกตว่า เมื่อเราจะบอกว่าอะไรเป็นอะไรหรือไม่ นั่นแรกทีเดียวเราต้องมี “กรอบ” หรือ “เกณฑ์” สำหรับใช้วัดก่อน ตัวอ่อนของมนุษย์ที่เกิดจากการผสมกันระหว่างไข่และอสุจินั้นก็เป็นปรากฏการณ์ธรรมดาๆ อย่างหนึ่ง ในแง่ที่เป็นปรากฏการณ์ เราอาจสังเกตดูความเปลี่ยนแปลงของสิ่งนี้ว่าดำเนินไปอย่างไรในแต่ละช่วงเวลา แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่เราออกจากจะสังเกตการณ์แล้ว เรายังต้องระบุลงไปด้วยว่าเมื่อถึงจุดนี้สิ่งนี้ต้องเรียกว่าคนแล้ว เมื่อนั้นการหาเกณฑ์ย่อมเป็นเรื่องสำคัญพื้นฐาน มีนักคิดจำนวนมากในโลกพยายามคิดหาเกณฑ์ว่าอะไรควรจะถือว่าเป็นคุณสมบัติของตัวอ่อนมนุษย์ที่ทันที่ที่สิ่งนี้หรือเหล่านี้ปรากฏ ตัวอ่อนนั้นจะต้องถือว่าเป็นคน ไม่ใช่แค่กลุ่มก้อนของเซลล์เท่านั้น มีนักคิดจำนวนหนึ่งเสนอความคิดว่า ความเป็นคนนั้นน่าจะวัดจากความสามารถที่จะรับรู้สิ่งต่างๆได้ การรับรู้นี้อาจจำแนกออกเป็นสองส่วนคือรับรู้ “อะไรเป็นอะไร” กับรับรู้ “ความเจ็บปวดหรือความสุขสบายที่มากกระทบ” หากกล่าวตามคำของพระพุทธศาสนา การรับรู้อย่างแรกท่านเรียกว่า “วิญญาณ” เช่นเห็นว่า “อ้อ นี่แมว” เป็นการรับรู้ทางตาที่ท่านเรียกว่าจักขุวิญญาณ ส่วนการรับรู้อย่างหลังเช่นรับรู้

“โศ้ย เจ็บ แกะเอาอะไรมาทิ่มตาฉันนี่” เป็นการรับรู้ที่ท่านเรียกว่า “เวทนา” ตัวอ่อนมนุษย์นั้นตามความเห็นของผู้ที่เสนอเกณฑ์ข้างต้นหากยังไม่พัฒนาถึงขั้นจะมีวิญญาณและเวทนาได้ก็ยังไม่ถือว่าเป็นคน แต่ถ้าเมื่อใดพัฒนาถึงขั้นที่ว่านี้ นับจากวินาทีนั้นสิ่งนั้นก็มิสภาพเป็นคนแล้ว ในทางการแพทย์และชีววิทยานั้น เชื่อกันว่าสิ่งที่บ่งบอกว่าตัวอ่อนมนุษย์หรือสัตว์สามารถรับรู้อะไรได้แล้วก็คือการปรากฏขึ้นของระบบประสาท หมายความว่าเมื่อใดก็ตามที่เราสามารถตรวจตราแล้วพบว่าตัวอ่อนมนุษย์ที่แต่เดิมเป็นเพียงกลุ่มของเซลล์เฉยๆ แต่ต่อมาก็มีระบบประสาทเกิดขึ้นซึ่งสามารถวัดได้ ตรวจสอบได้ เมื่อนั้นเราก็ต้องถือว่าตัวอ่อนนั้นสามารถที่จะรับรู้อะไรได้แล้ว ขอให้สังเกตว่าการรับรู้ที่นักวิทยาศาสตร์เล็งไปหาเป็นอันดับแรกในกรณีที่ว่านี้ก็คือการรับรู้ประเภทที่สองที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “เวทนา” การจะเห็นว่าอะไรเป็นอะไรได้นั้นต้องการดวงตาและประสาทที่เกี่ยวข้องกับการเห็นอันโยงไปหาสมองที่ทำงานได้เต็มที่แล้ว การได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรสก็เช่นเดียวกัน ตัวอ่อนที่เพิ่งเกิดนั้นยังไม่มีตา หู จมูก และลิ้น จึงไม่น่าจะรับรู้สิ่งต่างๆ อันจะรับรู้ได้ก็ด้วยผ่านอายตนะเหล่านี้เท่านั้น แต่ประสาทส่วนที่ติดอยู่กับผิวหรือเนื้อของตัวอ่อนนั้นน่าจะต่างจากประสาทที่กล่าวข้างต้น เมื่อมีระบบประสาทเกิดขึ้น แม้ตัวอ่อนจะยังไม่เห็นหรือได้ยินอะไร แต่ถ้าเราเอาเข็มไปทิ่ม ตัวอ่อนก็น่าจะรู้สึก “เจ็บ” ได้ นี่คือการรับรู้ที่นักวิทยาศาสตร์คิดว่าเป็นการรับรู้ในระยะเริ่มแรก ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่ตัวอ่อนปรากฏสิ่งนี้ขึ้น เราต้องยอมรับว่าเขามีสภาพเป็นคนแล้ว การจะเอาเซลล์ต้นแบบจากตัวเขามาใช้อันจะส่งผลให้เขาตายนั้นกระทำไม่ได้ เพราะนั่นคือการฆ่าตัวตายโดยแท้

(๗) เกณฑ์ตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้เองที่รัฐสภาของประเทศไทยใช้ประกอบการพิจารณากฎหมายว่าด้วยการวิจัยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนของมนุษย์ มีข้อที่น่าสังเกตว่า ณ ปัจจุบันนี้ความรู้ทางการแพทย์ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามที่แพทย์อังกฤษเข้าใจ) เซลล์ประสาทจะปรากฏในตัวอ่อนมนุษย์หลังจากสัปดาห์ที่สองผ่านไปแล้ว ก่อนหน้านั้นเชื่อกันว่าตัวอ่อนของมนุษย์ไม่มีเซลล์ประสาท เมื่อไม่มี เราทำอะไรกับเขา เขาก็ไม่รู้สึก เมื่อไม่รู้สึกก็ไม่ถือว่าเป็นคน เมื่อไม่เป็นคนเราก็ทำอะไรกับเขาได้อย่างที่จะเกิดประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติ เช่นสกัดเอาเซลล์ต้นแบบจากเขามาเยียวรักษารักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์เป็นต้น ขอให้สังเกตว่าเหตุผลตามที่กล่าวมานี้เป็นเหตุผลง่าย ๆ ตรงไปตรงมา และที่สำคัญคือสามารถวัดได้ ตรวจสอบได้ จึงเป็นเกณฑ์สาธารณะที่ไม่ขึ้นกับความเชื่อส่วนตัวของบุคคล ในอนาคตอาจมีการเปลี่ยนแปลงเกณฑ์ที่ใช้กันอยู่ ณ เวลานี้ได้เสมอ เนื่องจากงานศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์นั้นเท่าที่เป็นมาในอดีตมักพบข้อมูลใหม่ๆ ที่ขัดแย้งกับข้อมูลเดิมอยู่เสมอ เมื่อพบข้อมูลใหม่ที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากกว่า ความรู้ในทางวิทยาศาสตร์ก็จะเปลี่ยนไป กรณีความรู้เกี่ยวกับตัวอ่อนมนุษย์นี้ก็เช่นกัน เวลานี้ความรู้ในทางวิทยาศาสตร์บอกเราว่า “ตัวอ่อนมนุษย์อายุตั้งแต่สองสัปดาห์ลงมายังไม่ปรากฏเซลล์ส่วนที่ทำหน้าที่รับรู้อะไร ดังนั้นเราจึงไม่ถือว่าตัวอ่อนที่อยู่ในสภาพเช่นนี้เป็นคน เมื่อไม่เป็นคนเราก็สามารถใช้ประโยชน์จากเขาได้” ในอนาคตอาจเป็นไปได้ที่จะมีการพบว่าความรู้นี้ยังไม่ถูกต้อง ช่วงเวลาของการที่ตัวอ่อนจะถูกนับว่าเป็นคนหรือยังก็อาจเลื่อนไปเลื่อนมาได้ ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่เป็นปัญหาสำหรับนักวิทยาศาสตร์เลย เพราะนักวิทยาศาสตร์คุ้นเคยกับการปรับเปลี่ยนความรู้ในทำนองนี้อยู่เสมออยู่แล้ว จะอย่างไรก็ตาม ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง วิทยาศาสตร์จะยืนยันความรู้บางอย่างใดอย่างหนึ่งออกไป ความรู้นั้นแม้จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ในอนาคต แต่ขณะที่ความรู้ยังเป็นที่ยอมรับอยู่ สังคมเราก็ควรจะสามารถใช้ประโยชน์จากความรู้

เหล่านี้สำหรับหาทางออกแก้ปัญหาทางจริยธรรมที่ยากแก่การตัดสินใจหากปราศจากข้อมูลที่เป็นกลาง (คือทุกคนเข้าถึงได้เหมือนกันไม่ว่าจะคิดเห็นต่างกันอย่างไรเป็นต้น)

(๘) ความคิดของนักวิทยาศาสตร์และบุคคลที่เห็นด้วยกับแนวทางของวิทยาศาสตร์ตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ มีคนจำนวนหนึ่งไม่เห็นด้วย คนเหล่านี้ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อเราจะหาเกณฑ์อะไรสักอย่างมาสำหรับจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น การหาเกณฑ์นั้นอาจเป็นได้สองอย่างหลักๆ คือ (ก) หาเกณฑ์โดยคำนึงถึงความจริงเป็นหลัก กับ (ข) หาเกณฑ์อย่างที่คิดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะช่วยให้เราทำอะไรบางอย่างกับปัญหานั้นต่อไปได้ ในทัศนะของผู้ที่วิจารณ์ ดูเหมือนว่าการหาเกณฑ์เรื่องว่าตัวอ่อนมนุษย์เป็นคนหรือไม่อย่างไรโดยนักวิทยาศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเป็นแบบหลัง คือคิดเอาไว้ล่วงหน้าก่อนแล้วว่า “อย่างไรเสีย เราต้องใช้ประโยชน์จากตัวอ่อนเหล่านี้ให้ได้” เมื่อคิดล่วงหน้าเช่นนั้นอย่างนี้ที่ภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ตั้งธงไว้แล้ว” ก็มาพิจารณาว่า “เกณฑ์อะไรกันหนอที่จะช่วยให้เราบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งธงเอาไว้ล่วงหน้าแล้ว” ขอให้ท่านผู้อ่านสังเกตว่า เกณฑ์สำหรับบอกว่าตัวอ่อนมนุษย์นั้นสมควรเรียกว่าเป็นคนหรือไม่อย่างนั้นสามารถมีได้มากมาย แต่ทำไมนักวิทยาศาสตร์ที่กล่าวถึงข้างต้นจึงเลือกเอาเกณฑ์ที่ว่า “หากยังไม่ปรากฏเซลล์ประสาทสำหรับรับรู้อะไรก็ไม่ได้ถือว่าเป็นคน” คำตอบคือ เพราะนักวิทยาศาสตร์ทราบล่วงหน้าแล้วว่าตามเกณฑ์นี้ ตัวอ่อนจะสามารถถูกใช้ประโยชน์ได้ในช่วงเวลาสองสัปดาห์หลังการปฏิสนธิ ซึ่งเพียงพอและเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่เราจะหาประโยชน์ได้จากตัวอ่อนมนุษย์อย่างสูงสุดอยู่แล้ว หากคำวิจารณ์นี้ถูกต้องก็แปลว่าเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้นไม่ได้คำนึงถึงความจริงใดๆทั้งสิ้น แต่คำนึงถึงเพียงว่าเราจะสามารถหาประโยชน์จากตัวอ่อนมนุษย์ได้อย่างไรเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง

(๙) ถ้าเราเริ่มต้นการค้นคว้าว่าตัวอ่อนมนุษย์เป็นคนหรือไม่ ถ้าเป็นเริ่มเป็นตั้งแต่เมื่อใด โดยเน้นประเด็นไปที่ “ความจริง” ไม่ใช่เล็งไปที่ “ประโยชน์ที่จะได้จากนิยามนั้น” สิ่งที่เราจะต้องพิจารณาจะต่างไปจากสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ทำตามที่กล่าวมาแล้ว มีข้อที่น่าสังเกตว่า นักคิดฝ่ายหลังนี้มักมีความคิดอิงอยู่กับศาสนาหรือไม่ก็ปรัชญาที่มีกรอบความคิดที่กว้างกว่าวิทยาศาสตร์ เป็นที่ทราบกันดีว่าวิทยาศาสตร์นั้นใช้ “ประสาทสัมผัส” เป็นหลักในการแสวงหาความรู้ แต่ศาสนากับปรัชญานั้นเห็นว่าหลายเรื่องเราอาจใช้ประสาทสัมผัสเป็นเกณฑ์ได้ แต่บางเรื่องเราจะใช้เพียงประสาทสัมผัสไม่ได้เลย หากใช้ การค้นหาของเราก็จะคับแคบและอาจให้ความเท็จมากกว่าความจริง เราจะลองเริ่มต้นที่ปรัชญา นักปรัชญานั้นบางครั้งก็ใช้เหตุผลในการแสวงหาความจริง สิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ทำตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้น่าจะมีนักปรัชญาจำนวนไม่น้อยที่เห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดำเนินตามหลักการของเหตุผล เพื่อให้เห็นภาพว่าทำไมนักปรัชญาเหล่านั้นจึงมองเช่นนั้น เราจะพิจารณาเรื่องนี้แยกเป็นข้อๆ ดังนี้

ก. ตัวอ่อนมนุษย์นั้นระหว่างที่อายุยังอยู่ในช่วงแรกปฏิสนธิจนถึง ๑๔ วันไม่ได้ถือว่าเป็นคน

ข. ที่ไม่ได้ถือว่าเป็นคนเพราะในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นยังไม่ปรากฏเซลล์ประสาทในตัวอ่อน เซลล์ประสาทนั้นคือเครื่องมือที่จะทำให้ตัวอ่อนนั้นสามารถรับรู้อะไรได้ ความเป็นมนุษย์นั้นวัดจากความสามารถที่จะรับรู้อะไรได้ คนตายนั้นรับรู้อะไรไม่ได้ ดังนั้นคนตายแล้วจึงสิ้นสภาพความเป็นคน ในทำนองเดียวกัน ตัวอ่อนมนุษย์ในระยะที่ยังไม่มีความสามารถที่จะรับรู้อะไรได้เราก็ต้องถือว่าไม่ใช่คน

ค. เมื่อไม่ใช่คน เราสามารถใช้ประโยชน์ทางการแพทย์จากตัวอ่อนในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นได้โดยไม่ผิดศีลธรรม

ข้อความ ก. นั้นเป็นจุดเริ่มต้นของข้อความต่อมา นักปรัชญาตั้งข้อสังเกตว่า ข้อความดังกล่าวนี้เป็นข้อความที่ “เลือกตัดตอน” เอาเพียงบางช่วงของเหตุการณ์ซึ่งต่อเนื่องกันมาเรื่อยๆ เพียงบางส่วน โดยไม่ตอบคำถามว่าทำไมจึงเลือกเช่นนั้น และการเลือกเช่นนั้นสามารถทำได้หรือไม่ ในทางปรัชญานั้น มักถือกันว่าความเป็นสาเหตุและผล (Causation) เป็นปรากฏการณ์ที่ต่อเนื่องกัน และยากที่จะตัดตอนออกมาพิจารณาอย่างโดดๆ โดยไม่เกี่ยวกับเหตุการณ์ก่อนหน้านั้นหรือหลังจากนั้น ยกตัวอย่างเช่น เมฆนั้นเกิดจากไอน้ำที่ระเหยจากพื้นดินขึ้นไป เมื่อเมฆนั้นก่อให้เกิดฝน เราต้องคิดด้วยว่าไอน้ำที่ระเหยไปจากพื้นโลกนั้นมีส่วนร่วมด้วยในการให้กำเนิดฝน เราจะตัดตอนเอาเพียงว่า เมฆเท่านั้นที่ก่อให้เกิดฝนไม่ได้ เพราะหากยืนยันอย่างนั้นก็จะกลายเป็นเรื่องตลกและไร้เหตุผล ในทำนองเดียวกัน การที่เซลล์ประสาทปรากฏขึ้นในตัวอ่อนมนุษย์นั้นเราจะพิจารณาว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดโดดๆไม่ได้ ปรากฏการณ์นี้ต้องพิจารณาว่าเป็น “ผลสะสม” ของพัฒนาการของตัวอ่อนมนุษย์ที่มีมาก่อนหน้านั้น นานมาแล้วผู้วิจัยเคยอ่านเรื่องตลกเรื่องหนึ่ง เนื้อเรื่องเล่าว่า “กาลครั้งหนึ่ง ชายชาวจีนคนหนึ่งเดินทางไกล ระหว่างทางเกิดหิวขึ้นมาจึงแวะที่โรงเตี๊ยม เขาสั่งเสวยเนื้อที่มารับรับคำสั่งว่า ‘เอาชาลาเปา มากินลูกหนึ่ง เสียวแฮ่’ หลังจากกินชาลาเปาลูกนั้น เขาก็ยังรู้สึกหิวอยู่ จึงสั่งมากินอีกสองลูก เมื่อกินลูกสุดท้ายคือลูกที่สาม เขาก็รู้สึกอิ่ม ทันทีที่อิ่ม เขาก็รำพึงแก่ตนเองว่า ‘แหม่ช่างโง่เขลาจริงๆ แทนที่จะสั่งลูกที่สามนี้มากินก่อนจะได้อิ่มเลย แต่กลับสั่งสองลูกแรกมากินก่อน ทำให้เปลืองเงินเปล่าๆ’” สิ่งนี้นักวิทยาศาสตร์กล่าวแก่ตนเองว่า “ตัวอ่อนมนุษย์เป็นคนหลังจากวันที่ ๑๕ เป็นต้นไป ก่อนหน้านั้นไม่ใช่คน” ว่าไปแล้วก็ไม่ต่างจากการที่ชายในเรื่องตลกนั้นรำพึงแก่ตนเอง เพราะสองเหตุการณ์นี้เหมือนกันตรงที่ได้แยกเอาเหตุการณ์ที่เรียงลำดับกันเกิดมาอย่างต่อเนื่องออกจากกันแล้วคิดแยกเอาเฉพาะตอนใดตอนหนึ่ง การกินชาลาเปาลูกที่สามแล้วอิ่มนั้นแยกไม่ออกจากการกินชาลาเปาสองลูกก่อนหน้านั้น หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ แม้ว่าชาลาเปาสองลูกแรกจะไม่ทำให้ชายคนนั้นรู้สึกอิ่ม แต่เราก็ทราบดีว่าชาลาเปาสองลูกนี้ทำหน้าที่สนับสนุนให้การกินชาลาเปาลูกที่สามแสดงผลเป็นความอิ่มขึ้นมา ข้อนี้ฉันใด เรื่องพัฒนาการของตัวอ่อนมนุษย์ก็ฉันนั้น พัฒนาการในช่วงแรกปฏิสนธิได้มาจนถึงวันที่ ๑๔ แม้ยังไม่ช่วยให้ตัวอ่อนนั้นปรากฏเซลล์ประสาทขึ้นมา แต่เราก็ต้องยอมรับว่าพัฒนาการทั้งหมดที่กล่าวมานี้สนับสนุนให้เกิดการปรากฏขึ้นของเซลล์ประสาทในสัปดาห์ถัดไป เหมือนชาลาเปาที่กินก่อนหน้าลูกที่สาม อย่างไรวาย่างนั้น

(๑๐) เมื่อคิดอย่างต่อเนื่องเช่นนี้ นักคิดฝ่ายหลังนี้จึงเห็นว่า เราไม่สามารถตัดตอนเอาเพียงตอนใดตอนหนึ่งของพัฒนาการของตัวอ่อนมนุษย์เพื่อบอกว่านับจากนี้เป็นต้นไปสิ่งนี้เป็นคนแล้ว ก่อนหน้านั้นยังไม่ใช่คน ความเป็นคนของตัวอ่อนมนุษย์หากพิจารณาจากกรอบความคิดหลังนี้ดูเหมือนจะเริ่มต้นทันทีตั้งแต่วันที่แรกที่ไข่กับอสุจิผสมกันแล้วหลอมรวมจากการเป็นสองสิ่งมาเป็นสิ่งเดียว การคิดในแนวทางนี้ทำให้เราไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากตัวอ่อนไปพร้อมกับการบอกว่าเราทำเช่นนี้ไม่ถือว่ามีผิดจริยธรรม หมายความว่า เมื่อตัวอ่อนนั้นเป็นคนตั้งแต่วันที่แรกที่กลายเป็นสภาพจากการเป็นของสองสิ่งคือไข่ของมารดาและอสุจิของบิดามาเป็นสิ่งเดียวคือเป็นชีวิตอิสระชีวิตหนึ่ง การใช้เขาเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งก็สามารถกล่าวได้ทันทีว่าเป็นการใช้

ประโยชน์จากมนุษย์ และหากว่าการใช้ประโยชน์นั้นส่งผลให้เขาต้องตาย นั่นก็ต้องจัดว่าเป็นการทำมาตกรรมมนุษย์อย่างไม่มีอะไรจะได้แย้งได้

ปัญหาจริยธรรมอันเนื่องมาจากการวิจัยเซลล์ต้นแบบ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เราจะเห็นว่า ปัญหาจริยธรรมอันเนื่องมาจากการวิจัยเพื่อใช้ประโยชน์จากเซลล์ต้นแบบของตัวอ่อนมนุษย์นี้เกี่ยวข้องกับสองเรื่องหลักๆ คือ

(๑) การวิจัยเซลล์ต้นแบบที่กระทำบนตัวอ่อนมนุษย์นั้นถือว่าเป็นการล่วงละเมิดชีวิตของผู้อื่นหรือไม่

(๒) ในกรณีที่เรากำลังใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ การใช้นั้นหากส่งผลให้ตัวอ่อนนั้นต้องตายจะถือว่าเป็นการทำลายชีวิตมนุษย์หรือไม่ หากใช่ เราจะยังมีความชอบธรรมที่จะใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนนั้นหรือไม่

โดยทั่วไปนั้น เรามักถือกันว่าชีวิตของคนเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อเป็นสิ่งสำคัญหรือมีคุณค่าในตัวเอง เราก็ไม่สามารถใช้ชีวิตของคนเพื่อการทดลองในทางวิทยาศาสตร์ได้ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดพื้นฐานที่ยอมรับกันทั่วไปในโลก จะอย่างไรก็ตาม ความเข้าใจข้างต้นนี้ดูเหมือนจะเป็นความเข้าใจที่มนุษย์เราในโลกเห็นร่วมกันว่าเรากำลังหมายถึงการทดลองที่กระทำกับสิ่งที่เรานั้นใจว่ามีสถานภาพเป็นคนอย่างสมบูรณ์แล้ว ตัวอ่อนมนุษย์ในระยะแรกๆ นั้นเราได้พิจารณาผ่านมาแล้วว่าเป็นปัญหาให้บุคคลจากฝ่ายต่างๆ ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางว่า มีสถานภาพเป็นบุคคลหรือเป็นมนุษย์แล้วหรือยัง และที่สำคัญไปกว่านั้นคือเราจะใช้หลักเกณฑ์อะไรสำหรับบอกว่าสิ่งนี้มีสถานภาพเป็นมนุษย์แล้วหรือยัง การหาเกณฑ์สำหรับใช้ในเรื่องนี้ก็ไม่ง่าย เพราะมีทางที่เราจะใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันได้มากมาย และเมื่อใช้เกณฑ์ที่ต่างกัน ผลสรุปที่ออกมาจากเกณฑ์ที่ไม่เหมือนกันนั้นย่อมจะต่างกันได้ ที่ผ่านมาระยะหนึ่งเราได้พิจารณากันมาแล้วว่าฝ่ายที่ใช้เกณฑ์ที่ “ความเป็นมนุษย์วัดจากความสามารถในการรับรู้” มีความเห็นว่าตัวอ่อนมนุษย์อายุภายในสองสัปดาห์ยังไม่ถือว่าเป็นคนเพราะยังไม่มีระบบประสาทที่จะมาทำหน้าที่รับรู้อะไรได้ ในขณะที่อีกฝ่ายไม่เห็นด้วย ฝ่ายนี้คิดว่าตัวอ่อนมนุษย์นั้นมิใช่มีสถานภาพเป็นคนแล้วตั้งแต่วินาทีแรกที่มีการรวมไข่และอสุจิเข้าเป็น “ชีวิตใหม่” สำหรับฝ่ายนี้ เกณฑ์สำหรับวินิจฉัยว่าสิ่งใดมีสถานภาพเป็นมนุษย์หรือยังก็คือ “เขาเป็นชีวิตอิสระชีวิตหนึ่งแล้วหรือยัง” ถ้าใช้เกณฑ์นี้ ตัวอสุจียังไม่เป็นคน ไข่ก็ยังไม่เป็นคน แต่เมื่อสองสิ่งนี้มารวมกันเข้าแล้วกลายเป็นชีวิตอิสระชีวิตหนึ่ง นั่นหมายความว่าเขาเป็นคนแล้ว การมีระบบประสาทเกิดหรือยังไม่ใช่ประเด็น

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ความเห็นที่แตกต่างกันนี้ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความเห็นระหว่าง “ฝ่ายต่างๆ” เช่นระหว่าง “ฝ่ายวิทยาศาสตร์” กับ “ฝ่ายศาสนา” เพราะในหมู่นักวิทยาศาสตร์เองหรือในหมู่นักศาสนาเองก็มีความเห็นที่ต่างกัน ในที่นี้เราจะพิจารณากลุ่มนักศาสนาเป็นพิเศษ เพราะเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้เอาไว้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ (หมายถึงให้ความเห็นว่าเรื่องเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นี้จะพิจารณาในแง่จริยธรรมอย่างไร) ในเอกสารรายงานผลการศึกษารื่องนี้ของ National Bioethics Advisory Commission ที่เสนอต่อรัฐบาลอเมริกา ชื่อ *Ethical Issues in Human Stem Cell Research*, Volume

III: Religious Perspectives^๓ คณะทำงานได้เชิญนักวิชาการและผู้นำทางด้านศาสนาต่างๆที่มีอยู่ในอเมริกา มาให้ความเห็นว่าศาสนาที่ท่านเหล่านั้นนับถืออยู่นั้นจะให้ความเห็นอย่างไรต่อการวิจัยเซลล์ต้นแบบในตัวอ่อนมนุษย์และการใช้ประโยชน์จากเซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนมนุษย์ ปรากฏว่าความเห็นที่นักวิชาการและผู้นำศาสนาให้ต่อเรื่องนี้ไม่ลงรอยเป็นอันเดียวกัน แม้จะเป็นผู้ที่นับถือพระเจ้าองค์เดียวกัน ศาสนาเดียวกัน หรือนิกายของศาสนาเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. ความเห็นจากผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์

I come as a member of a mainline Protestant denomination, the United Church of Christ, and although no one individual speaks for our church, I will try to represent the positions we have taken and the concerns that we hold.

Let me begin by saying that we do not have an official position regarding the status of embryos. That is not to say we have no opinion or do not care about their rightful status before God. But officially, we have never declared that we regard embryos as persons. Some of our members would agree with that declaration; many—perhaps most—would not agree, believing instead that embryos have an important but lesser status. But we have, deliberately, I think, avoided any such declarations. On the contrary, we have made statements in which we express our openness to embryo research, given certain conditions, which I will come to in a moment.

I quote at length from a report that served as the background to a 1997 General Synod resolution on the question of human cloning:

Beginning with the 8th General Synod in 1971, various General Synods of the United Church of Christ have regarded the human pre-embryo as due great respect, consistent with its potential to develop into full human personhood. General Synods have not, however, regarded the pre-embryo as the equivalent of a person. Therefore, we on the United Church of Christ Committee on Genetics do not object categorically to human pre-embryo research, including research that produces and studies cloned human pre-embryos through the 14th day of fetal development, provided the research is well justified in terms of its objectives, that the research

^๓ เอกสารนี้ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี ๒๐๐๐ เอกสารทั้งชุดมีอยู่ ๓ เล่ม เล่มแรกเป็นรายงานสรุปชื่อ *Ethical Issues in Human Stem Cell Research*, Volume I: Report and Recommendations (1999) เล่มสองเป็นรวมบทความที่ขอให้ผู้รู้ต่างๆ ช่วยกันเขียนชื่อ *Ethical Issues in Human Stem Cell Research*, Volume II: Commissioned Papers (2000) เอกสารทั้งหมดดาวน์โหลดได้จากเว็บไซต์ของ NBAC

protocols show proper respect for the pre-embryos, and that they are not implanted. We urge public discussion of current research and future possibilities, ranging from pre-implantation genetic screening of human pre-embryos to nuclear transfer cloning to human germline experimentation. We do not categorically oppose any of these areas of research, but we believe they must be pursued, if at all, within the framework of broad public discussion. In 1989, the 17th General Synod of the United Church of Christ stated that it was 'cautious at present about procedures that would make genetic changes which humans would transmit to their offspring (germline therapy)...We urge extensive public discussion and, as appropriate, the development of federal guidelines during the period when germline therapy becomes feasible'....We on the United Church of Christ Committee on Genetics are opposed to the idea that human pre-embryo research, such as germline experimentation or research involving cloned pre-embryos, should be permitted but left largely unregulated if funded privately, or that there is no federal responsibility for the ethics of such research if federal funds are not used. We believe that this approach merely seeks to avoid the difficult public deliberation that should occur prior to such research. We believe that all such research should be subject to broad public comment and that it should only proceed within a context of public understanding and general public support.

And so when it comes to the specific questions before you regarding the ethics of pluripotent human stem cell research and federal policy in this area, my view is that it is broadly consistent with the views of the United Church of Christ that human stem cell research go forward with federal funds. In fact, we go further and encourage reconsideration of the ban on federal funding for embryo research. We are open to the possibility that somatic cell nuclear transfer be used to create embryos for research, but not implantation, under highly defined research protocols, and that this research, too, be done with public funding.

One of the conditions that we attach to the possibility of this research is that a clear and attainable benefit for science and for medicine be indicated in advance. And it is reasonable to think that now, with pluripotent stem cell technology, such benefit is becoming clearer.

Another condition that we attach is that this research should follow a period of intense and open public discussion. In fact—and let me be as clear as I can about this—all that I have said about our support for research in these areas depends upon meeting the condition of advanced public discussion. I believe this is especially important for this Commission, because it represents one of very few places in our national life where such a conversation can begin.

We stipulate this condition for two reasons. First, we believe that although enormous advances for medicine lie ahead in these areas of research and that we are obliged to work to achieve these advances, our efforts could be undermined, and it could be very bad for science if research proceeds in the short term without broad public understanding and support. Public misunderstanding and public exclusion from discussion could result in public rejection of this and related forms of research.

The second reason why we set forth the condition of advanced public discussion and support is that we value living in a society that makes basic public moral decisions based on the deliberations of informed citizens. As a historic church, our congregational forebears extended congregational decision-making to the public square. As a church today, we believe that our views are not the only views worth hearing, but that public policy on morally problematic issues should be the result of honest and sustained discourse during which all views are brought forward in public. This view of a public society is an article of faith with us.

As a commission, you are, of course, under time constraints and must offer your report on specific policy questions. As a church, we offer at least some support for the view that federally funded research in embryonic stem cells, and possible even in embryos, should move forward as quickly as possible. But on the basis of the condition our Church has set on this support, I ask you to do whatever you can in your report to satisfy our condition by helping to bring about a new, open, and sustained national discussion of these difficult questions and issues. Such a sustained discussion may be well beyond your mandate and may require some new institutional platform, but you are one of the key voices in our national life that can urge that this challenge be taken on for the good of research, for the good of public support of research, and for the good of the kind of society in which we want to live.

I will conclude by noting two concerns, both of which involve contextual factors that a church such as ours will bring to the discussion table that I am urging you to help create. The first is social justice. Precisely because this research promises such great benefit, we worry that the benefit will be distributed unevenly and therefore that it will further the position of the rich and the powerful at the expense of the poor and the weak. We believe that the moral test of any system, including our system of medical research and treatment, is how well it treats the least privileged members of society, first of all within our own nation, but also globally. And so we would challenge those who fund and develop these therapies by asking the following question: How will the benefits be shared universally? We are aware that the difficult problems of delivery and cost recovery must be considered, but in offering our support for this research based on the promise of medical benefit, we do not mean that the benefit should be distributed only by market means.

The second concern involves the broader scientific and medical context of research. It is impossible for any of us to offer a moral assessment of human stem cell technology in isolation from other current or pending areas of research, among them somatic cell nuclear transfer and human germline modification. Through these technologies and the combination of these technologies, we are about to acquire a wholly unprecedented level of control over our health, our longevity, and our offspring. And so I urge you to do whatever is in your power not only to create a broad public discussion, but also to define its agenda broadly as involving this wide but inter-related set of emerging technologies.

I conclude with this simple observation: If the question before us is narrowly defined as involving embryos and stem cells, the various religious traditions will take different positions. But if the question is framed in terms of concern for social justice or of our ability to chart our common future in view of the overwhelming changes that lie ahead, the various religious traditions will find there is much upon which to agree. If this is correct, then we might find greater understanding on the narrow issues as we move along the pathway of greater engagement on the contextual issues.^๔

^๔ ผู้ให้ความเห็นคือ Ronald Cole-Turner, M.Div., Ph.D. จาก Pittsburgh Theological Seminary

ตามข้อความข้างต้นนี้ ท่านผู้ให้ความเห็นกล่าวว่า ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ที่ท่านนับถืออยู่นั้นไม่ได้มีมติเป็นมั่นเป็นเหมาะและเป็นทางการว่าคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับสถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์ แล้วท่านก็ได้คัดข้อความอันเกิดจากการคิดร่วมกันของนักคิดและผู้นำทางศาสนานิกายของท่านที่ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องตัวอ่อนมนุษย์เอาไว้ก่อนหน้านี้ ขอลิให้ท่านผู้อ่านสังเกตว่า ตามเอกสารที่ท่านผู้กล่าวยกมาอ้างนั้น ศาสนาคริสต์นิกายนี้ได้แยกพัฒนาการของตัวอ่อนมนุษย์ออกเป็นสองขั้นหลัก ขั้นที่หนึ่งท่านเรียกว่าขั้น “ก่อนที่จะเป็นตัวอ่อน” (Pre-embryo) ขั้นที่ว่านี้ก็คือขั้นที่ตัวอ่อนมีอายุภายใน ๑๔ วันนับจากที่ปฏิสนธิที่เราได้พิจารณาผ่านมาแล้ว (ขอให้สังเกตอิทธิพลของความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ที่มีต่อแนวคิดของผู้นำศาสนาคริสต์นิกายนี้) ขั้นต่อมาคือขั้น “เป็นตัวอ่อน” (Embryo) เมื่อแบ่งเช่นนี้ศาสนาคริสต์นิกายนี้ก็เห็นต่อไปว่า การศึกษาวิจัยหรือแม้แต่ใช้ประโยชน์จากสิ่งที่อยู่ในช่วงก่อนที่จะเป็นตัวอ่อนนั้นสามารถกระทำได้ กล่าวง่ายๆตรงไปตรงมาคือศาสนาคริสต์นิกายนี้เห็นว่าตัวอ่อนนั้นไม่ได้เป็นคนมาแต่แรก มีช่วงหนึ่งที่เรียกว่าช่วงก่อนเป็นตัวอ่อนที่สิ่งนี้ไม่ได้มีสถานภาพเป็นคน ดังนั้นเราจึงสามารถศึกษาวิจัยสิ่งนี้ได้โดยไม่ผิดจริยธรรมของศาสนาคริสต์แต่อย่างใด จะอย่างไรก็ตาม ท่านผู้ให้ความเห็นได้กำชับว่า ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยสิ่งที่ต่อไปจะพัฒนาไปเป็นคน ดังนั้นจะต้องมีกฎระเบียบควบคุมให้การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ดำเนินไปอย่างรัดกุม เท่าที่จำเป็น และอย่างที่จะเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติมากที่สุด

ข. ความเห็นจากผู้ไม่นับถือศาสนาคริสต์นิกายกรีกออร์ทอดอกซ์

Humans are created in the image and likeness of God and are unique in creation because they are psychosomatic, beings of both body and soul—physical and spiritual. We do not understand this mystery, which is analogous to that of the Theanthropic Christ, who at the same time is both God and a human being. We do know, however, that God intends for us to love Him and grow in relationship to Him and to others until we reach our goal of theosis, or deification, participation in the Divine Life through His grace. We grow in the image of God until we reach the likeness of God. Because we understand the human person as one who is in the image and likeness of God, and because of sin we must strive to attain that likeness, we can say that an authentic human person is one who is deified. Those of us who are still struggling toward theosis are human beings, but potential human persons.

We believe that this process toward authentic human personhood begins with the zygote. Whether created *in situ* or *in vitro*, a zygote is committed to a developmental course that will, with God's grace, ultimately lead to a human person. The embryo and the adult are both potential human persons, although in different stages of development. As a result, Orthodox Christians affirm the sanctity of human life at all stages of

development. Unborn human life is entitled to the same protection and the same opportunity to grow in the image and likeness of God as are those already born.

Given this Orthodox understanding of human personhood and life, I cannot condone any procedure that threatens the viability, dignity, and sanctity of that life. In my view, the establishment of embryonic stem cell lines was done at the cost of human lives. Even though not yet a human person, an embryo should not be used for or sacrificed in experimentation, no matter how noble the goal may seem. For me, then, the derivation of embryonic stem cell lines is immoral because it sacrificed human embryos, which were committed to becoming human persons. That the embryos donated for this work were not going to be implanted and had no chance of completing their development cannot mitigate the fact that they should not have been created. *In vitro* fertilization techniques that routinely result in “surplus” embryos that are eventually discarded is immoral for the same reasons I have already mentioned. I believe, then, that the prohibition of research using human embryos should be continued and, if possible, extended to the private sector as well.

Wishing that something had not been done will not undo it. Established embryonic stem cell lines exist, and their use has great potential benefits for humanity, which need not be reviewed here. The Orthodox Church, as I mentioned before, has a long tradition of encouraging the medical arts. We have a long list of healer-saints—physicians who became authentic persons through the practice of medicine. Invariably, they obeyed the commandment of Christ to his apostles, “Heal the sick, raise the dead, cleanse lepers, cast out demons. You received without paying, give without pay.” Without going into an extensive exegesis of the verse, the intention is clear: Attend not to profit, but to the medical needs of others.^๕

ข้อความข้างต้นนี้เห็นได้ชัดว่าแตกต่างจากข้อความแรกอย่างที่เราเรียกได้ว่ากลับกันแบบหน้ามือมาเป็นหลังมือเลยทีเดียว ท่านผู้กล่าวข้อความข้างต้นนี้เห็นว่าทันทีที่ตัวอ่อนมนุษย์ปฏิสนธิ คือรวมสองสิ่งกลายเป็นสิ่งเดียว ชีวิตใหม่ได้ปรากฏขึ้นแล้วอย่างสมบูรณ์ ในฐานะชีวิตหนึ่งเหมือนชีวิตอื่นๆ ตัวอ่อนมนุษย์ดังกล่าวนี้ย่อมมีสถานะทางจริยธรรมเหมือนกับเราที่เติบโตเป็นคนอย่างสมบูรณ์แล้วทุกอย่าง เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงเป็นไปได้เลยที่เราศึกษาวิจัยตัวอ่อนมนุษย์และใช้ประโยชน์จากเซลล์ต้นกำเนิดของตัวอ่อนเหล่านั้นเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ ท่านผู้กล่าวข้อความข้างต้นเห็นว่า ชีวิตมนุษย์นั้นเป็น “ฉายา” ของพระเจ้า หรือกล่าวให้ง่ายสำหรับ

^๕ ผู้ให้ความเห็นคือ Father Demetrios Demopoulos, Ph.D. จาก Holy Trinity Greek Orthodox Church

คนที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ก็คือพระเจ้าทรงสร้างชีวิตมนุษย์มาอย่างมีจุดมุ่งหมาย จุดมุ่งหมายของชีวิตนั้นมนุษย์จะต้องแสวงหาให้พบ เมื่อพบแล้ว เขาจะเข้าใจความยิ่งใหญ่ของการที่ได้เกิดมาเป็นคน เมื่อชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญเช่นนี้ การใช้ตัวอ่อนมนุษย์เพียงเพื่อเป็นอุปกรณ์รักษาความเจ็บป่วยของบุคคลอื่นจึงไม่ถูกต้อง ไม่ถูกต้องเพราะเป็นการปฏิบัติผิดต่อสิ่งที่มีค่ามหาศาลที่พระเจ้าทรงสร้างมาเพื่อให้ถูกใช้อย่างมีค่ามากกว่านั้น ในตอนท้าย ท่านผู้กล่าวข้อความนั้นกล่าวว่า การเยียวรักษาความเจ็บป่วยของมนุษยชาตินี้เป็นสิ่งที่ศาสนาคริสต์ให้ความสำคัญ ในประวัติศาสตร์ของศาสนาคริสต์เราจะพบว่าพระเยซูเองก็ทรงทำหน้าที่เยียวรักษาคนเจ็บไปพร้อมๆ กับการเผยแผ่คำสอนทางศาสนาด้วย องค์การทางศาสนาของคริสต์นั้นเป็นที่ทราบกันดีว่ามีงานหลักอย่างหนึ่งที่ทำในทุที่ในโลกคือการก่อตั้งโรงพยาบาลเพื่อเยียวรักษาคคนเจ็บ แต่ทั้งนี้ การเยียวรักษานั้นศาสนาคริสต์ไม่เคยกระทำบนพื้นฐานของการใช้ชีวิตมนุษย์อื่นมาเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์เพื่อเยียวรักษาคนเจ็บเลย การใช้ตัวอ่อนมนุษย์นั้นพิจารณาจากประวัติศาสตร์ของศาสนาคริสต์และจากหลักธรรมของศาสนาที่ย่อมเป็นสิ่งที่ไม้อาจยอมรับได้ ท่านผู้กล่าวข้อความนี้เสนอถึงขั้นว่าการห้ามศึกษาวิจัยตัวอ่อนมนุษย์นั้นควรขยายออกไปยังภาคเอกชนด้วย (ในช่วงเวลาที่ท่านผู้ให้การนี้รัฐบาลอเมริกามีมติไม่ให้หน่วยงานของรัฐให้ทุนสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าวิจัยตัวอ่อนมนุษย์ แต่ข้อห้ามนี้ไม่ครอบคลุมไปถึงหน่วยงานภาคเอกชน หมายความว่าหากเอกชนจะให้ทุนแก่นักวิจัยเพื่อศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้ย่อมสามารถทำได้ เวลานี้เหตุการณ์ก็ยังเป็นเช่นนั้นอยู่)

ค. ความเห็นของผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

The first ethical problem, which is fundamental, can be formulated thus: Is it morally licit to produce and/or use living human embryos for the preparation of ES cells?

The answer is negative, for the following reasons:

1. On the basis of a complete biological analysis, the living human embryo is - from the moment of the union of the gametes - a human subject with a well defined identity, which from that point begins its own coordinated, continuous and gradual development, such that at no later stage can it be considered as a simple mass of cells. [xiv]

2. From this it follows that as a “human individual” it has the right to its own life; and therefore every intervention which is not in favour of the embryo is an act which violates that right. Moral theology has always taught that in the case of “*jus certum tertii*” the system of probabilism does not apply. [xv]

3. Therefore, the ablation of the inner cell mass (ICM) of the blastocyst, which critically and irremediably damages the human embryo, curtailing its development, is a gravely immoral act and consequently is gravely illicit.

4. No end believed to be good, such as the use of stem cells for the preparation of other differentiated cells to be used in what look to be promising therapeutic procedures,

can justify an intervention of this kind. A good end does not make right an action which in itself is wrong.

5. For Catholics, this position is explicitly confirmed by the *Magisterium of the Church* which, in the *Encyclical Evangelium Vitae*, with reference to the *Instruction Donum Vitae* of the Congregation for the Doctrine of the Faith, affirms: “The Church has always taught and continues to teach that the result of human procreation, from the first moment of its existence, must be guaranteed that unconditional respect which is morally due to the human being in his or her totality and unity in body and spirit: The human being is to be respected and treated as a person from the moment of conception; and therefore from that same moment his rights as a person must be recognized, among which in the first place is the inviolable right of every innocent human being to life” (No. 60). [xvi]

ข้อความข้างต้นนี้เป็นเอกสารที่ออกอย่างเป็นทางการของสำนักวาติกัน (ตัวเอกสารมีชื่อในภาษาอังกฤษว่า “Declaration on the Production and the Scientific and Therapeutic Use of Human Embryonic Stem Cells” ออกเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ปี ๒๐๐๐) ท่านผู้อ่านสามารถเข้าไปดูได้ในเว็บไซต์ของสำนักวาติกัน (www.vatican.va) ขอให้สังเกตว่าทัศนะของสำนักวาติกันนี้เป็นอย่างเดียวกันกับทัศนะของนิกายกรีกออร์ทอดอกซ์ที่เราพิจารณากันมาข้างต้น คือเห็นว่าทันทีที่ตัวอ่อนนั้นปฏิสนธิก็มีสภาพเป็นคนแล้วอย่างสมบูรณ์ เมื่อเป็นคนอย่างสมบูรณ์แล้วเราก็ไม่อาจใช้ประโยชน์จากเขาได้หากว่าการใช้ประโยชน์นั้นจะทำให้เขาตายหรือพิการ หรือสูญเสียศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทางใดทางหนึ่ง

จากที่ยกตัวอย่างมาที่ท่านผู้อ่านจะเห็นว่า ศาสนาคริสต์นั้นมีความเห็นต่างกันในเรื่องหลักๆสองเรื่องคือ (๑) ตัวอ่อนมนุษย์นั้นมีสภาพเป็นคนหรือไม่ หากเป็นเริ่มเป็นตั้งแต่เมื่อใด (๒) เราสามารถใช้ประโยชน์จากการทดลองเกี่ยวกับตัวอ่อนแล้วใช้สิ่งที่ได้จากตัวอ่อนที่ศึกษาแล้วนั้นเช่นเซลล์ต้นแบบเพื่อการรักษาโรคหรือประโยชน์ทางการแพทย์อื่นๆหรือไม่ เพราะอะไร ดูเหมือนว่านิกายโปรเตสแตนต์ กรีกออร์ทอดอกซ์ และโรมันคาทอลิกจะยอมรับตรงกันว่าตัวอ่อนมนุษย์นั้นเป็นคน แต่จุดเริ่มต้นของความเป็นคนนั้นสองนิกายหลังเห็นว่าเริ่มทันทีที่มีการปฏิสนธิ ในขณะที่นิกายแรกเห็นว่าไม่ได้เริ่มทันที หากแต่เริ่มในวันที่ ๑๕ หลังจากการปฏิสนธิ

ทำไมศาสนาเดียวกันจึงเห็นต่างกัน ข้อนี้ตอบได้ว่าเพราะคำสอนของศาสนาตั้งเดิมนั้นไม่ได้ระบุว่าความเป็นคนเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อใด ศาสนายูดาห์และศาสนาอิสลามนั้นแม้จะนับถือพระเจ้าองค์เดียวกันกับศาสนาคริสต์ แต่เนื่องจากพระเจ้าที่ศาสนิกชนเหล่านี้นับถือไม่ได้ตรัสบอกไว้ที่ไหนให้ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้ เมื่อจะต้องตอบคำถามว่าความเป็นคนเริ่มต้นเมื่อใด การตีความโดยนักวิชาการในศาสนาเหล่านี้จึงเป็นแหล่งที่ที่ดีที่สุดเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ เมื่อเป็นเรื่องของการตีความ ย่อมจะตีความต่างกันได้ ศาสนายูดาห์และอิสลามนั้นเห็นต่างจากศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายกรีกออร์ทอดอกซ์ตรงที่ไม่เชื่อว่าความเป็นคนเริ่มต้นทันทีที่มีการปฏิสนธิ นักวิชาการในศาสนาอิสลามที่ไปให้ความเห็นแก่คณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยประธานาธิบดีอเมริกา กล่าวว่า

A majority of the Sunni and some Shi'ite scholars make a distinction between two stages in pregnancy divided by the end of the fourth month (120 days) when the ensoulment takes place. On the other hand, a majority of the Shi'ite and some Sunni jurists have exercised caution in making such a distinction because they regard the embryo in the pre-ensoulment stages as alive and its eradication as a sin. That is why Sunni jurists in general allow justifiable abortion within that period, while all schools agree that the sanctity of fetal life must be acknowledged after the fourth month.^๖

ตามคำให้การนี้ ศาสนาอิสลาม (ซึ่งผู้กล่าวบอกว่าหมายถึงชาวมุสลิมที่นับถือนิกายซุนนีส่วนใหญ่และนิกายชีอะฮ์บางส่วน) เห็นว่าพัฒนาการของตัวอ่อนมนุษย์ในครรภ์นั้นแบ่งเป็นสองตอน ตอนแรกอยู่ในระหว่างสี่เดือนแรก (๑๒๐ วัน) ตอนที่สองเริ่มเมื่ออย่างเข้าสู่เดือนที่ห้า ตอนแรกนั้นตัวอ่อนยังไม่มีวิญญาณ วิญญาณจะปรากฏเมื่อเริ่มเข้าสู่เดือนที่ห้า ดังนั้นในทัศนะของชาวมุสลิมที่เชื่อเช่นนี้ การทดลองกับตัวอ่อนมนุษย์ในช่วงสี่เดือนแรกไม่ถือว่าเป็นการทดลองที่กระทำกับคน เมื่อไม่ใช้การกระทำที่กระทำต่อคน ก็เป็นไปได้ที่การวิจัยเซลล์ต้นกำเนิดของตัวอ่อนมนุษย์ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นจะเป็นสิ่งที่ระบบจริยธรรมในศาสนาอิสลามยอมรับได้ เราจะพบความคิดเห็นในทำนองเดียวกันนี้จากนักวิชาการทางด้านศาสนายูดาห์ที่ไปให้ปากคำแก่คณะกรรมการที่กล่าวข้างต้น ดังตัวอย่างความตอนหนึ่งในคำให้การนั้นที่ว่า...

Stem cells for research purposes also can be procured from donated sperm and eggs mixed together and cultured in a petri dish. Genetic materials outside the uterus have no legal status in Jewish law, for they are not even a part of a human being until implanted in a woman's womb, and even then, during the first 40 days of gestation, their status is "as if they were simply water." Abortion is still prohibited during that time, except for therapeutic purposes, for in the uterus such gametes have the potential of growing into a human being. Outside the womb, however, at least at this time, they have no such potential. As a result, frozen embryos may be discarded or used for reasonable purposes and so may the stem cells that are procured from them.^๗

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ตามทัศนะของนักคิดในศาสนายูดาห์ ตัวอ่อนมนุษย์ในครรภ์นั้นระหว่างอายุ ๔๐ วัน หลังจากการตั้งครรภ์ ศาสนายูดาห์ถือว่ามีสภาพเป็นเพียง "น้ำ" เท่านั้น ไม่ใช่คน ท่านผู้ให้ปากคำยังกล่าวด้วยว่า กฎหมายในศาสนา ยูดาห์ (คือกฎหมายที่ใช้ในชุมชนชาวยิวที่ถือศาสนายูดาห์ กฎหมายเหล่านี้มีรากฐานมา

^๖ Abdulaziz Sachedina, Ph.D., University of Virginia, 'Islamic Perspectives on Research with Human Embryonic Stem Cells,' in *Ethical Issues in Human Stem Cell Research*, Volume III, pp. G-4,5.

^๗ Rabbi Elliot N. Dorff, Ph.D., University of Judaism, 'Stem Cell Research,' in *Ethical Issues in Human Stem Cell Research*, Volume III, p. C-4.

จากศาสนา แต่ก็มีสถานะเหมือนกฎหมายในความหมายที่เราเข้าใจเวลานี้ กฎหมายเหล่านี้มีมาตั้งแต่สมัยของโมเสสแล้ว) ถือว่า ตัวอ่อนมนุษย์ที่อยู่นอกครรภ์ไม่ได้มีสถานะทางกฎหมายแต่อย่างใด ดูเหมือนว่าแนวคิดนี้จะเปิดช่องทางให้แก่การวิจัยเซลล์ต้นแบบในตัวอ่อนมนุษย์มนุษย์มาก สรุปความว่าศาสนาตระกูลยูดาทั้งหมดอันได้แก่ศาสนาคริสต์ อิสลาม และยูดา แม้จะเชื่อในพระเจ้าองค์เดียวกัน แต่เนื่องจากคัมภีร์ของศาสนาเหล่านี้ไม่ได้มีข้อความที่ระบุชัดเจนว่าพระเจ้าทรงกำหนดว่าความเป็นคนเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อใด เมื่อต้องตอบคำถามนี้เพราะความจำเป็น การตีความคัมภีร์จึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อเป็นเรื่องของการตีความที่เป็นธรรมชาติที่จะตีความต่างกันได้

ผู้วิจัยมีความเห็นในเบื้องต้นนี้ว่า การตีความคำสอนทางศาสนาเพื่อตอบปัญหาทางจริยธรรมในโลกสมัยใหม่นั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเกิด และจะเกิดมากขึ้นในอนาคต หมายความว่า ความซับซ้อนของสังคมและปัญหาจริยธรรมที่เกิดจากความซับซ้อนของสังคมเหล่านี้จะก่อให้เกิดคำถามในทางจริยธรรมที่ยากแก่การวินิจฉัยมากขึ้นเรื่อยๆ ศาสนาจะได้รับการเรียกร้องให้ช่วยตอบคำถามเหล่านี้ แต่เนื่องจากคัมภีร์ของศาสนาเช่นพระไตรปิฎกไบเบิล พระเวท อัลกุรอ่าน เป็นต้น ไม่ได้มีคำตอบที่ชัดเจนสำหรับปัญหาเหล่านี้เพราะคัมภีร์ทางศาสนาเกิดในสมัยโบราณ ส่วนปัญหาเหล่านี้เกิดในโลกสมัยใหม่ เมื่อศาสนาต้องตอบคำถามเหล่านี้ การตีความจึงเป็นหนทางเดียวที่จะทำได้

การตีความนั้นต่างกันได้ ข้อนี้ผู้วิจัยยอมรับ แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยไม่ค่อยพบในเอกสารคำให้การของนักคิดในทางศาสนาเหล่านี้ก็คือ “เหตุผลที่อธิบายว่าทำไมจึงตีความเช่นนั้น” ความเห็นส่วนใหญ่แม้จะบอกว่าเป็นการตีความแต่จริงๆ แล้วเป็นเพียงการกำหนดเอาเองโดยไม่บอกว่ามีเหตุผลอะไรจึงกำหนดค่านั้น การที่นักคิดในสองนิกายของศาสนาคริสต์คือโรมันคาทอลิกและกรีกออร์ทอดอกซ์จะบอกว่าความเป็นคนเริ่มต้นทันทีที่ปฏิสนธินั้นเรียกร้องคำอธิบายด้วยว่าทำไมพวกท่านจึงคิดหรือตีความเช่นนั้น ในทำนองเดียวกัน การที่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์และศาสนายูดา กับอิสลามจะบอกว่ามีช่วงเวลาหนึ่งที่ตัวอ่อนในครรภ์นั้นยังไม่เป็นคน ถัดจากนั้นมาเท่านั้นจึงเป็น การตีความเช่นนั้นก็ต้องการคำอธิบายไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าที่ตีความว่าเป็นคนมาแล้วตั้งแต่แรกปฏิสนธิ ยิ่งการตีความที่ลงรายละเอียดมากเช่นที่บอกว่า ในช่วง ๑๒๐ วันแรก (ศาสนาอิสลาม) หรือ ๔๐ วันแรก (ศาสนายูดา) ตัวอ่อนมนุษย์นั้นยังไม่ใช่นกที่ยังต้องการคำอธิบายว่าทำไมผู้ที่ตีความเช่นนั้นจึงได้ยืนยันลงไปอย่างนั้น พวกท่านมีเหตุผลอะไร แต่เราก็ไม่พบคำอธิบายใดๆ ในท้ายที่สุดแล้วผู้วิจัยคิดว่าคำให้การเหล่านี้ก็เป็นเพียงการประกาศ “หลักความเชื่อทางศาสนา” เท่านั้น ต่างเพียงเดิมนั้นหลักความเชื่อทางศาสนาที่ถูกประกาศมักปรากฏชัดเจนในคัมภีร์ทางศาสนา แต่คราวนี้หลักความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้ปรากฏตรงๆ จึงต้องให้นักคิดหรือผู้นำทางศาสนาตีความ โดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่า “การตีความ” (Interpretation) คำนี้มักหมายถึงเอาการประมวลสิ่งที่รู้อยู่แล้วเข้ามาเพื่อพิจารณาหาความรู้ใหม่ๆ จากสิ่งที่รู้อยู่แล้วนั้น ในแง่การตีความก็เหมือน “การสังเคราะห์” (Synthesis) บางสิ่งบางอย่างที่ไม่ได้มีอยู่ในของเดิมขึ้น โดยมีของเดิมนั้นแหละเป็นพื้นฐานให้ อาจเป็นไปได้ว่า คำสอนในศาสนาตระกูลยูดาเดิมนั้นไม่ได้เน้นการใช้เหตุผลเพื่ออธิบายว่าทำไมศาสนาจึงสอนอย่างนี้เท่านั้น แต่เน้นความเชื่อมั่นศรัทธาว่าสิ่งที่พระเจ้าเป็นเจ้าสอนนั้นเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม เราไม่สามารถเข้าใจที่มาของคำสอนเหล่านี้ทั้งหมด แต่ถ้าเราเชื่อมั่นในพระเจ้า เหมือนลูกที่เชื่อมั่นใน

พอ สิ่งที่เราควรทำทันทีก็คือทำตามสิ่งที่พระเจ้าทรงแนะนำให้ทำ ตามจารีตนี้ เมื่อต้องตีความคำสอน การใช้เหตุผลอาจมีบทบาทไม่มากนัก เมื่อไม่ได้ใช้เหตุผลเป็นหลัก คือไม่ได้คิดอย่างเป็นระบบ โดยค่อยๆ เริ่มต้นจากหลักการอันเป็นที่ยอมรับร่วมกันในศาสนานั้นๆ หรือกลุ่มศาสนานั้นๆ จากนั้นก็ “คิดขยาย” (Derive) หลักการอันเป็นรายละเอียดต่างๆ ออกไปจากหลักการพื้นฐานดั้งเดิมนั้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปและอย่างรอบคอบ ข้อสรุปที่ออกมาต่างกันจึงเป็นไปได้มาก ตรงกันข้าม หากคิดอย่างรอบคอบและเป็นระบบบนพื้นฐานของเหตุผลซึ่งอิงอยู่กับหลักการพื้นฐานของศาสนา โอกาสที่จะตีความออกมาแล้วไม่ต่างกันก็มีมาก เหมือนการคิดในทางตรรกวิทยาหรือคณิตศาสตร์ที่หากเริ่มต้นจากหลักการพื้นฐานที่ยอมรับร่วมกันชุดใดชุดหนึ่งแล้ว กระบวนการคิดขยายต่อไปที่กระทำโดยนักตรรกวิทยาหรือนักคณิตศาสตร์ทั้งหลายจะไม่ต่างกัน

นักปรัชญาสังคมชาวตะวันตกท่านหนึ่งคือ H.L.A. Hart เคยวิจารณ์การที่สังคมเราใช้ระบบจริยธรรมของศาสนาเพื่อเป็นพื้นฐานของระเบียบทางสังคมเช่นกฎหมายว่า ศาสนามักใช้สิ่งที่ท่านผู้นี้เรียกว่า “Positive Morality” เราจะเห็นว่าความเห็นของนักวิชาการทางด้านศาสนาที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนั้นเป็นไปตามที่นักปรัชญาท่านนี้ได้กล่าวเอาไว้ไม่มีผิดเลย สิ่งที่ Hart เรียกว่า “Positive Morality” นั้นหมายถึงคำสอนของศาสนาที่ออกมาจากความเชื่อ ไม่ได้ออกมาจากการคิดด้วยเหตุผล ความเชื่อทางศาสนาในโลกนั้นต่างกัน เช่นบางศาสนาเชื่อว่ามีพระเจ้าแต่บางศาสนาไม่เชื่อ ถ้าในสังคมหนึ่งมีศาสนามากกว่าหนึ่งศาสนา การจะใช้ความเชื่อทางศาสนาเพื่อเป็นพื้นฐานของกฎระเบียบทางสังคมย่อมจะทำได้ไม่เลย ยกตัวอย่างเช่น ประเทศหนึ่งมีพลเมืองนับถือศาสนา ก. และศาสนา ข. วันหนึ่งประเทศนี้ได้พิจารณากฎหมายว่าจะอนุญาตให้สตรีทำแท้งได้หรือไม่ สมมติว่าในการพิจารณาเรื่องนี้กันในสภานิติบัญญัติ ฝ่ายศาสนา ก. ได้คัดค้านว่ากฎหมายจะอนุญาตให้ทำแท้งไม่ได้เลย เพราะนั่นเท่ากับอนุญาตให้คนในสังคมเราทำฆาตกรรมได้อย่างไม่ผิดกฎหมาย ฝ่ายศาสนา ข. ก็แย้งว่า การทำแท้งในช่วงสี่เดือนแรกของการตั้งครรภ์จะบอกว่าผิดไม่ได้ เพราะสิ่งที่อยู่ในครรภ์ในช่วงเวลานั้นยังไม่ถือว่าเป็นคนตามหลักการของศาสนาเรา ดังนั้นการทำแท้งสามารถกระทำได้ หากว่ามีเหตุผลเพียงพอ หากจะคัดค้านการทำแท้งต้องคัดค้านในแง่อื่น เช่นหากอนุญาตอย่างเสรีก็อาจเป็นการสนับสนุนให้เกิดการล่าสอนเป็นต้น แต่จะคัดค้านด้วยเหตุผลว่านี่เท่ากับการทำฆาตกรรมมนุษย์ไม่ได้ ความเห็นต่างกันในระดับ Positive Morality เช่นนี้ไม่มีทางที่จะหาทางออกได้ สมมติสมาชิกในสภานั้นจากทั้งสองฝ่ายมีจำนวนเท่ากัน การโหวตก็เกิดไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นกฎหมายฉบับนี้ก็ไม่สามารถออกได้ คือสังคมเช่นนี้จะไม่อาจหาทางจัดการกับปัญหาทางจริยธรรมแนวนี้ได้ ตรงกันข้าม หากเราใช้ศีลธรรมในศาสนานั้นแหละเป็นรากฐานของการคิด แต่ไม่ได้ใช้อย่างห้วนๆ ลุนๆ ไม่ใช้อย่างยกเอาเป็นสูตรสำเร็จตายตัว แต่ใช้อย่างประกอบด้วยวิจารณญาณอันรอบคอบ เราอาจพบหนทางในการแสวงหาทางออกได้ เพราะเมื่อใดก็ตามที่ใช้ปัญญา เราอาจพบว่าคำสอนในศาสนาที่เรานับถืออยู่มีเหตุผลในเรื่องนี้ดีไม่สู้ศาสนาของเพื่อน ถ้าพบอย่างนั้นเราก็จะเอาหลักการศาสนาของเพื่อนเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ในอนาคตอาจเป็นไปได้ว่าเพื่อนต่างศาสนาของเราเมื่อต้องพิจารณาปัญหาอื่นก็อาจพบว่าแนวทางของศาสนาเรามีเหตุผลกว่า ศีลธรรมแบบที่ใช้อย่างมีปัญญากำกับนี้ Hart เรียกว่า “Critical Morality” ซึ่งเป็นคำกว้างกินความทั้งจริยธรรมที่มาจากศาสนาหรือที่มาจากแนวคิดของปราชญ์คน

ใดคนหนึ่งของสังคมก็ได้ แต่ไม่ว่าจะมาจากแหล่งใด ลักษณะสำคัญของศีลธรรมแบบนี้คือเป็นผลมาจากการคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบก่อนที่จะเสนอว่า “ทำไมเราไม่เอาอย่างนี้ในเรื่องนี้”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยคิดว่าปัญหาทางจริยธรรมเกี่ยวกับการวิจัยตัวอ่อนมนุษย์และการใช้ประโยชน์ในทางการแพทย์จากเซลล์ต้นแบบที่สกัดจากตัวอ่อนมนุษย์นั้นเป็นเรื่องที่เราจะต้องพิจารณาหาทางออกด้วยปัญญาอย่างรอบคอบ มีคนอยู่สองจำพวกที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องการให้ความเห็นแก่เรื่องนี้คือนักศาสนากับนักปรัชญา นักศาสนานั้นมักใช้หลักการทางศาสนาในการตัดสินปัญหาทางจริยธรรม ส่วนนักปรัชญาใช้เหตุผล นักปรัชญานั้นดีตรงที่ไม่ยึดติดในหลักการอันที่พอๆตรงๆที่ปราศจากคำอธิบาย (ที่กล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่านักปรัชญาเป็นผู้ปราศจากสิ่งที่ชาวบ้านเรียกว่า “ทฤษฎี” ผู้วิจัยนั้นเรียนมาทางปรัชญาและพบว่านักปรัชญานี้แหละที่เป็นบุคคลจำพวกที่ทฤษฎีขึ้นสมองมากที่สุดจำพวกหนึ่งในโลก) แต่ก็ไม่มีประสบการณ์อันสะสมยาวนานในการคิดไตร่ตรองเรื่องที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับด้านในของชีวิตเพราะมีวัดโลดแล่นไปศึกษาสิ่งต่างๆที่อยู่นอกตัว ผิดกับนักศาสนาที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมด้านความคิดและหลักปฏิบัติในชีวิตจริงที่สะสมมาช้านานนับเป็นพันหรือหลายพันปี เรื่องของชีวิตนั้นบางเรื่องไม่เหมาะที่จะคิดจากกรอบวิธีคิดของปรัชญาเลย เพราะปรัชญานั้นตื่นเกินไป เรื่องเช่นนี้เหมาะที่จะให้ศาสนาเป็นผู้คิด แต่อย่างทีกล่าวนมาแล้วว่าศาสนานั้นมักคิดผ่านกรอบอันสำเร็จรูป ผู้วิจัยเชื่อว่าระยะต้นๆของศาสนานั้นพระศาสดาในศาสนาทั้งหลายเป็นผู้ที่เข้าใจเหตุผลอันอยู่เบื้องหลังคำสอนทางศาสนาเป็นอย่างดี ท่านเหล่านี้เป็น “นาย” ของหลักการทางศาสนาในความหมายว่ารู้อย่างประปรังว่าทำไมเรื่องนี้หลักการของศาสนาจึงให้ความเห็นอย่างนี้ เหมือนสารพัดที่เข้าใจกลไกของรถที่ตนขับอย่างประปรังย่อมสามารถใช้รถนั้นอย่างเหมาะสมในทุกสถานการณ์ แต่เมื่อผ่านพ้นวันคืนของพระศาสดามาแล้วความเข้าใจหรือความพยายามที่จะเข้าใจสิ่งที่อยู่เบื้องหลังหลักการของศาสนานั้นก็ค่อยๆจางลง เพราะความที่ผู้นำทางศาสนาไม่ยอภาคคิดแล้วก็ไม่ต้องการให้ผู้อื่นคิดด้วยหรือเพราะอะไรก็ตามแต่ การนับถือคำสอนของศาสนาในระยะต่อมาจึงมีลักษณะของการเป็น “บ่าว” ของหลักศีลธรรมในความหมายว่าไม่รู้ไม่เข้าใจอย่างถึงแก่นว่าทำไมจึงต้องปฏิบัติเช่นนี้ต่อเรื่องเหล่านี้ แต่ก็ทำไป นอกจากจะไม่เข้าใจยังอาจยึดมั่นอย่างเหนียวแน่นว่าสิ่งที่ศาสนา “ของฉันท” หรือ “ของพวกฉันท” เชื่อถืออยู่เท่านั้นถูกต้อง ศาสนาของคนอื่นหรือพวกอื่นผิดหมดความเข้าใจหรือทำที่ต่อศาสนาอย่างบ่าวหรือทาสเช่นนี้ไม่สู้จะเอื้ออำนวยให้เราสามารถใช้ศาสนาเพื่อแก้ปัญหาทางจริยธรรมที่ยากๆได้ **ทั้งที่ศาสนามีศักยภาพสูงมากในการจัดการเรื่องแบบนี้**

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเพิ่มเติมอีกอย่างหนึ่งว่า ปกติเมื่อนักเรียนที่เรียนวิชาปรัชญาลงทะเลเรียนวิชาจริยศาสตร์ (Ethics) จะในระดับปริญญาตรี โท หรือเอกก็ตาม เรามักมีความรู้สึกว่ายากทฤษฎีทางจริยศาสตร์ของนักปรัชญา (ซึ่งส่วนใหญ่ที่เราเรียนกันมักเป็นชาวตะวันตก) นั้นเมื่อพิจารณาภายในกรอบของทฤษฎีนั้นๆช่างเป็นเรื่องที่ลึกซึ้งชวนคิดเหลือเกิน หมายความว่าตัวแนวคิดเหล่านี้มีเนื้อหาที่ลึกซึ้ง แม้จะให้ความเห็นต่างกัน แต่ก็ลึกซึ้งไปคนละแบบ ยกตัวอย่างเช่นเมื่อเราเรียนแนวคิดของ Kant และ Mill แม้ว่าสองท่านนี้จะคิดไม่เหมือนกัน แต่สองทฤษฎีนี้ก็ให้แง่คิดที่ลึกซึ้งไปคนละด้าน จะอย่างไรก็ตาม เมื่อเราต้องพิจารณาปัญหาจริยธรรมในทางการแพทย์และชีววิทยา ทฤษฎีที่ลึกซึ้งเหล่านี้ดูเหมือนจะช่วยอะไรไม่ได้มาก ทั้งนี้เพราะทฤษฎีจริยศาสตร์อันลึกซึ้งเหล่านี้ถูกออกแบบมาเพื่อใช้กับความขัดแย้งทางจริยธรรมที่ไม่ลงลึกในชีวิตด้านในของมนุษย์ ยกตัวอย่าง

เช่น แนวคิดของ Kant มีใจความหลักๆว่าความดีนั้นวัดจากการทำหน้าที่หรือความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนมีหน้าที่โดยตรงไปตรงมาโดยไม่เอาอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวเข้ามายุ่งเกี่ยว ในขณะที่แนวคิดของ Mill เสนอความคิดว่าความดีหรือการกระทำที่เหมาะสมนั้นวัดจากการที่เมื่อเราทำสิ่งนั้นลงไปแล้วมันเป็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ในสังคมหรือไม่ ขอให้สังเกตว่าสองแนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ด้านนอก คือด้านที่เป็นสมาชิกของสังคม แต่ปัญหาเรื่องการวิจัยเซลล์ต้นแบบนี้เป็นเรื่องที่ลงลึกภายในชีวิตของมนุษย์ ถามว่าเราควรอนุญาตให้วิจัยเซลล์ต้นแบบหรือไม่ ผู้วิจัยคิดว่าคำถามนี้แนวคิดของ Kant แทบจะใช้ประโยชน์ไม่ได้เลย (ยกเว้นเราจะใช้แนวคิดเรื่อง Means และ End ที่นักปรัชญาท่านนี้เสนอ ซึ่งอาจพอใช้ประโยชน์ได้บ้าง) แนวคิดของ Mill อาจจะมีภาษีดีกว่าในหนึ่งตรงที่เป็นแนวคิดที่ออกแบบมาเพื่อจัดการกับความขัดแย้งของผลประโยชน์ระหว่างผู้คนในสังคม แต่เรื่องการวิจัยเซลล์ต้นแบบนี้แม้จะตีความว่าเป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของผู้คนในสังคมได้บ้าง แต่เรื่องความเป็นผลประโยชน์ในกรณีนี้ก็แตกต่างจากเรื่องความเป็นผลประโยชน์ที่ปรัชญาของ Mill ค้นเคยมาก ยกตัวอย่างเช่นรัฐจำเป็นต้องตัดถนนเพื่อสร้างทางด่วนแก้ปัญหาความแออัดของการจราจร แต่การตัดทางด่วนนั้นต้องผ่านบ้านประชาชนจำนวนหนึ่ง ตามแนวคิดของ Mill นี่คือการขัดแย้งระหว่างประโยชน์ของประชาชนในสังคมคือกลุ่มหนึ่งอยากได้ทางด่วนแต่อีกกลุ่มอยากอยู่ที่นี่ไม่อยากย้ายไปไหน วิธีการตัดสินใจคือเอาประโยชน์ของคนจำนวนมากเป็นหลัก ถ้าทางด่วนมีคนได้ประโยชน์มากกว่ารัฐก็มีความชอบธรรมที่จะสร้าง โดยต้องชดเชยค่าเวนคืนที่ดินอย่างยุติธรรมแก่ผู้ที่จำเป็นต้องย้ายออกไปจากพื้นที่ที่ถูกเวนคืนเพื่อสร้างทางนั้น กรณีเช่นนี้เราเห็นว่าเรื่องของประโยชน์นั้นเป็นเรื่อง “นอกตัว” มนุษย์ คือเป็นเรื่องของประโยชน์ทางด้านทรัพย์สินเท่านั้น แต่การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนทารกนั้นเกี่ยวข้องกับประโยชน์ในระดับที่เป็นตัวชีวิตเอง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเดิมพันที่ใช้ในเรื่องนี้เป็นประโยชน์ในระดับพิเศษคือเป็นเรื่องของความตายซึ่งไม่ใช่ประโยชน์ที่แนวคิดของ Mill มุ่งออกแบบมาให้ใช้ ผู้วิจัยยังสงสัยว่าการล่วงละเมิดสิทธิของปัจเจกบุคคลที่ Mill คิดว่าทำได้หากเป็นไปได้เพื่อประโยชน์ของมหาชนนั้นจะข้ามเลยมาถึง “สิทธิในชีวิต” ได้ไหม คำตอบคือไม่น่าจะได้ สมมติว่าเรานั่งอยู่บนเครื่องบินแล้วน้ำหนักเกิน จะต้องมีการสักคนกระโดดออกไปจากเครื่องบินเพื่อให้ “คนส่วนใหญ่” อยู่รอด ถามว่าหากคนส่วนใหญ่ในเครื่องบินออกเสียงว่าให้ชายคนหนึ่งแก่แล้วและมีความรู้แน่นกว่าคนอื่นเป็นผู้ต้องสังเวยชีวิตตน แนวคิดของ Mill จะรับรองไหมว่าการกระทำของคนบนเครื่องบินถูกต้อง ผู้วิจัยไม่คิดว่า Mill จะเห็นด้วยในเรื่องนี้ ถ้าเป็นอย่างที่ผู้วิจัยคาดเดา แนวคิดของนักปรัชญาท่านนี้ก็ใช้กับกรณีเช่นนี้ไม่ได้ ขอให้สังเกตด้วยว่า กรณีที่แนวคิดของ Mill ใช้ไม่ได้นี้เกี่ยวข้องกับประโยชน์ที่ลึกซึ้งอันได้แก่ตัวชีวิต ไม่ใช่ประโยชน์ในรูปของทรัพย์สินเป็นของนอกกายหรือนอกชีวิต

มีนักปรัชญาสมัยใหม่บางคนพยายามที่จะเสนอแนวคิดทางจริยศาสตร์เพื่อให้สามารถอธิบายหรือแก้ปัญหาทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับ “ชีวิตด้านใน” ตามที่กล่าวมานี้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะจริยศาสตร์ตะวันตกนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องเช่นนี้มาแต่ไหนแต่ไรแล้ว จะอย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับศาสนาแล้วเราก็ต้องยอมรับว่าข้อเสนอนี้ยังห่างไกลจากการมีพลังที่จะดึงดูดความรู้สึกของผู้คนให้เห็นคล้อยตามได้ ที่กล่าวเช่นนี้ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวในแง่ของการที่ปรัชญาเน้นเหตุผลมากกว่าอารมณ์ความรู้สึกแต่อย่างใด การใช้คำสอนทางศาสนานั้นบางครั้งก็เป็นเรื่องไร้เหตุผลเพราะไปเน้นเรื่องความเคารพศรัทธามากกว่าเหตุผล ที่กล่าวนี้

ผู้วิจัยหมายความว่าเนื่องจากปรัชญามีต้นทุนสะสมไม่มากในเรื่องเช่นนี้เมื่อเทียบกับศาสนา ดังนั้นในแง่ความลึกซึ้ง แนวคิดของนักปรัชญาสมัยใหม่บางคนที่พยายามนำเสนอทัศนะทางจริยศาสตร์แบบที่สามารถใช้อธิบายความซับซ้อนของชีวิตได้จึงยังต้องการการพัฒนาอีกมาก ซึ่งจุดนี้ผู้วิจัยเห็นว่าศาสนาอีกนั้นแหละที่จะช่วยได้มาก หากนักปรัชญาสมัยใหม่มีพื้นฐานหรือต้นทุนสะสมมาในทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดก็ตามแต่ งานของเขาจะมีแนวโน้มอันจะแสดงความลึกซึ้งออกมาได้มากกว่างานของผู้ที่ปราศจากต้นทุนสะสมดังกล่าว

สรุปความว่า เรื่องการวิจัยเซลล์ต้นแบบที่ได้มาจากตัวอ่อนมนุษย์นี้ วงการปรัชญายังไม่อาจให้คำตอบที่ลึกซึ้งเป็นที่น่าพอใจ ส่วนศาสนาเองแม้จะมีศักยภาพที่จะให้ความเห็นอันลึกซึ้งต่อปัญหานี้ได้ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่านักศาสนาในปัจจุบันมักไม่ใช้ประโยชน์จากปัญญาทางศาสนาอันหมายถึงการคิดอย่างรอบคอบ ลึกซึ้งและเป็นระบบจากพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาของตน จากนั้นจึงค่อยให้ความเห็นว่าเราควรพิจารณาปัญหานี้อย่างไร ในตอนต่อไป ผู้วิจัยจะเสนอทัศนะของพระพุทธศาสนาต่อเรื่องนี้ ซึ่งแน่นอนว่าอะไรก็ตามที่ผู้วิจัยเห็นว่าขาดไปในตอนนี้ (เช่นการที่นักศาสนาไม่ค่อยใช้การอ้างเหตุผลที่รอบคอบ) สิ่งเหล่านั้นจะได้รับการทำให้เต็ม หมายความว่าสิ่งที่ผู้วิจัยจะทำจะต่างจากสิ่งที่นักศาสนาส่วนใหญ่ (อย่างน้อยก็ตามที่ปรากฏในเอกสารของ NBAC ที่กล่าวข้างต้น ที่ผู้วิจัยเชื่อว่าเป็นเอกสารที่รวบรวมทัศนะของนักศาสนาที่ดีที่สุดเล่มหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้เท่าที่มีอยู่ในโลกเวลานี้) กระทำ อันที่จริงสิ่งที่ผู้วิจัยจะทำนั้นก็หาใช่สิ่งใหม่เสียเลยทีเดียว เพราะจิตวิญญาณของพระพุทธศาสนานั้นเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นจิตวิญญาณที่เน้นการใช้ปัญญาและความรอบคอบในการพิจารณาปัญหาทางจริยธรรม สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎกนั้นมีผู้มองว่าไม่ต่างจากสิ่งที่นักปรัชญาเช่น โสกราตีส เพลโต อริสโตเติล หรือใครต่อใครในวงการนี้ทำเลย ในแง่ที่ว่า เมื่อจะบอกว่า “เราควรเลือกสิ่งนี้” จะทรงให้เหตุผลประกอบว่า “เพราะ...” เสมอ นี่คือการไม่ใช้ศรัทธาทางศาสนาเข้าครอบงำความคิดผู้อื่น ในตอนต่อไปเมื่อใดก็ตามที่ผู้วิจัยเสนอความคิดว่าเรื่องการวิจัยเซลล์ต้นกำเนิดมนุษย์ พระพุทธศาสนาเห็นว่าอย่างนี้ จะมีเหตุผลเท่ากับเสมอว่าทำไมพระพุทธศาสนาจึงคิดเช่นนั้น และเหตุผลที่ว่าเหล่านี้ผู้วิจัยอยากเชิญชวนให้ผู้อ่านวิพากษ์วิจารณ์ด้วย ผู้วิจัยไม่เคยคิดว่าสิ่งที่เสนอในนามของพระพุทธศาสนาจะต้องถูกหรือดีเสมอไป การช่วยกันแย้งช่วยกันติง หรือแม้แต่ช่วยกันเสริมหลังจากที่ติงแล้วเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้ชาวพุทธยอมรับอย่างใจกว้าง เพราะนี่จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อพระพุทธศาสนาเองที่จะได้มั่นใจว่าสิ่งที่ตนเสนอออกไปนั้นรอบคอบที่สุดแล้ว ส่วนผู้อื่นจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ขอให้ขึ้นอยู่กับปัญญาของแต่ละคนซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน ©

ตอนที่ ๒

ทัศนะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการวิจัยเซลล์ต้นแบบ

หลังจากที่พิจารณาผ่านกันมาแล้วในตอนที่ผ่านมาว่าการวิจัยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เป็นอย่างไรและสิ่งนี้ได้ก่อให้เกิดการถกเถียงกันในทางจริยธรรมอย่างไร ในตอนนี้เราจะมาพิจารณากันว่าพระพุทธศาสนาให้ความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับประเด็นด้านจริยธรรมในการศึกษาวิจัยตัวอ่อนมนุษย์และการใช้ประโยชน์ในทางการแพทย์จากเซลล์ต้นแบบที่สกัดจากตัวอ่อนมนุษย์ ในตอนที่ผ่านมาเราพบว่าปัญหาทางจริยธรรมในการ

วิจัยเซลล์ต้นแบบมีอยู่สองเรื่องหลักๆ คือ (๑) ตัวอ่อนมนุษย์นั้นมีสถานะเป็นคนหรือไม่ หากไม่เป็น ทำไมจึงคิดว่าไม่เป็น มีเหตุผลอย่างไรในการยืนยันเช่นนั้น หากเป็น เป็นตั้งแต่แรกปฏิสนธิ หรือว่ามีช่วงเวลาหนึ่งที่ยังไม่เป็น แต่ถัดจากนั้นมาแล้วจึงเป็น มีเหตุผลอะไรในการคิดเช่นนั้น (๒) การศึกษาวิจัยที่กระทำต่อตัวอ่อนมนุษย์และการใช้เซลล์ต้นกำเนิดจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อประโยชน์ในทางการแพทย์สามารถทำได้หรือไม่ เพราะอะไร หากคิดว่าทำได้อย่างไม่ผิดจริยธรรม มีเหตุผลอะไรจึงกล่าวเช่นนั้น หากคิดว่าไม่อาจทำได้ ถ้าทำก็แปลว่าเรากำลังทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องในทางจริยธรรม มีเหตุผลอะไรในการยืนยันเช่นนั้น เราจะใช้ประเด็นหลักๆ สองประเด็นนี้เป็นกรอบในการพิจารณาทัศนะของพระพุทธศาสนาต่อเรื่องนี้ กล่าวให้ง่ายเข้าก็คือเราจะมาดูกันว่าพระพุทธศาสนาจะตอบคำถามสองคำถามนี้อย่างไร

สถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนา

เราจะเริ่มกันที่ปัญหาแรก ที่ผ่านมานั้นเราได้พิจารณากันมาแล้วว่า พระพุทธศาสนามีความเห็นชัดเจนว่า “ความเป็นมนุษย์นั้นเริ่มต้นทันทีหลังจากที่มีการปฏิสนธิ” แนวคิดอันนี้ของพระพุทธศาสนาใกล้เคียงหรือเห็นเป็นอย่างเดียวกันกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกกับนิกายกรีกออร์ทอดอกซ์ จะอย่างไรก็ตาม ทัศนะที่คล้ายคลึงกันนี้ก็มีที่มาจากต่างกัน ผู้วิจัยจะใช้เนื้อที่ตรงนี้เพื่ออธิบายว่าทำไมพระพุทธศาสนาจึงเห็นอย่างนั้น การพิจารณาจะเน้นไปที่ “เหตุผล” (Reason) ที่ทำให้พระพุทธศาสนาเชื่ออย่างนี้ มากกว่าที่จะไปพิจารณาจาก “ความเชื่อทางศาสนา” (Religious Dogma) แน่่อนว่าอย่างไรเสียพระพุทธศาสนาก็เป็นศาสนา อันว่าศาสนานั้นจะปราศจากความเชื่อทางศาสนาไปไม่ได้เลย ในแง่นี้พระพุทธศาสนาก็ไม่ต่างจากศาสนาอื่น และอันที่จริงนั้นความเชื่อทางศาสนาหากพิจารณาจากกรอบความคิดอื่นที่ไม่ใช่ปรัชญาที่ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นสิ่งเสียหาย บางครั้งชีวิตที่ปราศจากความเชื่อเสียอีกที่น่าเป็นห่วงและเป็นอันตรายมากกว่าชีวิตที่อิงอยู่กับความเชื่อทางศาสนา แต่ในที่นี้เรากำลังพิจารณาปัญหาเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในเชิงปรัชญา เราจึงจะวางความเชื่อทางพระพุทธศาสนาไว้ก่อน

ประการแรกที่สุด แนวคิดเรื่อง “เหตุปัจจัย” ที่พระพุทธศาสนาสอนเป็นเรื่องที่ต้องหยิบยกขึ้นมาพิจารณาก่อน เพราะว่าแนวคิดเรื่องเหตุปัจจัยดังกล่าวนี้นั้นเองที่มีบทบาทสำคัญอยู่เบื้องหลังเหตุผลที่ว่าทำไมพระพุทธศาสนาจึงมองสถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์อย่างนั้น คำสอนเรื่องเหตุปัจจัยในพระพุทธศาสนานั้นอาจกล่าวถึงได้อย่างย่อและอย่างพิสดาร การกล่าวถึงเรื่องเหตุปัจจัยอย่างพิสดารนั้นปรากฏในคัมภีร์พระอภิธรรม ในที่นี้เราจะพิจารณาแนวคิดเรื่องเหตุปัจจัยอย่างย่อเพียงเพื่อให้เข้าใจว่าคำสอนนี้อยู่เบื้องหลังความเชื่อของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับสถานะของตัวอ่อนอย่างไรเท่านั้น กล่าวอย่างกว้างๆ คำสอนเรื่องเหตุปัจจัยคือคำสอนที่ยืนยันว่า “ปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาตินั้นควรได้รับการพิจารณาในฐานะที่เป็นห่วงโซ่ที่ต่อเนื่องกันมา ปรากฏการณ์ต่างๆ ไม่อาจพิจารณาอย่างตัดตอนเอาได้ตามชอบใจ เมื่อใดก็ตามที่เราทำอย่างนั้น เมื่อนั้นเราจะพลาดความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้นๆ ไป” ท่านนันทสันหะระเซนชาวเวียดนามเคยกล่าวเอาไว้ในหนังสือเล่มหนึ่งของท่านว่า เราอาจเข้าใจแนวความคิดเรื่องเหตุปัจจัยในพระพุทธศาสนาได้อย่างง่ายดายดังต่อไปนี้ สมมติว่าท่านผู้อ่านกำลังเปิดหนังสือเล่มหนึ่งอ่าน สิ่งปรากฏอยู่ต่อหน้าของท่าน ณ เวลานั้นคือกระดาษปึกหนึ่งที่ได้รับการตีพิมพ์ด้วยอักษรลงบนนั้นแล้วเย็บเป็นเล่ม ตามสายตาที่ท่านเห็น มีเพียงกระดาษปึกหนึ่งเท่านั้น แต่ตาม

แนวความคิดเรื่องเหตุปัจจัย สิ่งที่อยู่ต่อหน้าท่านเวลานี้มีมากกว่ากระดาษ ในนั้นหากท่านพิจารณาให้ดีท่านจะเห็นต้นไม้ แผ่นดิน เมฆ อากาศ ฝน เป็นต้น กระดาษที่ใช้ทำหนังสือนั้นมาจากต้นไม้ ในแง่นี้เมื่อท่านเห็นกระดาษ ท่านต้องเข้าใจว่าก่อนหน้านี้มันเคยเป็นต้นไม้มาก่อน ต้นไม้นั้นเองก็เช่นกัน ก่อนที่จะเป็นต้นไม้มันเคยเป็นเมล็ดพืชมาก่อน เมล็ดพืชนั้นต้องอาศัยดินเป็นสถานที่บ่มเพาะชีวิต หากปราศจากดิน เมล็ดพืชนั้นย่อมไม่มีทางเลยที่จะเจริญเติบโตเป็นต้นไม้ได้ แต่อาศัยเพียงดินเท่านั้นก็ไม่ได้ น้ำ อากาศ เป็นเหตุปัจจัยร่วมที่เมล็ดพืชนั้นได้อาศัยเพื่อการก่อขึ้นของชีวิต จากที่กล่าวมานี้เราจะเห็นว่า หนังสือเล่มที่เรากำลังอ่านอยู่นั้นเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ มากมาย หลายสิ่งเป็นสิ่งที่เราได้มาฟรีๆ เช่น น้ำ อากาศ ดิน ก่อนหน้าที่เราจะเกิดก็มีสิ่งเหล่านี้อยู่แล้ว ในแง่นี้แม้ว่าเราจะเข้าใจว่าเราใช้เงินของเราซื้อหนังสือเล่มนั้นมา แต่หากพิจารณาจากแนวคิดเรื่องเหตุปัจจัยในพระพุทธศาสนา เราจะพบว่าเราไม่อาจอ้างได้เลยว่าเราเป็นเจ้าของหนังสือเล่มนั้นแต่เพียงผู้เดียวเพราะมีหลายสิ่งแฝงอยู่ในหนังสือเล่มนั้นในแง่ที่เป็นเหตุปัจจัยซึ่งเราได้มาฟรีๆ จากธรรมชาติ

แนวคิดเรื่องเหตุปัจจัยในพระพุทธศาสนานั้นทำหน้าที่อย่างน้อยหลักๆ สองอย่างคือ

(๑) ทำให้ความคิดของเราแล่นไปตลอดสายเมื่อประสบกับปรากฏการณ์ใดๆ ซึ่งอาจเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติก็ได้ หรือปรากฏการณ์อื่นเกิดจากการกระทำหรือแสดงออกของมนุษย์ก็ได้ ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ได้แสดงรายละเอียดว่าความคิดเรื่องเหตุปัจจัยที่พระพุทธศาสนาสอนนั้นช่วยให้เราเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างตลอดสายอย่างไรเอาไว้ในงานของท่านหลายเล่ม เช่น “พุทธธรรม” เป็นต้น ในหนังสือเล่มดังกล่าว ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ได้ใช้คำเรียกปรากฏการณ์ต่างๆ ว่า “กระบวนการ” ตามทัศนะของท่าน สิ่งเดียวที่เกิดขึ้นเองเป็นไปเอง และดับไปเองนั้นไม่มี เมื่อเราเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เข้าใจว่ามีเหตุปัจจัยพ่วงอยู่กับสิ่งนั้นมากมายเต็มไปหมด ความเข้าใจเหตุปัจจัยในแง่นี้ช่วยให้เรามีความคิดที่ยาวไกล ไม่จำกัดอยู่เฉพาะที่เห็นหรือที่รับรู้เท่านั้น ความทุกข์ของมนุษย์ตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นเกี่ยวข้องอย่างแยกไม่ออกจากความไม่เข้าใจเรื่องเหตุปัจจัยในแง่นี้ ยกตัวอย่างเช่น คนกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เครียดจากการที่รถติด นี่คือการทุกข์ เป็นความทุกข์ที่ลึกๆ แล้วไม่ได้มาจากการที่รถติดเพียงอย่างเดียว แต่มาจากความคาดหวังว่ารถไม่ควรจะติดเช่นนั้น ความคาดหวังอย่างหลังนี้เกิดจากการไม่พิจารณาปัญหาการติดในเชิงเหตุปัจจัย ถ้าคิดเราจะทราบว่าที่รถติดนั้นเป็นเรื่องธรรมดาเพราะรถเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปีในขณะที่พื้นถนนขยายไม่ทัน เมื่อทราบความเป็นเหตุปัจจัยของการที่รถติดเช่นนั้นแล้วเราก็ไม่ควรคาดหวังในสิ่งที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ทุกข์จากการที่รถติดนั้นพระพุทธศาสนาคิดว่าแก้ได้ง่ายกว่าทุกข์อื่นเกิดจากความคาดหวังในสิ่งที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ปัญหาการติดในทางกายภาพนั้นแก้ได้ด้วยความรู้จักรบริหารและวางแผนเวลา แต่รถติดในทางจิตภาพนั้นแก้ยากเพราะคนเรามักมีนิสัยที่จะไม่แก้ไขของตนให้คล้อยตามข้อเท็จจริง แต่จะพยายามคาดหวังให้ข้อเท็จจริง (อันไม่มีทางคล้อยตามเรา) ให้คล้อยตามใจของตน

(๒) แนวคิดเรื่องเหตุปัจจัยทำให้เราพิจารณาการที่เราแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบต่อสิ่งอื่นกว้างขวางออกไปกว่าที่คิดโดยไม่โยงไปหาสิ่งอื่นที่ทำหน้าที่เป็นเหตุปัจจัย การทำหน้าที่ของแนวคิดเรื่องเหตุปัจจัยในกรณีนี้ดูจะใช้ได้ดีกับเรื่องใดๆ ก็ตามที่เป็นประเด็นทางด้านสังคม ยกตัวอย่างเช่น สมมติว่าประเทศของเราหรือประเทศใดก็ตามแต่ก่อนหน้านี้ไม่ได้มีการกำหนดว่าคนรวยจะต้องจ่ายภาษีด้วยอัตราที่ต่างไปจากที่คนจนจ่ายด้วยเหตุผลว่า

การที่ทุกคนจ่ายด้วยอัตราที่เท่ากันนั้นถูกแล้วเพราะนี่คือความเป็นธรรม แต่ต่อมาก็มีผู้เสนอความคิดว่าอัตราภาษีควรคิดให้แตกต่างกันระหว่างคนรวยกับคนจน คืออัตราที่คิดกับคนรายนั้นควรที่จะสูงกว่าที่คิดกับคนจน ทั้งนี้เพื่อให้รัฐสามารถมีรายได้สำหรับมาจุนเจือคนยากจนในประเทศมากขึ้น มีทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ขอให้สังเกตว่าสำหรับผู้ที่ไม่เห็นด้วยนั้น แนวคิดที่ใช้มักจะเป็นแบบตัดตอนคือตัดเอาเฉพาะสถานะของคนรวย และคนจนตามที่เห็นและแยกกันอยู่แล้วคิดไปบนพื้นฐานของข้อมูลนั้น สมมติว่านายเขียวเป็นคนจนส่วนนายขาวเป็นคนรวย ตามความคิดอย่างตัดตอนและแยกแยะ สองคนนี้เป็นคนสองคน มีสถานะเป็นพลเมืองของประเทศเหมือนกัน ดังนั้นเมื่อรัฐเรียกร้องความรับผิดชอบต่อสังคมจากคนสองคนนี้ รัฐจะต้องเรียกร้องอย่างเท่าเทียมกัน จะเรียกร้องให้ใครทำมากกว่าอีกคนไม่ได้ เพราะไม่มีเหตุผลอธิบายว่าทำไมพลเมืองคนหนึ่งจะต้องทำมากกว่าพลเมืองอีกคนหนึ่ง ถ้านายเขียวซึ่งเป็นคนจน (จนในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าจนจนจนไม่มีอะไรกิน แต่หมายถึงเขาจนแบบที่พอมีรายได้ซึ่งเข้าข่ายต้องเสียภาษี) จ่ายภาษีด้วยอัตราร้อยละ ๕ นายขาวซึ่งเป็นคนรวยก็ต้องจ่ายร้อยละ ๕ เท่ากัน เพราะสองคนนี้เป็นพลเมืองเหมือนกัน ต้องได้รับความเสมอภาคจากรัฐเท่ากัน แต่ถ้าคิดอย่างเหตุปัจจัยตามที่พระพุทธศาสนาสอน คนรายนั้นไม่อาจพิจารณาอย่างแยกขาดจากคนจน เพราะพระพุทธศาสนาถือว่าคนจนทั้งหลายนี้เป็นเหตุปัจจัยแห่งความรวยของคนรวย ขยายความว่า ความด้อยของคนคนหนึ่งนั้นทำให้คนอื่นคนหนึ่งเห็นอกว่าจะด้วยปัญญาหรือด้วยทรัพย์ก็สามารถแสวงหาผลประโยชน์เข้าตนได้ เมื่อคนที่เห็นอกว่าสามารถได้ประโยชน์เพราะผู้ที่แข่งขันตนนั้นด้อยกว่า ผู้ที่เห็นอกว่านั้นต้องเข้าใจว่าผู้ที่ด้อยกว่านั้นเป็นเหตุปัจจัยของการที่ตนชนะหรือได้สิ่งนั้นมา ขอให้นึกถึงว่า สมมติว่าเราเป็นนักวิ่ง ๑๐๐ เมตร เราสามารถวิ่งได้ ๑๐ วินาที ในการแข่งขันคราวหนึ่ง เราชนะ ที่เราชนะนั้นพระพุทธศาสนาถือว่าไม่ใช่เพราะว่าเรา “วิ่งเร็วที่สุด” เท่านั้น ใช่ เราชนะเพราะเราวิ่งเร็วที่สุด แต่คำว่าเร็วที่สุดนั้นเป็นคำเปรียบเทียบกับเราวิ่ง ๑๐๐ เมตรโดยใช้เวลา ๑๐ วินาที นี่คือข้อเท็จจริง แต่เวลาที่ว่านี้จะถือว่า “เร็วที่สุด” หรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าผู้ที่เข้าร่วมแข่งขันกับเราเขาวิ่งได้เร็วเท่าใด คราวนี้ความเร็วของเราเป็นอัตราที่เร็วที่สุดเพราะผู้ที่เข้าแข่งทั้งหมดด้อยกว่าเรา *ความด้อยของคนอื่นจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เราเด่นขึ้นมา* หากปราศจากผู้ที่ด้อยกว่าเราเหล่านี้ เราจะไม่อาจเป็นคนเด่นหรือชนะได้เลย ลองจินตนาการว่าหากเราเข้าแข่งขันกับนักวิ่งที่ส่วนใหญ่อายุใช้เวลาเพียง ๙ วินาที ความเร็วของเราที่ ๑๐ วินาทีนั้นก็ไร้ความหมายทันที

สังคมตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเป็นที่รวมของคนที่มีคุณภาพต่างกันตามชาติกำเนิดและตามการศึกษาอบรม บางคนเห็นอกว่าผู้อื่น บางคนด้อยกว่าผู้อื่น คนที่เห็นอกว่านั้นมักเป็นผู้ได้อะไรไปครอบครองมากกว่าผู้อื่น แต่ถ้าเราคิดตามหลักเหตุปัจจัย ผู้ที่ได้อะไรไปมากกว่าคนอื่นนั้นควรเข้าใจว่าที่ตนได้เช่นนั้นเพราะมีคนจำนวนมากที่ด้อยกว่าทำหน้าที่สนับสนุนให้ตนเด่นขึ้นมา ดังตัวอย่างเรื่องการวิ่งแข่งขันข้างต้น เมื่อคนที่ได้มากกว่าคนอื่นได้รับการสนับสนุนจากคนที่ด้อยกว่าเราก็สามารถพูดได้ว่าความรวยหรือทรัพย์สินที่อยู่ในความครอบครองของคนรายนั้นไม่ควรเข้าใจว่ามาจากความสามารถของคนรวยแต่เพียงผู้เดียว ถ้าคนรอบข้างเขาเก่งเท่าเขา เขาก็คงไม่รวยอย่างนั้น ดังนั้นคนจนที่เกื้อหนุนให้คนรวยได้รวยนั้นก็ควรมีส่วนในทรัพย์ของคนรวยนั้น อันนี้เป็นการพิจารณาในแง่เหตุปัจจัย ซึ่งพระพุทธศาสนาสอนให้คนที่รวยหรือคนที่เห็นอกว่าผู้อื่นใช้เป็นหลักคิดเพื่อจะรู้จัก “ให้คืน” แก่ผู้ที่ด้อยกว่าในรูปของการบริจาคทานเพื่อสาธารณประโยชน์เป็นต้น คำสอนเรื่องทานที่

พระพุทธศาสนาสอนนั้นส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับโลกทัศน์เรื่องความเป็นเหตุปัจจัยระหว่างผู้คนในสังคมที่กล่าวมาแล้วนี้

สรุปความว่า คำสอนเรื่องเหตุปัจจัยที่พระพุทธศาสนาสอนนั้นได้ให้โลกทัศน์ที่สำคัญอย่างหนึ่งว่า การพิจารณาปรากฏการณ์ต่างๆที่เราประสบนั้นไม่ควรแยกอะไรให้เด็ดขาดออกจากกัน เพราะเมื่อใดก็ตามที่เราแยก เช่นนั้นจะเกิดสองสิ่งเป็นอย่างน้อยตามมาก็คือ (๑) เราจะพลาดความจริง (๒) การตัดสินใจบนพื้นฐานของความจริงที่ผิดพลาดนั้นจะส่งผลให้เกิดความผิดพลาดต่อไปอีกมาก หลักการตามที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยคิดว่าใช้ประโยชน์ได้มากกับการพิจารณาเรื่องสถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนาที่เรากำลังพิจารณากันอยู่

ก่อนที่จะไปพิจารณาว่าทัศนะเรื่องเหตุปัจจัยนี้อยู่เบื้องหลังความเข้าใจเรื่องสถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนาอย่างไร ผู้วิจัยคิดว่ามีเรื่องหนึ่งที่ควรแทรกเข้ามาเป็นเงื่อนไขหรือองค์ประกอบที่สองของเครื่องมือสำหรับพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับตัวอ่อนมนุษย์คือทัศนะของพระพุทธศาสนาเรื่องการพัฒนาแบบก้าวกระโดด ในทางปรัชญานั้นเราทราบกันว่ามีปรัชญาอยู่สำนักหนึ่งเรียกชื่อกันว่าสำนักหรือแนว “ธรรมชาตินิยม” (Naturalism) ปรัชญาแนวนี้อธิบายสิ่งต่างๆในธรรมชาติในฐานะที่เป็นผลของการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด ยกตัวอย่างเช่นคนเรา สิ่งที่เราเรียกว่าคนนี่พิจารณาจากสิ่งที่เห็นก็ประกอบด้วยสสารเท่านั้น แต่ทำไมสสารที่มารวมตัวกันเป็นเรานี้จึงมีชีวิต มีจิตใจ มีอารมณ์ความรู้สึกและอะไรอีกมากที่สสารโดยทั่วไปไม่มี เคยมีนักปรัชญาจำนวนมากพยายามตอบปัญหานี้ บางพวกก็ยืนยันว่าในท้ายที่สุดแล้วมนุษย์ก็เป็นสสารเท่านั้นแหละ ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น แต่อีกพวกก็กล่าวว่าความละเอียดซับซ้อนที่ปรากฏในมนุษย์นี้จะมาจากสสารไม่ได้เลย ต้องมาจากสิ่งอื่น เมื่อคิดเช่นนั้นฝ่ายนี้ก็จะเสนอว่าในตัวเรานอกจากสสารแล้วยังมีจิตหรือวิญญาณที่เป็นนามธรรมรวมอยู่ด้วย จิตหรือวิญญาณนี้แหละที่ก่อให้เกิดการมีชีวิตจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกที่กล่าวมาแล้ว

มีนักปรัชญาฝ่ายที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสสารเท่านั้นแหละพวกหนึ่งไม่เห็นด้วยกับคำอธิบายภาพของมนุษย์ว่าเป็นเครื่องจักรอย่างหนึ่งของพวกสสารนิยมด้วยตนเอง นักปรัชญาพวกนี้ได้เพิ่มเติมคำอธิบายว่าแม้ว่ามนุษย์เราจะประกอบด้วยสสารเท่านั้น แต่ผลจากการประกอบกันของสสารที่มารวมกันอยู่ในมนุษย์อย่างลงตัวได้ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด คือสสารที่แต่เดิมไม่เคยมีชีวิตจิตใจแต่พอมารวมกันเข้าอย่างถูกต้องส่วนที่เกิดคุณลักษณะพิเศษตามที่กล่าวมานั้น และนี่ก็คือเหตุผลว่าทำไมเราแม้จะเดิมเป็นสสารแต่ต่อมาก็กลายมามีชีวิตและมีจิตใจอย่างที่เราเห็นนั้น ทัศนะทางปรัชญาที่เชื่อในเรื่องการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดนี้เราเรียกกันว่าปรัชญาแนวธรรมชาตินิยม

สาระสำคัญของความเป็นธรรมชาตินิยมนั้นอยู่ที่ความเชื่อของสองอย่างที่เราแต่เดิมไม่มีสมบัติอะไรที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อนอาจมารวมตัวกันด้วยสัดส่วนที่พอเหมาะ (ซึ่งเราไม่ทราบว่าเป็นอย่างไรและทำไมจึงเป็นอย่างนั้น) แล้วกลายเป็น “สิ่งใหม่” ที่มีสมบัติพิเศษแตกต่างไปจากสภาพของตนก่อนหน้านั้น เรามักยกตัวอย่างสิ่งที่เรียกว่าน้ำ น้ำนั้นในทางวิทยาศาสตร์คือ H_2O หมายความว่าเดิมนั้นน้ำมาจากของสองอย่างคือไฮโดรเจน (H) ๑ ออกซิเจน (O) อีก ๑ ตัวแรกคือไฮโดรเจนนั้นมีสมบัติคือติดไฟ ส่วนตัวที่สองคือออกซิเจนนั้นมีสมบัติคือช่วยให้ไฟติด แต่พอสองอย่างนี้มารวมตัวกันด้วยสัดส่วนสองต่อหนึ่งกลายเป็น “น้ำ” สมบัติที่พบในน้ำกลับต่างไปอย่างสิ้นเชิงจากสมบัติของไฮโดรเจนและออกซิเจนก่อนหน้านั้น น้ำนั้นมีสมบัติใช้ดับไฟ สมบัตินี้ไม่มีในไฮโดรเจน

และออกซิเจน นอกจากใช้ดับไฟยังมีสมบัติอื่นๆอีกมากเช่นต้มแก้กระหายได้เป็นต้นซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสมบัติที่ไม่เคยมีอยู่ในของสองสิ่งที่มารวมตัวกันเป็นน้ำนั่นเลย

โดยภาพรวมนั้น ทศณะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับพัฒนาการของสิ่งต่างๆในโลกธรรมชาติฝ่ายสสารนั้น เป็นไปในทางเดียวกับแนวคิดแบบธรรมชาตินิยมที่ว่านี้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง เรากล่าวได้ว่าทศณะต่อธรรมชาติทางกายภาพของพระพุทธศาสนานั้นเป็นแนวธรรมชาตินิยม ทศณะนี้จะปรากฏชัดเวลาที่เราพิจารณาเรื่องพัฒนาการของตัวอ่อนมนุษย์ข้างหน้า

เมื่อประมวลแนวคิดในเชิงเหตุปัจจัยและแนวคิดในเชิงธรรมชาตินิยมของพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกันแล้วใช้พิจารณาสถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์ ผู้วิจัยคิดว่าข้อสรุปต่อไปนี้น่าจะเป็นสิ่งที่เรียกได้ว่าเป็น “ผลตามมา” จากหลักความเชื่อสองหลักที่กล่าวนั้น

(ก) ตัวอ่อนมนุษย์นั้นเป็นผลของพัฒนาการแบบก้าวกระโดดของการรวมตัวกันระหว่างสองสิ่งคือ (๑) เชื้ออสุจิของบิดา (๒) ไข่ของมารดา ในที่นี้เราจะไม่พิจารณาองค์ประกอบที่สามที่พระพุทธเจ้าทรงระบุถึงว่าเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในการก่อกำเนิดขึ้นของชีวิตมนุษย์ ทรงเรียกสิ่งนี้ว่า “คันธัพพะ” ซึ่งปรากฏทางพระพุทธศาสนาในเวลาต่อมาได้ตีความว่าหมายถึงดวงจิตที่สืบสายมาจากกระแสจิตของบุคคลที่ตายไปแล้วในชาติก่อน ตามหลักการทางศาสนา ดวงจิตนี้เป็นสาระของความเป็นมนุษย์ ที่เราไม่พิจารณาเรื่องนี้เพื่อให้การพิจารณาเรื่องสถานะของตัวอ่อนมนุษย์ที่พระพุทธศาสนาเสนอขึ้นเป็นที่ยอมรับได้สำหรับนักวิทยาศาสตร์ที่เห็นว่าตัวอ่อนมนุษย์ประกอบขึ้นจากสสารเท่านั้น เป็นที่ยอมรับได้ในที่นี้หมายความว่าอธิบายปัญหาบนกรอบกติกาเดียวกัน ที่นักวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งไม่ยอมรับข้อวิจารณ์จากทางศาสนาที่เพราะเห็นว่าวิทยาศาสตร์กับศาสนานั้นเถียงกันบนฐานความคิดคนละฐาน ในขณะที่ฝ่ายวิทยาศาสตร์มองมนุษย์ในแง่ที่เป็นหน่วยทางชีวภาพที่ประกอบขึ้นจากสสารเท่านั้นแล้วพิจารณาสถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์บนพื้นฐานความคิดนั้น ฝ่ายศาสนาก็ยืนอยู่บนฐานความคิดอีกอย่างหนึ่งคือเห็นว่าเนื้อหนังที่เป็นสสารนั้นไม่ใช่สาระของความเป็นมนุษย์ วิญญาณอาตมัน หรือจิตต่างหากที่เป็นแก่นของความเป็นมนุษย์ ตัวอ่อนมนุษย์นั้นมีสิ่งนี้ในตัวแล้ว เขาจึงเป็นคนแล้วอย่างสมบูรณ์ นักวิทยาศาสตร์ที่ไม่เชื่อเรื่องวิญญาณอันเป็นนามธรรมเลยมีความรู้สึกที่ว่า “ฉันกำลังพูดเรื่องตัวอ่อนในแง่ที่เป็นหน่วยทางชีวภาพ แต่นักศาสนากลับไปพูดเรื่องวิญญาณ อย่างนี้เราคงไม่มีทางพูดกันรู้เรื่อง” ผู้วิจัยยอมรับว่าพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้มองตัวอ่อนมนุษย์ว่าเป็นเพียงหน่วยทางชีวภาพ (ที่พระพุทธศาสนาเรียกว่ารูปขันธ์) เท่านั้น พุทธศาสนาก็เหมือนศาสนาทั้งหลายในโลกที่เห็นว่าสาระของความเป็นมนุษย์อยู่ที่จิตอันเป็นนามธรรม แต่ที่ผู้วิจัยไม่เอาประเด็นเรื่องจิตมาพิจารณาตรงนี้ก็เพราะเห็นว่า แม้จะพูดเฉพาะในส่วนที่เป็นสสารเท่านั้น หลักการของพระพุทธศาสนาที่สามารถบอกได้ว่าอะไรคือสถานะของตัวอ่อน การพูดกันเฉพาะในกรอบของสสารเท่านั้นเช่นนี้จะทำให้การอธิบายเรื่องนี้โดยพระพุทธศาสนาใช้กรอบกติกาเดียวกับที่นักวิทยาศาสตร์ใช้ ดังนั้นหากว่าความเห็นของพระพุทธศาสนามีเหตุผล นักวิทยาศาสตร์จะปฏิเสธทศณะของพระพุทธศาสนาไม่ได้เลยเพราะได้ใช้กรอบกติกาเดียวกันในการอธิบายมาตั้งแต่ต้นนั่นเอง

(ข) นักปรัชญาหรือนักวิทยาศาสตร์บางคนเห็นว่า “หากศาสนาทั้งหลายเห็นว่าตัวอ่อนมนุษย์เริ่มเป็นคนนับจากวินาทีแรกที่ปฏิสนธิ ทศณะนี้ก็สามารถวิจารณ์ได้เช่นกันว่าเลือกกำหนดเอาตามใจเหมือนกับที่ศาสนาวิจารณ์

นักวิทยาศาสตร์หรือใครก็ตามแต่ที่บอกว่าตัวอ่อนเป็นคนไปหลังจากสองสัปดาห์แล้วว่าเป็นการเลือกเอาตามใจ เพราะเราสามารถถามบรรดาศาสนาทั้งหลายได้ว่า ทำไมไม่คิดบ้างว่าก่อนจะเป็นตัวอ่อน สิ่งนี้เคยเป็นไข่และอสุจิ เฉพาะอสุจินั้นเราเห็นว่าเคลื่อนที่ไปมาได้ ทำไมเราจึงไม่นับว่าตอนที่ เป็นอสุจิก็เป็นคนแล้ว จะเห็นว่าศาสนาทั้งหลายก็เลือกเอาตามอำเภอใจเช่นกันที่ได้ตัดตอนที่ เป็นไข่และอสุจิออกแล้วมานับว่าสิ่งนี้เป็นคนเอาตอนที่สอง สิ่งนี้รวมตัวกันแล้ว”

ข้อวิจารณ์ข้างต้นนี้สามารถตอบได้ด้วยแนวคิดเรื่องเหตุปัจจัยและเรื่องพัฒนาการแบบก้าวกระโดดอันเป็น ทัศนะเชิงธรรมชาตินิยมของพุทธศาสนา เราจะเริ่มกันที่แนวคิดเรื่องเหตุปัจจัย ตัวอ่อนมนุษย์นั้นในทางชีวภาพ ประกอบขึ้นจากของสองอย่างคือเชื้อของบิดา ๑ และไข่ของมารดาอีก ๑ สองอย่างนี้พระพุทธศาสนาถือว่า มีสถานภาพเป็นเหตุปัจจัย คำว่าเป็นเหตุปัจจัยมีความหมายหลายอย่าง แต่ความหมายที่เราจะกล่าวต่อไปนี้คือ ความหมายในแง่ที่เป็น “องค์ประกอบ” มนุษย์นั้นพระพุทธศาสนาเปรียบว่าเหมือนรถ คำว่า “รถ” นั้นเป็นชื่อที่ เรียกการที่ชิ้นส่วนต่างๆเช่นล้อ เพลา ตัวถัง เครื่องยนต์ เป็นต้นมารวมกันเข้าแล้วสามารถ “ทำงาน” คือเราขับ แล่นไปไหนมาไหนได้ ถ้ามองว่าสิ่งที่เรียกว่า “รถ” นั้นอยู่ตรงไหน เครื่องยนต์ไหนไหมที่เป็น “ตัวตนของรถ” คำตอบ คือไม่ใช่ หากเราลองไล่ตามชิ้นส่วนต่างๆของรถว่านี่ใช่ไหมคือตัวตนของรถ เราก็จะได้คำตอบเหมือนเดิม คือ “ไม่ใช่” ในทำนองเดียวกัน คำว่า “คน” ก็เป็นคำที่ใช้เรียกการที่ชิ้นส่วนต่างๆคือรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณมาประชุมรวมกัน ถ้าแยกชิ้นส่วนนี้ออกจากการ คำว่า “คน” ก็หายไป ชิ้นส่วนต่างๆของรถที่ดี ชิ้นส่วนทั้งห้าที่ดี เป็นเหตุปัจจัยของการมีสิ่งที่เรียกว่ารถหรือคนปรากฏขึ้น ถ้ามองว่าก่อนหน้านี้ชิ้นส่วนต่างๆยังไม่ถูก ประกอบ ความเป็นรถปรากฏขึ้นหรือยัง คำตอบคือยัง แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ชิ้นส่วนต่างๆถูกประกอบกันเข้าแล้ว กลายเป็นรถที่สามารถทำงานได้ ความเป็นรถก็ปรากฏ ณ เวลานั้นเป็นต้นมา ในทำนองเดียวกัน เมื่อชิ้นส่วนห้ายังไม่ประชุมกัน ความเป็นคนก็ยังไม่ปรากฏ เมื่อชิ้นส่วนห้าประชุมกันเข้าแล้วกลายเป็นคนที่มีความนึกคิด สามารถทำ กรรมทางกาย วาจา และใจได้ ความเป็นคนก็ปรากฏ ณ เวลานั้นเป็นต้นมา

(ค) แนวคิดของพระพุทธศาสนาข้างต้นนี้มีแง่มุมที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมคือ *ประการแรก* การที่พระพุทธศาสนาพิจารณาสิ่งต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งชีวิตมนุษย์ว่าเกิดจากการรวมตัวกันของเหตุปัจจัยนี้ก็ เพื่อที่จะใช้เป็นจุดอ้างอิงว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งควรถือว่าเริ่มต้นขึ้นในฐานะที่เป็นสิ่งนั้นอย่างไร หากไม่คิดในแง่นี้ เราก็อาจจะไม่มีจุดอ้างอิงสำหรับบอกว่าอะไรคือจุดตั้งต้นของสิ่งต่างๆ ยกตัวอย่างเช่นจุดกำเนิดของโลก สมมติว่าโลกของเราไม่ได้เกิดจากความว่างเปล่า แต่เป็นสิ่งที่กลายสภาพมาจากอะไรบางอย่าง แนวคิดเรื่องเหตุปัจจัยจะ บอกเราว่าก่อนหน้านี้โลกจะมีสภาพเป็นดาวดวงกลมๆนี้จะมีเหตุปัจจัยอยู่จำนวนหนึ่งที่ต่อมาจะหลอมรวมกัน แล้วกลายเป็นโลก เหตุปัจจัยเหล่านี้เรายังไม่ถือว่าเป็นโลก ต่อมาเหตุปัจจัยเหล่านี้ก็รวมตัวกันแล้วกลายสภาพ จากเดิมมาเป็นโลกอย่างที่เราเห็นนี้ ณ วินาทีที่ปรากฏโลกอย่างที่เป็น คือเป็นดวงดาวดวงหนึ่ง (ซึ่งตอนนั้นจะร้อน หรือเย็นอย่างไรไม่สำคัญ ที่สำคัญคือเป็นก้อนวัตถุกลมๆซึ่งต่อมาก็จะพัฒนามาเป็นสถานที่ให้กำเนิดชีวิตต่างๆ อย่างที่เราเห็นนี้) เราก็ต้องถือว่าโลกได้ก่อตัวขึ้น ณ ตรงจุดนั้นและเวลานั้น *ประการที่สอง* การรวมตัวกันของเหตุ ปัจจัยแล้วกลายเป็นสิ่งนั้นๆอาจเป็นได้สองแบบคือ แบบที่ไม่ได้เกิดการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดกับแบบที่เกิด การพัฒนาอย่างก้าวกระโดด การรวมตัวกันของชิ้นส่วนรถยนต์แล้วกลายมาเป็นรถนั้นเป็นการรวมตัวกันอย่าง

แรก ที่ว่าไม่ใช่การรวมตัวกันแล้วเกิดการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดนั้นหมายความว่า สสารที่ก่อนหน้านี้ในรูปของชิ้นส่วนรถยนต์เมื่อมารวมกันเข้าเป็นตัวยานยนต์แล้วยังมีคุณสมบัติเป็นสสารอยู่เช่นเดิม ไม่ได้มีคุณสมบัติใหม่แต่อย่างใด แม้จะมีบางอย่างปรากฏขึ้นเช่นพอเป็นรถแล้วก็สามารถวิ่งไปไหนต่อไหนได้ แต่นั่นก็เป็นเพียงคุณสมบัติเชิงกลศาสตร์ที่มีอยู่แล้วในชิ้นส่วนเดิม แต่การรวมตัวกันของชิ้นทั้งห้าแล้วกลายมาเป็นคนนั้นเป็นการรวมตัวกันอย่างหลัง คือความเป็นคนนั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นหลังจากที่ชิ้นทั้งห้ามาประชุมรวมกันแล้ว ชิ้นห้าชิ้นนั้นพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นของสากล คือมีลักษณะเหมือนกัน เหมือนธาตุในทางเคมีหรืออะตอมในทางฟิสิกส์ ธาตุที่เรียกว่า “อิเล็กตรอน” นั้นมีอยู่ในแอมโมเนียมและส้มเหมือนกัน อิเล็กตรอนที่อยู่ในแอมโมเนียมไม่ต่างจากอิเล็กตรอนที่อยู่ในส้ม แต่เมื่อรวมกันเข้าแล้วกลายเป็นแอมโมเนียมกับส้ม ผลไม้สองอย่างนี้ก็ต่างกัน ชื่อนี้ฉันใด ชิ้นห้าเมื่ออยู่โดดๆก็มีสภาพเป็นอย่างเดียวกัน แต่พอมารวมกันเข้าเป็นคนสองคน คนสองคนนี้ก็ต่างกัน ต่างกันตรงที่หน้าตา บุคลิกภาพ ความคิด เป็นต้นจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละคน เอกลักษณ์เฉพาะนี้คือ “ของใหม่” ที่เกิดจากการพัฒนาการแบบก้าวกระโดด

(ง) เมื่อเอาหลักการข้างต้นไปพิจารณาเรื่องสถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์ เราจะสามารถเข้าใจได้ว่า ตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น จริงที่ว่าก่อนจะเป็นตัวอ่อน สิ่งนั้นเคยอยู่ในรูปของเชื้ออสุจิและไข่ แต่ไข่และอสุจินั้นยังไม่ถือว่าเป็นคน สิ่งนี้เป็นเพียงเหตุปัจจัยของความเป็นคน เหมือนอิเล็กตรอนในแอมโมเนียมและส้มที่กล่าวข้างต้น จากไข่และเชื้ออสุจิที่ไม่ได้มีสถานภาพเป็นคน เมื่อสองสิ่งนี้หลอมรวมกันอย่างเหมาะสม (ผสมผสานกับการรวมตัวกันกับเหตุปัจจัยที่สามอันได้แก่ “คันธัพพะ” ที่ชาวพุทธโดยทั่วไปเชื่อว่าเป็นองค์ประกอบด้านที่เป็นอสุตาร) ความเป็นคนที่อุบัติ ความเป็นคนนี้เป็น “ของใหม่” คือไม่พบในเหตุปัจจัยทั้งสามในสภาพที่เหตุปัจจัยเหล่านี้แยกกันอยู่ ตัวอ่อนเล็กๆนั้นตามทัศนะของพระพุทธศาสนาได้รวมเอาไว้ซึ่งคุณสมบัติมากมายมหาศาลที่จะค่อยๆแสดงตัวออกมาให้ปรากฏชัดขึ้นตามกาลเวลา

(จ) มีข้อที่ควรสังเกตว่า ทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นพิจารณาความเป็นคนจาก “การมีอะไรอยู่ข้างใน” โดยไม่จำเป็นว่าตอนนั้นหรือขณะนั้น “สิ่งที่อยู่ข้างใน” นั้นจะแสดงตัวออกมาหรือยัง ลองจินตนาการว่า ขณะนี้ท่านผู้อ่านกำลังส่องกล้องจุลทรรศน์ดูตัวอ่อนมนุษย์ที่เพิ่งปฏิสนธิขึ้นเมื่อสองสามวินาทีที่ผ่านมา สิ่งที่ท่านมองเห็นคือวัตถุเล็กๆกระจุยหลิวเป็นก้อนกลมๆใสๆ ข้างในนั้นมองเห็นเซลล์ที่เริ่มค่อยๆแบ่งตัว นั่นคือสิ่งที่เรามองเห็นด้วยตาเนื้อธรรมดา ในความเป็นวัตถุ (หรือที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “ความเป็นรูปขันธ์”) นั้น มีอะไรมากมายที่สายตาของมนุษย์มองไม่เห็น สมมติว่าตัวอ่อนที่ว่าเป็นตัวอ่อนของมหาตมา คานธี เราคงสามารถจินตนาการออกว่าภายในก้อนกลมๆใสๆนั้นนั่นแหละที่แฝงศักยภาพที่เมื่อปรากฏออกมาแล้วจะทำให้สิ่งนั้นกลายมาเป็นวีรบุรุษของอินเดียและของโลกผู้ที่ได้แสดงให้เห็นพลังของศีลธรรมว่าจะชนะอำนาจในทางการเมืองและการทหารของผู้รุกรานเสมอ เพราะพระพุทธศาสนาคิดเช่นนี้ ตัวอ่อนมนุษย์ทุกตัวจึงเป็นคนที่ในนั้นมีประวัติศาสตร์ที่จะแสดงตัวออกมาได้แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขปัจจัยเมื่อเขาได้เจริญเติบโตในมดลูกมารดาแล้วคลอดออกมาดูโลกเป็นมนุษย์อย่างเต็มตัวแล้ว

(ฉ) จะอย่างไรก็ตาม เรื่องหนึ่งที่เราไม่ควรลืมคือ เนื่องจากพระพุทธศาสนามีหลักคิดที่เรียกว่า “หลักกล่าวอย่างจำแนกแยกแยะ” (ที่เรียกในภาษาบาลีว่าหลัก “วิภังขา”) จากหลักการดังกล่าวนี้ เมื่อ

พระพุทธศาสนาพิจารณาสถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์ การพิจารณานั้นก็จะแตกต่างกันไปตามพัฒนาการของตัวอ่อนด้วย ข้อนี้หมายความว่า แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีทัศนะในเบื้องต้นว่า “ตัวอ่อนมนุษย์นั้นมีสถานะเป็นคนแล้ว” แต่ทัศนะดังกล่าวนี้เราต้องเข้าใจว่าเป็นทัศนะอย่างรวมๆ เพื่อให้เข้าใจเรื่องนี้ดีขึ้น ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประกอบดังนี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น การฆ่าคนถือว่า “เป็นบาป” แต่บาปที่ว่านั้นสามารถแปรเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัยอันเกี่ยวกับรายละเอียดว่าผู้ที่เรานั้นเป็นใคร สมมติว่ามีคนอยู่สองคน คนหนึ่งเป็นโจรชั่วที่ปล้นฆ่าคนมากรวมอย่างไม่เกรงกลัวกฎหมาย อีกคนเป็นพระสงฆ์ผู้ทรงศีลปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามความเห็นในเบื้องต้นของพระพุทธศาสนานั้น การฆ่าบุคคลทั้งสองนี้จัดเป็น “บาป” เหมือนกัน คือจัดเป็นการกระทำที่ล่วงละเมิดศีลข้อปาณาติบาตเหมือนกัน นี่เป็นการกล่าวอย่างรวม แต่เมื่อแยกกล่าว ท่านได้ให้หลักที่เป็นรายละเอียดต่อไปว่า บาปอันเกิดจากการฆ่าบุคคลที่แตกต่างกันในทางจริยธรรมเช่นนี้ย่อมไม่อาจเหมือนกันได้ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว บาปอันเกิดจากการฆ่าพระผู้ทรงศีลย่อมหนักกว่าบาปอันเกิดจากการฆ่าบุคคลที่ไร้ศีล นี่คือหลักจริยธรรมที่อิงอยู่กับวิธีคิดแบบ “จำแนกแยกแยะ” ของพระพุทธศาสนา เมื่อนำหลักการที่ว่านี้มาพิจารณาสถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์ เราก็จะพบว่า แม้ว่าในเบื้องต้นพระพุทธศาสนาจะพิจารณาว่าตัวอ่อนมนุษย์มีสถานภาพเป็นคนแล้ว แต่นั่นก็เป็นการพิจารณาในเบื้องต้น ในแง่รายละเอียด สิ่งที่เราจะต้องพิจารณาต่อไปคือตัวอ่อนนั้นมีสถานะในทางจริยธรรมอย่างไร และในกรณีที่สังคมเห็นว่ามีควมจำเป็นบางอย่างที่ตัวอ่อนมนุษย์สมควรถูกใช้เพื่อประโยชน์ของสังคมบางอย่างที่สามารถอธิบายได้อย่างมีเหตุผล การพิจารณาสถานภาพทางจริยธรรมของตัวอ่อนนั้นจะกลายเป็นปัจจัยสำคัญทันที เพราะเมื่อมีการชั่งน้ำหนักกระหว่างบาปที่จำต้องทำอันได้แก่การใช้ประโยชน์จากเซลล์ต้นแบบของตัวอ่อนกับประโยชน์ที่สังคมหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรณีนั้นๆจะได้รับแล้วพบว่า บาปนั้นมีน้ำหนักน้อยกว่าประโยชน์อันจะพึงได้ ข้อสรุปเช่นนี้ก็อาจเปิดทางให้หลักจริยธรรมทางสังคมของพระพุทธศาสนายอมรับได้ที่สังคมพุทธจะเปิดโอกาสให้มีการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในกรณีที่จำเป็นและอธิบายได้ ซึ่งก็แปลความว่า ในท้ายที่สุดแล้ว การที่พระพุทธศาสนายืนยันว่าตัวอ่อนมนุษย์มีสถานะเป็นคนแล้วนั้นไม่ได้มีนัยของการปิดทางอย่างสนิทต่อการที่เราจะใช้ประโยชน์จากตัวอ่อนนั้น

การวิจัยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์และใช้ประโยชน์

ในทัศนะของผู้วิจัย ปัญหาว่า “ตัวอ่อนมนุษย์มีสภาพเป็นคนหรือยัง” ไม่ใช่ปัญหาใหญ่เท่ากับปัญหาว่า “เราสามารถใช้ประโยชน์จากตัวอ่อนมนุษย์หรือไม่” ที่ว่าไม่ใช่ปัญหาใหญ่เท่าหมายความว่า ระหว่างการพิจารณาว่าตัวอ่อนมนุษย์เป็นคนหรือยัง กับการพิจารณาว่าเราสามารถำใช้ประโยชน์จากตัวอ่อนมนุษย์หรือไม่ การพิจารณาอย่างหลังยากกว่า ที่ยากกว่านั้นเกี่ยวข้องกับการเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการลงมือปฏิบัติด้วยและเกี่ยวข้องกับการโอกาสที่จะเกิดการล่วงละเมิดผู้อื่นหรือทำบาปตามหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จะอย่างไรก็ตาม ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องแรกจะมีผลต่อทัศนะเรื่องหลัง เช่นหากบางคนเห็นว่าตัวอ่อนไม่ได้มีสถานะเป็นคน เขาย่อมเห็นต่อไปว่าไม่น่าจะมีปัญหาจริยธรรมจากการใช้ประโยชน์จากตัวอ่อนมนุษย์เป็นต้น

เพื่อให้การอภิปรายปัญหาเกี่ยวกับทัศนะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการวิจัยและใช้ประโยชน์จากเซลล์ต้นแบบที่มาจากตัวอ่อนมนุษย์ ผู้วิจัยขอกำหนดประเด็นหลักๆ สำหรับเป็นกรอบการพิจารณา ดังนี้

(ก) ในเบื้องต้น พุทธศาสนาคิดว่ามีกรณีใดหรือไม่ที่เราจะใช้ประโยชน์จากเซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนของมนุษย์

(ข) หากไม่มีเลย ทำไมพุทธศาสนาจึงคิดเช่นนั้น

(ค) ในกรณีที่เรตอบว่าพระพุทธศาสนาอาจยอมให้มีการใช้ประโยชน์จากเซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนมนุษย์ กรณีที่ว่านั้นเป็นอย่างไร และพระพุทธศาสนามีคำอธิบายอย่างไรสำหรับกรณีที่ว่านั้น เราจะพิจารณาประเด็นเหล่านี้กันเป็นลำดับไปดังนี้

ก. ทศณะเบื้องต้นของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องนี้

แค่เริ่มต้นที่คำถามนี้ ท่านผู้อ่านก็คงมองเห็นความยุ่งยากแล้ว ที่ผ่านมานั้นเราได้พิจารณากันมาแล้วว่าพระพุทธศาสนาสอนให้เราพิจารณาปัญหาทางจริยธรรมนั้นๆ ผ่านกรอบทางจริยธรรมสองแบบที่เรียกว่าจริยธรรมส่วนบุคคลกับจริยธรรมทางสังคม ในแง่จริยธรรมส่วนบุคคลที่อิงอยู่กับหลักกฎแห่งกรรมนั้น ค่อนข้างเป็นที่แน่นอนว่าพระพุทธศาสนาเห็นว่าการใช้ประโยชน์จากเซลล์ต้นแบบที่สกัดเอามาจากตัวอ่อนมนุษย์และยังผลให้ตัวอ่อนนั้นต้องตายถือเป็นบาป ดังนั้นหากคำว่า “ทศณะเบื้องต้นของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องนี้” หมายถึง “ทศณะที่ใช้จริยธรรมสำหรับบุคคลเป็นกรอบอ้างอิง” ก็ค่อนข้างเป็นอันยุติแน่นอนว่าพระพุทธศาสนาเห็นในเบื้องต้นว่า การวิจัยเซลล์ต้นแบบและใช้ประโยชน์จากสิ่งนี้ซึ่งยังผลให้ตัวอ่อนต้องตายนั้นเข้าข่ายของการทำปาณาติบาต

จะอย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคิดว่า การถามหาทศณะเบื้องต้นของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องนี้คงไม่ประสงค์จะถามอย่างง่าย ๆ ว่า “เรื่องนี้เป็นบาปหรือไม่ตามความคิดของพระพุทธศาสนา” เนื่องจากการถามว่าเรื่องนี้เรื่องนี้เป็นบาปหรือไม่ตามหลักศาสนานั้นไม่ยาก เราเพียงแค่เปิดคัมภีร์ศาสนาออกดูแล้วเอาเรื่องนั้นเข้ามาพิจารณาตามกรอบจริยธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์นั้น เท่านั้นทุกอย่างก็จบ ประเด็นสำคัญในเรื่องนี้ตามทศณะของผู้วิจัยนั้นอยู่ที่ว่า เมื่อเรตอบตามหลักการของศาสนาแล้ว ต่อจากนั้นไป เราจะให้ความเห็นในทางปฏิบัติอย่างไร ตรงนี้ต่างหากที่สำคัญ ปกติคำถามในทางจริยธรรมที่ต้องการความเห็นจากศาสนานั้นมักเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับปัญหาประเภทที่เราเรียกกันในวงการปรัชญาว่า “ปัญหาจริยธรรมที่พิจารณาได้หลายแง่มุม” (Moral Dilemma) เราจะไม่วางปัญหาง่ายๆ เช่นการเป็นโจรปล้นฆ่าเจ้าทรัพย์ผิดหรือไม่ ปัญหาต่างๆ พวกนี้ศาสนาจะตอบได้เลยว่าผิดและตอบต่อไปว่าสังคมเราต้องมีระบบที่จะเอาผิดกับการกระทำเช่นนี้ แต่ปัญหาจริยธรรมประเภทที่คิดได้หลายทางนั้นตอบง่ายอย่างนั้นไม่ได้ เพราะถ้าตอบง่ายก็อาจขัดแย้งกับมโนธรรมหรือสามัญสำนึกในทางจริยธรรมของคนจำนวนหนึ่งในโลก ยกตัวอย่างเช่น ถามว่าพุทธศาสนาคิดอย่างไรต่อการทำแท้งแน่นอน พุทธศาสนาอาจตอบในเบื้องต้นว่าการทำแท้งเป็นอกุศลกรรม เป็นปาณาติบาต การตอบเช่นนี้ไม่ยาก เพราะเพียงเปิดคัมภีร์ออกดูเราก็ตอบได้แล้ว แต่จากคำตอบนี้ พระพุทธศาสนาจะให้ความเห็นต่อไปอย่างไร ตรงนี้ยาก เช่นถ้าพระพุทธศาสนาให้ความเห็นว่า “เมื่อเป็นบาป เราก็ต้องไม่ทำ และสังคมก็ต้องไม่ยอมให้ใครทำ” เท่านั้นความขัดแย้งก็อาจจะเกิดได้ทันที ด้วยบางคนอาจตั้งคำถามว่า “จากที่กล่าวมานี้แปลว่าสังคมพุทธจะไม่ยอมให้สตรีที่ตั้งครรภ์เพราะถูกข่มขืนได้ทำแท้งใช่ไหม”

ในการทำงานเดียวกัน แม้ว่าในเบื้องต้นพระพุทธศาสนาจะมีความเห็นอย่างกว้างๆว่าการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เข้าช่วยของการทำอวัยวะทดแทน แต่การกล่าวเช่นนี้ก็ไม่ต่างจากการกล่าวในเบื้องต้นว่าการทำแท้งเป็นบาปที่กล่าวถึงข้างต้น เราต้องไม่ลืมว่าปัญหาเรื่องที่เราสามารถใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อประโยชน์ในทางการแพทย์หรือไม่เป็นปัญหาประเภทที่เรียกว่า Moral Dilemma เพราะมีทั้งด้านที่ชวนให้เราเห็นคล้อยตามว่าน่าจะกระทำได้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีด้านที่ชวนให้เราต้องนึกคิดว่าจะทำได้หรือ ปัญหาเช่นนี้โดยปกติพระพุทธศาสนามักมีมติในเบื้องต้นว่ามีลักษณะเข้าช่วยของการประกอบอวัยวะทดแทน แต่ระบบความคิดของพระพุทธศาสนาจะไม่ยุติทุกอย่างลงเพียงเท่านี้ ยังมีระบบจริยธรรมอีกส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าจริยธรรมในเชิงสังคมที่จะมาช่วยให้เราคิดต่อไปว่า จากข้อสรุปในแง่ความเป็นอวัยวะทดแทนในเบื้องต้นนั้น สังคมเราจะเอาอย่างไรกับเรื่องนี้

ในงานวิจัยที่ผู้วิจัยทำมาก่อนหน้านี้เรื่อง “พุทธศาสนากับโทษประหารชีวิต” ผู้วิจัยได้เสนอหลักสำหรับพิจารณาปัญหาจริยธรรมที่ยากแก่การตัดสินใจเนื่องจาก (๑) เรื่องนั้นดูเหมือนจริยธรรมของพุทธศาสนาจะบอกว่าผิด แต่ (๒) การอนุญาตเรื่องนั้นดูจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าที่ไม่อนุญาต ปัญหาทำนองนี้นอกจากเรื่องโทษประหารชีวิตที่ว่านี้ก็เช่นการมีกองทัพเพื่อรักษาเอกราชของชาติ กองทัพนั้นมีภารกิจหลักคือในบางครั้งก็ต้องทำปาณาติบาตเพื่อรักษาชาติรวมทั้งศาสนาด้วย คำถามคือ สังคมพุทธจะเอาอย่างไรกับความชั่วร้ายที่เป็นประโยชน์เหล่านี้ ในงานวิจัยนั้นผู้วิจัยได้อภิปรายปัญหานี้เอาไว้ว่า การที่พุทธศาสนามีระบบจริยธรรมสองระบบก็แปลความหมายอยู่ในตัวแล้วว่าพุทธศาสนานั้นไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจปัญหาประเภทนี้จากกรอบจริยธรรมเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง ศาสนาโดยทั่วไปนั้นมักใช้จริยธรรมแบบที่สอนคนเป็นคนๆมาใช้กับสังคม คือถ้าจริยธรรมเชิงปัจเจกบุคคลบอกว่าเรื่องนี้ผิดก็มักเสนอต่อไปว่าสังคมไม่ควรอนุญาตให้บุคคลใดๆก็ตามแต่ทำเรื่องนั้นๆ เช่นในศาสนาอิสลาม การดื่มเหล้าฝิ่นบัญญัติในทางศาสนา เมื่อเป็นเช่นนั้นเหล้าก็ขายไม่ได้ในประเทศที่ถือศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด แต่สังคมพุทธเช่นประเทศไทยและประเทศพุทธอื่นๆ เหล้าขายได้ แต่เหล้าก็เป็นอบายมุขตามหลักการของศาสนา เหล้ามันเป็นสิ่งไม่ดีตามกรอบจริยธรรมส่วนบุคคล คือคนที่ดื่มสุราจนมึนเมา เป็นอาชญากรรมแห่งกรรมจะลงโทษเขาในทางใดทางหนึ่งซึ่งการให้ผลนี้รวมไปถึงชาติหน้าด้วย คนที่เกิดมาสติปัญญาต่ำผิดปกตินั้นพระไตรปิฎกกล่าวว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการดื่มเหล้าจนเสียผู้เสียคนในชาติที่แล้ว แต่เหล้ามันไม่ผิดตามจริยธรรมทางสังคม ไม่ผิดแปลว่าอยู่ในขอบเขตของจริยธรรมแบบนี้ที่จะยอมให้มีการจำหน่ายได้ จะอย่างไรก็ตาม ไม่มีสูตรตายตัวว่าจริยธรรมทางสังคมของพระพุทธศาสนาจะต้องจัดการอย่างนั้นอย่างนั้นอย่างนี้เป็นสูตรสำหรับปัญหาจริยธรรมแบบต่างๆ ทุกอย่างขึ้นกับการตีความและการมีความละเอียดลออรอบด้านในการพิจารณาแนวความคิดของพระพุทธศาสนา

ข. ความเห็นในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้

กลับมาที่ประเด็นเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์อีกครั้ง กรณีนี้เมื่อเทียบกับปัญหาจริยธรรมในการทำงานเดียวกันอีกสองเรื่องคือ โทษประหารชีวิตกับการมีกองทัพ ดูเหมือนเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบนี้จะมีรายละเอียดที่เราต้องพิจารณาแตกต่างจากสองเรื่องนี้อยู่มาก ที่เหมือนกันนั้นคือสามกรณีนี้เกี่ยวข้องกับความคิดในทางกฎหมายหรือทฤษฎีชีวิตผู้อื่นเหมือนกัน แต่ส่วนที่ต่างกันนั้นอยู่ที่ผู้ที่ถูกฆ่ากับประโยชน์ที่จะพึงได้

จากการฆ่านั้น เราจะลองพิจารณาเทียบเคียงสามกรณีนี้ดูเพื่อช่วยให้เข้าใจเรื่องการใช้เชลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์มากขึ้น ดังนี้

โทษประหารชีวิต	การมีกองทัพ	การใช้เชลล์ต้นแบบ
๑. ผู้ที่ถูกฆ่าเป็นบุคคลที่เชื่อว่ากระทำความผิดร้ายแรงต่อบุคคลอื่นหรือต่อสังคม ๒. บุคคลที่ถูกฆ่าเป็นคนที่เชื่อว่าประกอบอกุศลกรรมต่อผู้อื่น ทำร้ายหรือเบียดเบียนผู้อื่นอย่างรุนแรง โดยปกติการเบียดเบียนผู้อื่นนี้มาจากความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ผลประโยชน์ หรือจากความเกลียดชังแค้นเคืองผู้อื่นอย่างเกินขอบเขต ๓. เหตุผลของการลงโทษประหารชีวิตโดยสังคมนั้นเพื่ออำนวยความสะดวกตามหลักการที่ว่าคนทำความชั่วต้องได้รับการลงโทษ และเพื่อป้องปรามให้เห็นเป็นตัวอย่าง อันจะทำให้สังคมสงบสุข ๔. การลงโทษโดยระบบยุติธรรมนั้นเป็นไปในนามสังคม บุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ได้กระทำการนั้นอย่างเป็นทางการเป็นส่วนตัว	๑. ผู้ที่ถูกฆ่าคือทหารของฝ่ายตรงกันข้าม ๒. ผู้ที่ถูกฆ่าเป็นเพียงเจ้าหน้าที่รัฐของอีกฝ่าย เขาอาจเป็นคนมีจิตใจดีหรือชั่วร้ายก็ได้ การที่เขาจำเป็นต้องฆ่าผู้อื่นในการรบเป็นไปตามหน้าที่ ไม่ได้ทำด้วยเหตุผลส่วนตัว ๓. เหตุผลของการมีกองทัพคือเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ ๔. เมื่อทหารจำเป็นต้องฆ่าศัตรู เขาทำไปตามหน้าที่ เป็นไปได้ที่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกองทัพทั้งหมดจะทำการบนพื้นฐานของความรู้สึกในหน้าที่ ไม่ได้ทำบนพื้นฐานของความรู้สึกส่วนตัว แต่ก็เป็นไปได้ที่บางคนจะเอาความรู้สึกส่วนตัวเขาไปปะปนกับงาน เช่นขณะฆ่าศัตรูก็ฆ่าอย่างโกรธแค้นว่าพวกนี้เป็นปฏิปักษ์ต่อประเทศชาติของตน	๑. ผู้ที่ถูกฆ่าคือตัวอ่อนมนุษย์ อายุอยู่ระหว่างภายในสองสัปดาห์หลังจากการปฏิสนธิ ๒. ผู้ที่ถูกฆ่าเป็นมนุษย์ในระยะที่เพิ่งเริ่มปฏิสนธิ ต่างจากนักโทษประหารและทหารตรงที่นักโทษนั้นเป็นผู้ที่ประกอบอกุศลกรรมโดยไม่มีคำอธิบาย ส่วนทหารนั้นแม้จะประกอบอกุศลกรรม แต่ก็มีความอธิบายในทางสังคมว่าทำไมจึงต้องทำเช่นนั้น ทารกที่ถูกฆ่าในกรณีนี้ยังไม่เป็นผู้ที่ได้ลงมือทำอกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมใดๆ แต่ก็อาจเป็นไปได้ถ้าเขาคลอดออกมาแล้วเป็นมนุษย์อาจทำความดีหรือชั่วก็ได้ ๓. เหตุผลในการฆ่าก็เพื่อเอาเชลล์ต้นแบบมารักษาความเจ็บป่วยของบุคคลอื่น ๔. ผู้ที่เกี่ยวข้องมีทั้งทำเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์ของสังคม

จากตารางเปรียบเทียบข้างต้นนี้ ท่านผู้อ่านจะเห็นว่า

(๑) ทั้งสามกรณีนี้มีผู้ถูกกระทำที่มีสถานภาพในทางจริยธรรมต่างกัน ในการประหารชีวิตนั้นผู้ถูกประหารเป็นคนชั่วร้ายในทางจริยธรรมไม่ว่าจะพิจารณาจากจริยธรรมส่วนบุคคลหรือจริยธรรมทางสังคม ในการต่อสู้กันในสงคราม ทหารที่ถูกฆ่าไม่ใช่คนที่ชั่วร้ายในทางจริยธรรมทางสังคมเพราะเขาทำหน้าที่นั้นตามที่ได้รับมอบหมายจากประเทศชาติและประชาชน แต่ในแง่จริยธรรมส่วนบุคคลพระพุทธรูปศาสนาถือว่าเขาเป็นคนไม่ดีเพราะมีหน้าที่เช่นฆ่าคนอื่น ส่วนทารกที่ถูกใช้ประโยชน์ในการวิจัยเชลล์ต้นแบบและต้องเสียชีวิตนั้นยังไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำความดีหรือความชั่ว แต่ก็มีศักยภาพที่จะทำดีหรือชั่วก็ได้ตามเหตุปัจจัยหากว่าเขาไม่ถูกทำลาย เราอาจสรุปได้ว่า นักโทษกับทหารที่ถูกฆ่านั้นเกี่ยวข้องกับการทำความชั่วบางอย่าง สถานภาพในทางจริยธรรมของบุคคลเหล่านี้จึงเป็นแบบหนึ่ง ในขณะที่สถานภาพทางจริยธรรมของตัวอ่อนมนุษย์นั้นเป็นอีกแบบหนึ่ง

(๒) การกระทำทั้งสามอย่างนี้มีเหตุผลทางด้านความจำเป็นทางสังคมบางอย่างรองรับเหมือนกัน แต่เป็นเหตุผลคนละด้าน และอาจเป็นไปได้ว่าเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว น้ำหนักของเหตุผลในสามกรณีนี้ต่างกัน ดังผู้วิจัยขออภิปรายดังนี้

ประการแรก ความจำเป็นของสิ่งใดก็ตามที่เราสามารถวัดได้จากการตั้งคำถามว่า “ถ้าไม่มีสิ่งนี้ ผลจะเป็นอย่างไร” ถามว่า “หากไม่มีโทษประหารชีวิต ผลจะเป็นอย่างไร” คำตอบสำหรับคำถามนี้สามารถมีได้หลายอย่าง ขึ้นอยู่กับว่าผู้ที่พิจารณาคำถามนี้มีความคิดพื้นฐานอย่างไร ในโลกของเราเวลานี้บางประเทศมีกฎหมายเอาผิดความผิดทางอาญาถึงขั้นประหารชีวิต แต่บางประเทศก็ยกเลิกโทษประหารชีวิตไปแล้ว จำนวนประเทศที่มีและยกเลิกโทษประหารชีวิตก็ใกล้เคียงกันคือ ๕๐/๕๐ คนที่อยู่ในประเทศที่ไม่มีโทษประหารชีวิตอาจเห็นว่าสิ่งนี้ไม่จำเป็น เพราะอยู่ในประเทศของตนแม้ไม่มีสิ่งนี้สังคมก็อยู่ได้ แต่คนที่อยู่ในประเทศที่มีโทษประหารชีวิตอาจแย้งว่า “สภาพสังคมของแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน สำหรับประเทศของเราที่มีรายละเอียดทางสังคมแตกต่างจากประเทศของท่าน สิ่งนี้ยังจำเป็น ถ้าไม่มีโทษประหารชีวิต สภาพสังคมของเราจะย่ำแย่ลงไปกว่าที่เป็นอยู่” จะเห็นว่าแนวคิดเรื่องความจำเป็นของโทษประหารชีวิตที่ต่างกันข้างต้นนั้นเกี่ยวข้องกับสภาพสังคมของแต่ละที่ โดยทั่วไปทัศนะที่ต่างกันซึ่งอิงอยู่กับข้อเท็จจริงในโลกนั้นจะไม่สามารถหาข้อยุติได้ว่าฝ่ายใดถูกกว่าอีกฝ่าย ดังนั้นหากความเห็นเกี่ยวกับเรื่องความจำเป็นของโทษประหารชีวิตมุ่งไปที่ประเด็นด้านข้อเท็จจริง เราก็ต้องตอบคำถามเรื่องความจำเป็นของสิ่งนี้ว่า “ในบางแห่งสิ่งนี้อาจจำเป็น แต่ในบางแห่งอาจไม่จำเป็น” จะอย่างไรก็ตาม การพิจารณาปัญหาเรื่องความจำเป็นของสิ่งต่างๆอาจพิจารณาในแง่ “ความคิด” ได้ ถ้าพิจารณาในแง่ความคิด เราอาจพิจารณาเรื่องโทษประหารชีวิตได้ว่า “ในสังคมของเรา ไม่ว่าจะจะเป็นสังคมใดๆก็ตามในโลก จำเป็นต้องมีระบบที่อำนวยความสะดวกในทางสังคมแก่ผู้คน เมื่อคนคนหนึ่งล่วงละเมิดผู้อื่น ผู้ที่ถูกล่วงละเมิดนั้นสมควรได้รับความยุติธรรมในแง่ที่ว่าคนที่ล่วงละเมิดเขานั้นจะต้องได้รับการลงโทษในปริมาณที่เท่ากับที่เขาได้ล่วงละเมิดผู้อื่น เมื่อคิดเช่นนี้ หากการลงโทษประหารเป็นเพียงวิธีเดียวที่จะตอบสนองแนวคิดเรื่องความยุติธรรมสำหรับผู้ที่ถูกล่วงละเมิด โทษประหารชีวิตก็ต้องถือว่าจำเป็น จำเป็นเพราะหากขาดสิ่งนี้สังคมเราก็จะปราศจากคำอธิบายเรื่องความยุติธรรมสำหรับผู้ที่ถูกล่วงละเมิดตามที่กล่าวมาแล้ว” จะเห็นว่าการพิจารณาในแนวทางนี้สามารถใช้ได้กับสังคมทุกที่ทุกแห่งในโลก เพราะความยุติธรรมเป็นเรื่องสากล

จะอย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ข้างต้นไม่ได้บอกว่า “การลงโทษประหารเป็นเพียงสิ่งเดียวที่จะตอบสนองคำถามเกี่ยวกับความยุติธรรม” การวิเคราะห์ข้างต้นบอกเพียงว่าหากโทษประหารเป็นเพียงสิ่งเดียวที่ตอบคำถามนี้ได้ โทษประหารก็เป็นสิ่งจำเป็น แต่ถ้าเราสามารถหาสิ่งอื่นมาทดแทนได้ โทษประหารก็ยังจำเป็นอยู่ แต่เป็นสิ่งที่อยู่ในรายชื่อของสิ่งที่จำเป็นที่อาจมีได้หลายแบบ เหมือนในการก่อไฟ เชื้อเพลิงเป็นสิ่งจำเป็น เชื้อเพลิงอาจมีได้หลายอย่าง ฟืน ถ่าน ถ่านหิน เป็นต้นคือสิ่งที่อยู่ในรายชื่อนี้ ทุกชื่อเป็นสิ่งจำเป็นเหมือนกัน ในตัวอย่างเปรียบเทียบนี้ โทษประหารชีวิตก็อาจเทียบได้กับฟืน ส่วนมาตรการอื่นที่ไม่ต้องประหารก็อาจเทียบได้กับถ่านหรือถ่านหิน จากที่วิเคราะห์มานี้เราจะเห็นว่าในท้ายที่สุดแล้วในแง่ความคิดเราก็ไม่สามารถวินิจฉัยได้เด็ดขาดว่าโทษประหารชีวิตเป็นเพียงสิ่งเดียวที่สามารถอธิบายหรือตอบคำถามเรื่องความยุติธรรมสำหรับเหยื่อที่ถูกกระทำหรือไม่ เพราะเหตุนี้ในโลกเราจึงมีบางประเทศที่ยังมีโทษประหารชีวิตอยู่ ส่วนบางประเทศก็ยกเลิกไปแล้ว

ประเทศที่ยกเลิกล้มนั้นมักเห็นว่าเราสามารถหามาตรการอื่นมาทดแทนโทษประหารชีวิตได้ ในแง่ประเทศเหล่านี้ก็เห็นว่าในรายชื่อของสิ่งที่จะอำนวยความสะดวกยุติธรรมนั้น โทษประหารชีวิตก็เป็นมาตรการหนึ่ง แต่นอกจากมาตรการนี้ก็ยังมีความมาตรการอื่นๆ พวกเขาเลือกมาตรการอื่นๆ เพราะเห็นว่ามาตรการเหล่านั้นทำให้เราหลีกเลี่ยงการที่ต้อง “ฆ่าคน” ได้ ส่วนประเทศที่ยังคงโทษประหารชีวิตไว้มักเห็นว่าโทษประหารชีวิตจะเป็นมาตรการเดียวที่สามารถตอบคำถามเรื่องความยุติธรรมสำหรับเหยื่อของอาชญากรรมได้ ถ้ายกเลิก สังคมเราก็ตอบคำถามเรื่องความยุติธรรมไม่ได้

ในเรื่องการมีกองทัพก็เช่นกัน เราอาจพิจารณาปัญหานี้แยกออกเป็นสองส่วนคือพิจารณาโยงไปหาข้อเท็จจริงในโลกกับพิจารณาในแง่ความคิด ในแง่ข้อเท็จจริงนั้น ไม่มีประเทศใดในโลกจากอดีตจวบกระทั่งวันนี้ที่ไม่มีกองทัพ แสดงว่าในแง่ข้อเท็จจริงประเทศทั้งหลายเห็นว่าการมีกองทัพเป็นสิ่งจำเป็น เมื่อเป็นสิ่งจำเป็นการล้มเลิกกองทัพก็เป็นสิ่งที่อาจนำความหายนะมาสู่ชาติ ในแง่ความคิด การพิจารณาเรื่องกองทัพนี้อาจแตกต่างออกไปจากการพิจารณาในแง่ข้อเท็จจริง ถามว่า “อะไรคือจุดประสงค์ของการมีกองทัพ” คำตอบคือ “เพื่อรักษาความเรียบร้อยปลอดภัยของชาติ” เราจะเห็นว่าในแง่ความคิด คำตอบนี้มีเหตุผล เพราะในสังคมเรานั้นคนบางคนสามารถที่จะเอาเปรียบคนอื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เช่นบางคนไม่ทำหากินอย่างสุจริตเหมือนคนอื่น แต่ใช้กำลังบีบบังคับเอาทรัพย์สินของผู้อื่นในนามของการปล้นบ้าง การฉ้อโกงบ้าง เรามีตำรวจก็เพื่อปราบปรามคนเลวประเภทนี้เพื่อให้คนดีสามารถดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขในสังคม หากปราศจากระบบป้องกันความปลอดภัย เช่นการมีตำรวจ คนดีๆ ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมก็จะไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขได้ ในทำนองเดียวกัน ชาติบางชาติก็อาจทำตัวเอาเปรียบคนอื่นด้วยการใช้กำลัง ในสมัยโบราณนั้นการล่าอาณานิคมโดยกองทัพเป็นเรื่องที่กระทำอย่างแพร่หลาย ชาติที่ได้ชื่อว่าอารยะในตะวันตกจำนวนมากเช่นอังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลันดา เป็นชาติที่มีชื่อปรากฏในประวัติศาสตร์ว่าใช้กำลังทางการทหารเอาเปรียบผู้อื่น การมีกองทัพที่ขัดแย้งกันในเวลาต่อมา (ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ที่แพร่ขยายไปในโลก) มีส่วนสำคัญที่ทำให้การล่าอาณานิคมที่กล่าวมานี้ลดลง

จากที่กล่าวมานี้เราจะเห็นว่าเหตุผลของการมีกองทัพนั้นไม่ใช่เพื่อรบราฆ่าฟันกันเพียงอย่างเดียว การรบนั้นเป็นมาตรการขั้นต่อมา แต่จุดประสงค์หลักของการมีกองทัพก็คือเพื่อก่อให้เกิดความเกรงอกเกรงใจกันระหว่างชาติที่จะไม่ตัดสินใจใช้กำลังเพื่อเอาเปรียบชาติอื่น เพราะชาตินั้นก็มีศักยภาพทางการทหารที่จะก่อความวุ่นวายแก่เราได้เท่ากับที่เราจะก่อแก่เขา ถามว่า “การมีกองทัพเป็นสิ่งเดียวที่จะก่อให้เกิดความเกรงอกเกรงใจที่วุ่นวายนั้นหรือไม่” คำตอบก็คือ “ไม่” ในแง่อุดมคติอาจเป็นไปได้ที่ในอนาคตเมื่อทุกชาติเห็นร่วมกันว่าการที่ต่างฝ่ายต่างก็สะสมแสนยานุภาพเพื่อให้อีกฝ่ายเกรงใจได้ผลลัพท์จากการที่สมควรนำไปพัฒนาในเรื่องอื่นๆ เช่นการศึกษา และการสาธารณสุข ทุกฝ่ายจึงตกลงร่วมใจกันยกเลิกการสะสมแสนยานุภาพที่วุ่นวายนั้น ในสภาพการณ์เช่นนั้น กองทัพก็ไม่ใช่สิ่งที่จำเป็น จะอย่างไรก็ตาม ในแง่ข้อเท็จจริง เรื่องในจินตนาการดังกล่าวนี้จะเกิดในโลกเมื่อใดเป็นสิ่งที่หลายคนสงสัย แต่สิ่งหนึ่งที่ดูจะไม่มีใครสงสัยเท่าใดนักคือ ภาพในจินตนาการนั้นคงไม่เกิดในเร็ววันนี้หรอก ถ้าเป็นอย่างนั้น การมีกองทัพก็ยังเป็นสิ่งจำเป็น

มีข้อที่ควรสังเกตว่า ความจำเป็นหรือประโยชน์ของการมีกองทัพและการมีโทษประหารชีวิตนั้นเป็นไปในทางสังคมมากกว่าปัจเจกบุคคล หมายความว่าผู้ได้ประโยชน์จากการมีสิ่งเหล่านี้คือมหาชน ไม่ใช่ปัจเจกบุคคลคนใดคนหนึ่ง จริงอยู่ปัจเจกบุคคลอาจดูเหมือนได้ประโยชน์ในบางกรณี เช่นญาติของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมร้ายแรงอาจรู้สึกว่าได้ได้รับการชดเชยจากรัฐในการที่ผู้ร้ายที่ก่อกรรมชั่วแก่ครอบครัวของพวกเขา นั้นได้ถูกประหารชีวิตไป แต่โดยภาพรวม การมีโทษเช่นนี้เป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคมในแง่ที่เป็นการป้องปรามมิให้มีการกระทำผิดเช่นนี้ซ้ำอีกโดยบุคคลอื่น การที่สิ่งใดก็ตามแต่เป็นประโยชน์แก่มหาชนหรือแก่สังคมนั้น มีปรัชญาบางระบบคือปรัชญาประโยชน์นิยมเห็นว่า “ย่อมมีน้ำหนักมากหากเราจะเสนอให้สิ่งนั้นๆดำรงอยู่ในสังคม เพราะมันเป็นประโยชน์แก่สังคมนั่นเอง”

กลับมาที่การใช้เซลล์ต้นแบบในทางการแพทย์อีกครั้ง ถ้าเราถามคำถามเดียวกับที่ถามกับการมีกองทัพและการมีโทษประหารชีวิต คือถามว่า “สังคมเรามีความจำเป็นที่จะต้องมีการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในทางการแพทย์มากนักน้อยเพียงใด” การตอบคำถามนี้ก็สามารแยกตอบได้เป็นสองส่วนเหมือนกับที่ตอบสองเรื่องข้างต้นคือ ตอบในแง่ข้อเท็จจริงกับตอบในแง่ความคิด พิจารณาจากแง่ความคิด เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่เราไม่อาจยืนยันได้ว่าเป็นเพียง “สิ่งเดียว” ที่จะสามารถใช้รักษาเยียวยาความเจ็บป่วยจำนวนหนึ่งของมนุษย์ในปัจจุบันที่ยังไม่พบวิธีการอื่นใดที่จะรักษาได้นอกจากการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ เรื่องนี้เราสามารถเข้าใจได้ด้วยการใช้เหตุผลอย่างพื้นฐานในทางตรรกวิทยาที่ว่า สมมติว่านายเชียวค้นพบยารักษาไข้หวัด เป็นยาเพียงชนิดเดียวที่พบเวลานี้ ยานี้เราไม่สามารถพูดได้สิ่งที่จะเกิดในอนาคตว่า “มีเพียงยานี้เท่านั้นที่รักษาไข้หวัดได้” ในอนาคตนั้นเป็นไปได้ที่จะมีผู้พบยาขนานใหม่ๆที่จะสามารถรักษาโรคนี้ได้ และอาจมีบางขนานที่รักษาได้ดีกว่ายาของนายเชียวด้วยซ้ำไป เช่นเดียวกัน แม้ว่าเวลานี้เราจะพบว่าเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เป็นเพียงสิ่งเดียวที่ให้ความหวังว่าเราจะเอาชนะโรคร้ายจำนวนหนึ่งได้ แต่ในอนาคตอาจมีผู้ค้นพบวิธีอื่นๆอีกมากมาย ซึ่งบางอย่างอาจมีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ด้วยซ้ำไป

จะอย่างไรก็ตาม นั้นเป็นการพิจารณาในเชิงความคิด แต่ในแง่ข้อเท็จจริง ณ เวลาคือเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เป็นสิ่งที่ให้ความหวังมากกว่าเราจะพบหนทางที่จะเยียวยารักษาความเจ็บป่วยที่ร้ายแรงจำนวนหนึ่งของมนุษย์ จริงที่ว่าในขณะนี้มันนักวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งที่ศึกษาเซลล์ต้นแบบที่สกัดจากเซลล์ของบุคคลที่โตแล้ว และพบว่าสิ่งนี้ก็อาจให้ความหวังได้เช่นกัน แต่ทั้งหมดนี้ก็ไม่ได้แปลว่าการศึกษาวิจัยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์จะลดความสำคัญลง ผู้วิจัยเชื่อว่าเมื่อเทียบกันแล้ว เซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนมนุษย์นั้นจะยังสำคัญเป็นอันดับหนึ่งเหนือกว่าการวิจัยเซลล์ต้นแบบจากบุคคลที่โตแล้ว ปัญหาที่ว่า ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา การที่การวิจัยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์มีค่าเท่ากับการทำปาณาติบาต โดยเป็นปาณาติบาตที่สำคัญยิ่งยวดด้วยเพราะเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ อะไรคือสิ่งที่เราจะคิดต่อไปได้

ต่อไปนี้ผู้วิจัยจะเสนอแนวทางที่คิดว่าน่าจะดำเนินตามหลักทางสายกลางของพระพุทธศาสนาที่สุดและสอดคล้องกับลักษณะของพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาที่ไม่ได้ยึดถือหลักคำสอนอย่างไม่ยอมรับข้อเสนอเรื่องความจำเป็นหรือเรื่องประโยชน์ของมหาชน

(๑) แม้การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์จะเป็นการทำลายชีวิต แต่สังคมก็สามารถดำเนินการในเรื่องนี้ได้หากมีเหตุผลเพียงพอ

หลักการข้อนี้ผู้วิจัยคิดว่าเป็นเรื่องที่เราสามารถเข้าใจได้ไม่ยาก เพราะในสังคมพุทธอย่างเช่นประเทศไทย มีหลายสิ่งที่ยึดกับหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนา แต่ชาวพุทธรวมทั้งผู้นำชาวพุทธอื่นได้แก่คณะสงฆ์สามารถยอมรับได้ คือไม่ต่อต้านว่าสิ่งนี้จะต้องถูกขจัดออกไปจากสังคม ตัวอย่างของสิ่งเช่นที่ว่านี้ก็คือการมีกองทัพและการมีโทษประหารชีวิตที่เราพิจารณามาแล้วเป็นอาทิ ในกรณีของการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นั้น สิ่งนี้ยึดกับหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตรงที่อาจเข้าข่ายการทำปาณาติบาตตามศีลข้อที่หนึ่ง โดยเป็นปาณาติบาตที่สำคัญด้วยเพราะเป็นปาณาติบาตที่กระทำต่อมนุษย์ จะอย่างไรก็ตาม หากการทำปาณาติบาตนั้นมีเหตุผลอธิบายได้ คือสามารถอธิบายได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการดำรงอยู่ของสังคม สังคมพุทธก็สามารถยอมรับให้การการทำปาณาติบาตเช่นนั้นอยู่ในข่ายที่จริยธรรมทางสังคมของพระพุทธศาสนาสามารถยอมรับได้

ในตอนที่ว่าด้วยเรื่องการโคลนมนุษย์นั้น เราได้พิจารณาไปแล้วว่ามีการโคลนมนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้นที่ระบบจริยธรรมทั้งทางสังคมและจริยธรรมส่วนบุคคลในพระพุทธศาสนาสามารถยอมรับได้ การโคลนแบบที่ว่านั้นคือการโคลนโดยคู่สมรสที่ไม่สามารถมีบุตรได้ด้วยวิธีการอื่นๆ และจุดประสงค์ของการโคลนก็ง่ายๆ ไม่ซับซ้อน คือเพียงแค่ต้องการบุตรอย่างทีคนอื่นเขาที่ต้องการกันทั่วไปเท่านั้น โปรดสังเกตว่าที่การโคลนแบบอื่นๆ เป็นสิ่งที่ระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนาไม่อาจยอมรับได้ก็เพราะการโคลนแบบนั้นๆ มีลักษณะอันอาจเข้าข่ายเป็นการล่วงละเมิดผู้อื่น ซึ่งอาจหมายถึงทารกที่จะเกิดมาจากการโคลนนั่นบ้าง สังคมที่อาจได้รับผลกระทบในทางเสียหายอันเกิดจากเหตุปัจจัยคือการมีทารกที่ถูกสร้างมาให้มีชีวิตที่ไม่สมบูรณ์นั้นบ้าง เมื่อนำเอาหลักการเดียวกันนี้มาพิจารณาเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนมนุษย์ ดูเหมือนว่าน่าจะเป็นไปได้ยากมากที่ระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนาจะสามารถยอมรับการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ได้ เพราะการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นั้นเข้าข่ายการล่วงละเมิดผู้อื่น ซึ่งในที่นี้หมายถึงตัวอ่อนมนุษย์ที่เราถือว่าเป็นสถานภาพเป็นคนแล้ว

ปัญหาที่เราจะต้องพิจารณากัน ณ ตรงนี้ก็คือ อะไรคือสาระของ “การล่วงละเมิดผู้อื่นชนิดที่หลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนาไม่อาจยอมรับได้” กับ “การล่วงละเมิดผู้อื่นชนิดที่หลักจริยธรรมทางสังคมของพระพุทธศาสนาอนุญาตยอมรับได้” เราจะสามารถมองเห็นคำตอบสำหรับเรื่องนี้ได้จากการลองเทียบเคียงการโคลนมนุษย์โดยคู่สมรสที่เป็นเกี่ยวกับการมีกองทัพดังนี้

ประการแรก ทั้งสองกรณีนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการล่วงละเมิดผู้อื่นเหมือนกัน ในกรณีการโคลนนั่นผู้ถูกล่วงละเมิดคือทารกที่จะเกิดมาในสภาพครอบครัวที่ผิดปกติ หรือแตกต่างไปจากผู้อื่นอย่างมาก ซึ่งความต่างนั้นเราสามารถจินตนาการได้ว่าน่าจะเป็นผลด้านลบแก่เด็กที่จะเกิดมามากถึงขั้นเรียกได้ว่าเขาถูกล่วงละเมิดอย่างรุนแรง โดยผู้ที่ละเมิดเขาก็คือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเขาขึ้นมาทั้งหมดอันได้แก่พ่อแม่ (ที่เป็นชายทั้งคู่) แพทย์ หรือนักวิทยาศาสตร์ และสังคมที่ยอมให้เรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นได้อย่างไม่ผิดกฎหมาย ในกรณีของการมีกองทัพและกองทัพนั้นต้องทำหน้าที่สังหารกองทัพของฝ่ายอื่นเพื่อปกป้องชาติ ผู้ถูกล่วงละเมิดในกรณีนี้คือทหารของฝ่ายตรงกันข้าม โดยมีทหารของฝ่ายเราที่ฆ่าเขาเป็นผู้ละเมิด จะเห็นว่าสองกรณีนี้น่าหนักของการล่วงละเมิดไม่

เท่ากัน หากวัดกันที่ความตาย การล่วงละเมิดในกรณีการมีกองทัพที่สูงกว่ากรณีการโคลนลูกโดยคู่สมรสที่เป็นเกย์ เพราะกรณีหลังนี้ทหารที่ถูกล่วงละเมิดไม่ถึงกับเสียชีวิต (จะอย่างไรก็ตาม หากคิดจากกรอบอื่นที่ไม่เอาการเสียชีวิตหรือไม่เสียชีวิตเป็นหลัก กรณีการโคลนก็อาจพิจารณาได้ว่าล่วงละเมิดมากกว่าเพราะผู้ถูกล่วงละเมิดต้องทนทรมานอยู่กับชีวิตที่บีบคั้นนั้นยาวนานกว่า ทหารที่ถูกยิงตายในสนามรบนั้นทรมานเพียงไม่กี่วินาทีที่ตายแล้ว) แต่ทำไม การล่วงละเมิดที่ถึงขั้นก่อให้เกิดความตายแก่ผู้ถูกล่วงละเมิดพระพุทธศาสนาจึงดูเหมือนมีท่าทียอมรับได้ ส่วนการล่วงละเมิดที่ไม่ถึงขั้นนั้นกลับไม่อาจยอมรับได้ คำตอบเบื้องต้นคือ แสดงว่าน้ำหนักของการล่วงละเมิดไม่ใช่ปัจจัยหรือองค์ประกอบเด็ดขาดเพียงอย่างเดียว ต้องมีองค์ประกอบอื่นๆ แอบแฝงอยู่กับสองกรณีนี้ด้วย จึงทำให้หลักจริยธรรมทางสังคมของพระพุทธศาสนาวินิจฉัยสองเรื่องนี้ต่างกันอย่างนั้น

องค์ประกอบอื่นๆ ที่ว่านั้นอาจสกัดออกมาได้จากการพิจารณารายละเอียดของแต่ละเรื่องคือ ในเรื่องการโคลนมนุษย์นั้นมีคนหนึ่งที่คิดว่าตนได้ประโยชน์จากการนี้อยู่เพียงไม่กี่คนคือคนที่เป็คู่สมรสที่ตัดสินใจโคลนตนเองกับคนที่ช่วยให้เกิดการโคลนซึ่งได้แก่แพทย์หรือนักวิทยาศาสตร์ คนแรกนั้นได้ประโยชน์ในแง่ได้สิ่งตอบสนองความต้องการลึกๆ ในทางจิตใจคือการสามารถมีลูกได้เหมือนครอบครัวปกติที่พ่อแม่เป็นชายและหญิง ส่วนคนที่สองคือผู้ที่ช่วยเหลือให้คู่สมรสที่เป็นเกย์สามารถบรรลุความต้องการอันได้แก่แพทย์หรือนักวิทยาศาสตร์นั้นก็ได้ประโยชน์ในแง่ค่าตอบแทน หรืออาจมากไปกว่านั้นคือความรู้สึกว่าตนได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ประสบความทุกข์ (แม้คงจะมีแพทย์หรือนักวิทยาศาสตร์ไม่มากนักที่เราคาดว่าจะคิดเช่นนี้) จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า (๑) มีคนไม่มากได้ประโยชน์จากการโคลนมนุษย์แบบนี้ (๒) ประโยชน์ที่ว่านั้นก็เป็เรื่องทางวัตถุเสียมากกว่าทางอื่นที่สูงส่งไปกว่าเรื่องวัตถุ (๓) ประโยชน์ที่ได้อาจพิจารณาอยู่เกินกว่าความจำเป็น หมายความว่าแม้ไม่ได้สิ่งเหล่านี้คนที่เกี่ยวข้องก็ไม่มีอะไรสูญหายไปจากชีวิตอย่างวิกฤติ

แต่ประโยชน์ที่จะได้จากการมีกองทัพนั้นไม่อาจเทียบกันได้เลยกับประโยชน์จากการโคลนมนุษย์แบบที่กล่าวข้างต้น เพราะผู้ที่ได้ประโยชน์จากการมีกองทัพคือคนทั้งประเทศ (โดยที่คนที่ได้ประโยชน์บางส่วนอาจเป็นบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับการมีกองทัพเสียด้วยซ้ำ มีพระจำนวนไม่น้อยในบ้านเราที่เทศนาว่าการมีกองทัพเป็นเรื่องบาปตามหลักพระพุทธศาสนา แต่ก็มีผู้แสดงความเห็นว่าที่พระสามารถเทศนาสอนประชาชนได้เป็นปกติเช่นนี้ก็เพราะบ้านเมืองสงบสุข ดังนั้นการมีกองทัพเพื่อปกป้องชาติให้สงบสุขก็เป็นประโยชน์โดยตรงต่อศาสนา เพราะหากบ้านเมืองวุ่นวาย การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาก็ไม่อาจดำเนินไปได้ เราที่มีโอกาสปฏิบัติธรรมอยู่ในอารามที่สงบควรขอบคุณทหารที่ไปทำชั่วคราวเพื่อให้เราสามารถเป็นคนดีได้ ข้อเสนอนี้ผู้วิจัยคิดว่าน่าคิด) จะอย่างไรก็ตาม ประโยชน์ของการมีกองทัพนี้ก็เหมือนกับประโยชน์หลายอย่างของมนุษย์ที่เป็นเรื่องซึ่งขึ้นต่อกาลเวลา ในอนาคตอาจเป็นไปได้ว่ามนุษย์ชาติโดยรวมได้พัฒนาไปมากจนถึงขั้นที่การสะสมกองทัพได้สูญหายไปจากประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติอย่างสิ้นเชิง ในยุคนั้นไม่มีใครคิดว่าการมีกองทัพเป็นสิ่งจำเป็น ไม่เพียงเท่านั้นเยาวชนในสมัยนั้นอาจได้รับการศึกษาในโรงเรียนว่าครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์มนุษย์นั้นป่าเถื่อนจนต้องมีการมีทัพสำหรับเอาไว้ประหัตประหารกัน การมีกองทัพที่เราเห็นว่าจำเป็นในสมัยนี้อาจถูกมองว่าเป็นความป่าเถื่อนสำหรับผู้คนในโลกอนาคต เรื่องเช่นนี้พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นไปได้ และพระพุทธศาสนาที่สอนมนุษย์ว่าเราควรที่จะตั้งเป้าหมายของการพัฒนามนุษยชาติโดยรวมให้ดำเนินไปถึงจุดที่ว่านั้น จะอย่างไรก็ตาม ณ เวลานั้นอันเป็น

เวลาที่อาทรกรรมของมนุษย์ยังไม่ก้าวหน้าถึงขั้นนั้น การมีกองทัพเพื่อ “ปกป้องสันติภาพ ” ไม่ใช่เพื่อ “ รุกรานผู้อื่น ” ย่อมถือเป็นสิ่งจำเป็น โดยมีประชาชนโดยรวมในสังคมได้รับประโยชน์จากการนี้

การศึกษาวิจัยเซลล์ต้นแบบเพื่อเอามารักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์นั้นต่างจากการโคลนแบบที่เรากล่าวถึงข้างต้นตรงที่ (๑) ในแง่ความจำเป็น ถ้าเราคิดว่ายาหรือกระบวนการรักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์เป็นสิ่งจำเป็น การศึกษาวิจัยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อให้ได้มาซึ่งยาสำหรับรักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์ก็ต้องถือเป็นสิ่งจำเป็น พระพุทธศาสนานั้นยอมรับว่าของ ๔ อย่างต่อไปนี้เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับชีวิต ไม่ว่าจะเป็นชีวิตของชาวบ้านธรรมดาหรือชีวิตของนักบวช ของ ๔ อย่างที่ว่ำนั่นท่านเรียกว่า “ ปัจจัยสี่ ” ประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค (วินย. ๔/๘๗) สิ่งที่เราเรียกว่าปัจจัยสี่หรือปัจจัยค้ำจุนชีวิตสี่อย่างตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นวัดจากการที่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ “ ขาดไม่ได้ ” สำหรับชีวิต เครื่องสำอำนันั้นท่านไม่จัดว่าเป็นปัจจัยค้ำจุนชีวิต เพราะแม้ไม่ใช่เครื่องสำอำนชีวิตเราก็อยู่ได้ ไม่ตาย แต่ถ้าขาดอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ชีวิตเราไม่อาจดำรงอยู่ได้ พิจารณาจากแง่นี้ การศึกษาวิจัยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ก็อาจมองเห็นได้ในเบื้องต้นว่าเป็นกิจกรรมที่อธิบายได้ เพราะเกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งปัจจัยอย่างหนึ่งในบรรดาปัจจัยสี่อย่างที่พระพุทธศาสนาสอนนั่นเอง (๒) ในแง่จำนวนของผู้ได้ประโยชน์ อาจเป็นไปได้ว่าผู้ได้ประโยชน์จากการโคลนและจากการวิจัยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นี้ต่างกันไม่มาก เมื่อเทียบกับการมีกองทัพ จะอย่างไรก็ตาม เราสามารถจินตนาการได้ว่า ในท้ายที่สุดแล้ว หากเรายอมรับว่าความเจ็บป่วยของมนุษย์นั้นเป็นปรากฏการณ์พื้นฐานของชีวิตมนุษย์มากกว่า จำนวนคนที่จะได้ประโยชน์จากการวิจัยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ก็ต้องมากกว่าผู้ที่จะได้ประโยชน์จากการโคลนเป็นธรรมดา หมายความว่า มีคนไม่มากที่เกิดมาผิดปกติไม่สามารถมีลูกได้ตามธรรมชาติ ต้องอาศัยการโคลนจึงจะช่วยให้มีลูกได้ แต่คนเราทั้งหมดทั้งสิ้นเกิดมาต้องเจ็บป่วยไม่วันใดก็วันหนึ่ง จริงที่ว่าความเจ็บป่วยชนิดที่ต้องการการเยียวยาโดยเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นั้นเป็นความเจ็บป่วยเพียงอย่างหนึ่ง แต่โดยรวมคนที่เจ็บป่วยด้วยโรคที่ว่ำนี้น่าจะมากกว่าคนที่เกิดมาผิดปกติแล้วต้องการการโคลนเพื่อช่วยปิดเป่าปัญหาชีวิต ในแง่นี้การวิจัยเซลล์ต้นแบบก็เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมากกว่าการโคลน

แม้ว่าปัจจัยสี่จะเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาเห็นว่าสำคัญ แต่การได้มาซึ่งปัจจัยสี่ก็ต้องได้รับการกำกับด้วยธรรม หมายความว่า ถึงแม้ว่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคจะสำคัญ แต่พระพุทธศาสนาก็เห็นว่าการจะได้สิ่งเหล่านี้มาไม่ใช่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ได้ การได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องปลอดจากอกุศลกรรมด้วย การกล่าวเช่นนี้พิจารณาแยกได้เป็นสองส่วนคือ (๑) ในแง่บุคคล (๒) ในแง่สังคม สมัยปัจจุบันการจำแนกงานทำให้มนุษย์ไม่จำเป็นต้องสร้างปัจจัยสี่ขึ้นกินใช้ด้วยตนเอง มีคนจำนวนหนึ่งทำสิ่งเหล่านี้แล้วขายให้คนส่วนใหญ่ โดยที่คนส่วนใหญ่ก็ทำงานหาเงินหาทองกันไปเพื่อมาซื้อหาปัจจัยสี่ที่ว่ำนี้นี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เกิดปัญหาว่า คำว่าการจะได้มาซึ่งปัจจัยสี่จะต้องปลอดจากอกุศลกรรมนั้นจะครอบคลุมเรื่องต่อไปนี้หรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น เราทำงานเป็นพนักงานในห้างสรรพสินค้า เรามีหน้าที่ให้บริการ อาชีพนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการทำอกุศลกรรมเลยแม้แต่น้อย เมื่อได้เงินจากงานที่ปลอดจากอกุศลกรรมนั้นมาแล้วเราก็เอาเงินนั้นไปซื้อปัจจัยสี่ เราจะพูดถึงอาหารและยา อาหารที่เราซื้อนั้นทำจากเนื้อสัตว์ เนื้อสัตว์นั้นมาจากการฆ่าสัตว์ การฆ่าสัตว์เป็นอกุศลกรรม คนที่ฆ่าสัตว์กินโดยตรง

นั้นพระพุทธศาสนาถือว่าแสวงหาอาหารมาอย่างไม่ถูกศีลธรรม เรื่องนี้เราเข้าใจได้ แต่การทำงานอย่างสุจริตแล้ว ใช้เงินที่ได้จากการทำงานอันสุจริตนั้นซื้ออาหารที่ได้มาจากอกุศลกรรมจะถือว่าเข้าข่ายแสวงหาอาหารมาอย่างไม่ถูกต้องหรือไม่ เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญในทางพุทธจริยศาสตร์ มีการถกเถียงกันเรื่องนี้มานานในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ผลของการถกเถียงนั้นทำให้ชาวพุทธแบ่งออกเป็นสองพวก พวกหนึ่งที่เรียกชื่อในเวลาต่อมาว่า ฝ่ายมหายานนั้นเห็นว่าไม่มีความแตกต่างกันระหว่างการเป็น “โจร” กับการ “รับซื้อของโจร” การใช้เงินที่หามาได้อย่างสุจริตซื้ออาหารที่ได้มาจากการฆ่าสัตว์จัดเข้าข่าย “การรับซื้อของโจร” แม้เราจะไม่ได้กระทำโจรกรรมเอง แต่การที่เราซื้อของที่โจรปล้นหรือขโมยมาก็ต้องถือว่าผิด ผิดเพราะเราไม่มีความชอบธรรมที่จะใช้เงินซื้อของเช่นนั้น ชื่อนี้ฉันใด การใช้เงินซื้ออาหารที่เป็นผลมาจากการก่ออกุศลกรรมก็ฉันนั้น อีกฝ่ายที่เรียกชื่อในเวลาต่อมาว่าฝ่ายเถรวาทไม่แยกเช่นนั้น เมื่อไม่แยก จารีตของฝ่ายเถรวาทก็ถือว่าการฆ่าสัตว์กินเป็นอาหารนั้นบาป แต่ใช้เงินซื้อเนื้อสัตว์ไม่บาป เพราะไม่ได้ฆ่าเอง มีข้อที่น่าสังเกตว่า ฝ่ายเถรวาทนั้นพิจารณาว่าแนวคิดเรื่องการเป็นโจรกับการรับซื้อของโจรนั้นเป็นแนวคิดที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่ศีลธรรมตามธรรมชาติที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม ไม่ได้จำแนกเช่นนั้น ทันทีที่สัตว์ตัวหนึ่งตายลง กระบวนการของอกุศลกรรมได้จบสิ้นลงแล้ว หมายความว่าคนที่ทำให้สัตว์นั้นตายเป็นคนสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับอกุศลกรรมนั้น คนต่อมาที่มาเกี่ยวข้องเช่นมาซื้อเนื้อของสัตว์ที่ถูกฆ่าไปแล้วไปเป็นอาหารไม่ถือว่าเป็นผู้ร่วมอยู่ในกระบวนการของการทำอกุศลกรรมนั้น ด้วยเหตุนี้คำสอนของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจึงไม่มีเนื้อหาของศีลที่ว่าด้วยบาปอันเกิดจากการกินเนื้อสัตว์เป็นต้นเพราะฝ่ายนี้วิเคราะห์เช่นที่กล่าวมานี้เอง

แนวคิดของชาวพุทธสองฝ่ายข้างต้นนี้ยังมีรายละเอียดที่เราสามารถถกเถียงต่อไปได้มาก แต่เราจะไม่พิจารณาตรงนี้เพราะเกินความจำเป็นสำหรับการพิจารณาปัญหาเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ที่เรากำลังพิจารณาเป็นหลักกันอยู่ ประเด็นสำคัญนั้นอยู่ที่ว่า ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาโดยรวม แม้ว่าปัจจัยสี่จะเป็นสิ่งจำเป็น แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์จะสามารถทำอะไรก็ได้ตามอำเภอใจเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยสี่ เฉพาะเรื่องยานั้นเดิมทีเคยว่าที่มนุษย์ได้มาสำหรับการรักษาความเจ็บป่วยมักต่างจากอาหารตรงที่ยาเกี่ยวข้องกับการทำร้ายชีวิตสัตว์ไม่มาก โดยทั่วไปยาโบราณได้มาจากพืช เพราะฉะนั้นหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนา จึงตั้งคำถามเรื่องการได้มาซึ่งเภสัชปัจจัยน้อยมาก จะอย่างไรก็ตาม ปัจจุบันสัตว์ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยามากขึ้น ทั้งในแง่เป็นเครื่องมือสำหรับใช้ตรวจสอบความปลอดภัยของยาก่อนที่จะใช้กับมนุษย์และในแง่ของการใช้สัตว์นั้นเองเป็นยา จากหลักการข้างต้น ดูเหมือนว่าพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจะเชื่อว่าความเป็นอกุศลกรรมของกระบวนการได้มาซึ่งยานั้นจบสิ้นลงแล้วตั้งแต่ตอนที่สัตว์ล้มตายหรือทุกข์ทรมานโดยฝีมือของนักวิทยาศาสตร์แน่นอนว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการที่สัตว์จะต้องล้มตายหรือทุกข์ทรมานนั้นพระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าจะต้องรับผิดชอบกรรมที่ตนได้ก่อขึ้นนั้นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่สำหรับบุคคลที่ได้รับประโยชน์จากยานั้น ฝ่ายเถรวาทได้ตัดตอนออกมาต่างหาก เรื่องนี้เมื่อใช้พิจารณาเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ก็ดูเหมือนว่าทัศนะของฝ่ายเถรวาทนั้นอาจเปิดทางให้มีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้มาก แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับรายละเอียดต่างๆที่เราจะพิจารณากันข้างหน้า

จะอย่างไรก็ตาม แนวคิดของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทที่กล่าวข้างต้นเป็นเรื่องที่เราต้องเข้าใจว่าเป็นการพิจารณาปัญหาจริยธรรมเรื่องการได้มาซึ่งปัจจัยสี่จากกรอบความคิดเรื่อง “กรรมของแต่ละคน” ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการพิจารณาปัญหาจากแง่มุมของจริยธรรมส่วนบุคคล ยังมีมุมมองอีกอย่างหนึ่งที่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท (รวมทั้งมหายานด้วย) ใช้พิจารณาปัญหาจริยธรรมคือมุมมองทางด้านสังคม สำหรับพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท จริยว่าการกินเนื้อสัตว์ที่ซื้อมานั้นไม่บาปในความหมายว่า “ไม่มีวิบากกรรมอันจะเกิดขึ้นจากการกินเนื้อสัตว์นั้น” แต่ถ้าถามว่า “การที่เราในสังคมยังกินเนื้อสัตว์อยู่กล่าวได้ไหมว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการฆ่าสัตว์ขาย” แน่แน่นอนว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทย่อมจะตอบว่า “ใช่แน่นอน” แนวคิดเรื่องเหตุปัจจัยที่ฝ่ายเถรวาทสอนมาก (ตามที่ปรากฏในอภิธรรมปิฎก) ทำให้ไม่มีทางเลยที่ชาวพุทธเถรวาทจะหลีกเลี่ยงข้อสรุปที่ว่าเพราะมีการกิน (อุปสงค์) จึงมีการฆ่าขาย (อุปทาน) ตามหลักเศรษฐศาสตร์ง่ายๆ เมื่อพิจารณาจากกรอบความคิดนี้ พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทก็ยอมรับว่า ในกรณีที่เรายังได้รับประโยชน์จากอกุศลกรรมที่ผู้อื่นก่อขึ้นในเรื่องการได้มาซึ่งปัจจัยสี่ จริงที่ว่าเราเองไม่มีส่วนร่วมในอกุศลกรรมนั้น แต่ถ้าเราพิจารณาด้วยจิตใจอันประกอบด้วยเมตตาในสัตว์หรือในอะไรก็ตามแต่ที่ตกเป็นเหยื่อของอกุศลกรรมในการได้มาซึ่งปัจจัยสี่ การควั่นไม้สับสนุนปัจจัยสี่นั้นๆ เพื่อให้เกิดผลแก่สัตว์หรือสิ่งที่ตกเป็นเหยื่อของอกุศลกรรมนั้นๆ ย่อมเป็นสิ่งที่สมควรทำ

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าในท้ายที่สุดแล้วแนวคิดของฝ่ายเถรวาทและมหายานก็มีจุดบรรจบกันที่เรื่องความเมตตา กล่าวให้เข้าใจง่ายก็คือฝ่ายมหายานนั้นมองว่าในแง่ส่วนตัวคนที่กินเนื้อสัตว์หรือใช้ยาที่ได้มาจากการทดลองกับชีวิตสัตว์นั้นจะปฏิเสธผลกรรมไม่ได้เพราะการกินหรือใช้สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการร่วมอยู่ในกระบวนการเดียวกันของอกุศลกรรมนั้น แต่ฝ่ายเถรวาทไม่คิดเช่นนั้น โดยคิดว่าการกินเนื้อสัตว์หรือใช้ยาที่ได้มาจากการทดลองกับสัตว์นั้นอย่างตระหนักในความจำเป็น มิได้กินหรือใช้อย่างหลงระเหิรในความเอร็ดอร่อยหรือความสะกดกลาย แต่ตระหนักว่าอาหารหรือยานั้นกว่าจะได้มาก็ต้องผ่านการสังเวชชีวิตของสัตว์จำนวนหนึ่ง การกินหรือใช้ยาได้จิตสำนึกเช่นนี้เราจะเรียกร้องความรับผิดชอบทางจริยธรรมไม่ได้เลย แต่ถ้าถามทั้งฝ่ายมหายานและเถรวาทว่า “หลักเมตตาธรรมอันเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนาสอนให้เราไม่นิ่งเฉยดูตายเมื่อเห็นเพื่อนร่วมโลกและร่วมสังสารวัฏประสบเคราะห์กรรมใช่ไหม” ทั้งสองฝ่ายจะตอบตรงกันทันทีว่า “ใช่” ดังนั้นแม้ว่าฝ่ายเถรวาทจะไม่เห็นว่าคนที่กินเนื้อสัตว์หรือใช้ยาที่ได้มาจากการทดลองกับสัตว์จะได้ชื่อว่าทำบาป แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า ฝ่ายเถรวาทจะไม่สอนให้เราพยายามที่จะทำให้โลกนี้ปราศจากการเข่นฆ่าทารุณต่อสัตว์ ตรงกันข้าม หลักเมตตากรุณาที่พระพุทธศาสนาสอนนั้นจะบอกชาวพุทธไม่ว่าจะนับถือนิกายใดว่าเจตนารมณ์สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนาคือการทำให้โลกนี้ดีขึ้น พระพุทธองค์นั้นหลังจากตรัสรู้แล้วก็ได้ทรงนิ่งเฉยเสวย วิมุติสุขเพียงลำพังพระองค์เอง ในแง่ส่วนตัวทรง “หมดภาระ” แล้วอย่างสิ้นเชิง แต่ที่ทรงตรากตรำทำงานเผยแผ่พุทธธรรมอย่างที่เรารู้จักเป็นเพราะทรงมีพระเมตตาต่อผู้อื่น กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือทรงเห็นว่าผู้อื่นยังเต็มไปด้วยภาระหนักที่จะต้องปลดปล่อยจากชีวิต ทรงจาริกท่องเที่ยวไปด้วยความเหนื่อยยากเพื่อช่วย “แจกดวงประทีป” อันจะช่วยให้การปลงภาระของชีวิตสำหรับมนุษยชาติเป็นไปได้ ถ้าเราเข้าใจเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาเช่นนี้ เราจะเข้าใจต่อไปว่า ความเป็นชาวพุทธที่ดีนั้นไม่ได้วัดจากการมีชีวิตส่วนตัวที่สะอาด

เท่านั้น ยังวัดจากการมีน้ำใจที่จะช่วยให้โลกนี้น่าอยู่ขึ้นด้วย และลักษณะประการหลังนี้ของพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องที่เราจะต้องนำไปคิดด้วยเมื่อพิจารณาปัญหาทางจริยธรรมใดๆก็ตามแต่ในโลก

(๒) ความมีเหตุผลเพียงพอในการใช้เซลล์ต้นแบบมนุษย์นั้นจะต้องพิจารณาร่วมกับหลักเมตตาธรรมและ หลักการเรื่องการไม่ล่วงละเมิดชีวิตผู้อื่น

จากที่กล่าวมาข้างต้นเราจะเห็นว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “ความมีเหตุผลเพียงพอ” นั้นแม้ว่าจะวัดจากความจำเป็น แต่หลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนาก็ก่อนว่าเนื่องจากความจำเป็นนั้นมักวัดกันภายในกรอบหรือขอบเขตที่ จำกัด เช่นจำเป็นสำหรับบุคคล จำเป็นสำหรับครอบครัว จำเป็นสำหรับชุมชน จำเป็นสำหรับชาติ การนิยาม ความจำเป็นจากการรอบที่จำกัดเช่นนี้อาจมีผลกระทบต่อความถูกต้องในทางศีลธรรมของเรื่องนั้นๆ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความรอบคอบที่สุด พระพุทธศาสนาจึงเสนอเกณฑ์ร่วมสำหรับพิจารณาปัญหาจริยธรรมที่ยากๆเช่นเรื่อง การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นี้อย่างน้อยสองหลัก คือหลักเมตตาธรรมกับหลักการไม่ล่วงละเมิดผู้อื่น (ที่เรียกในภาษาบาลีว่าหลักอนุปมาโคธอันเป็นหลักหนึ่งของพระโอวาทปาฏิโมกข์)

เพื่อให้การพิจารณาเรื่องนี้ละเอียดขึ้น เราจะสมมติตัวอย่างสำหรับอภิปรายดังนี้

(ก) นายเชียวเป็นคนโสด ตอนนี้อยู่อายุ ๖๐ ปีแล้ว เขาป่วยด้วยโรคความจำเสื่อมอย่างรุนแรง แพทย์แจ้ง แก่เขาว่า หากจะรักษาโรคนี้ก็ต้องใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ที่ได้มาจากการโคลนตัวเขาเอง นายเชียว ตัดสินใจให้แพทย์โคลนตนเอง โดยใช้ไข่ที่ใช้สำหรับการโคลนได้มาจากการบริจาคของเพื่อนหญิงคนหนึ่งซึ่งรู้จักสนิทสนมกับนายเชียว เมื่อได้ตัวอ่อนมนุษย์มาแล้ว แพทย์ก็ดำเนินการนำเอาเซลล์ต้นแบบส่วนที่จะพัฒนาเป็นสมอง มาปลูกถ่ายในสมองของนายเชียวเพื่อให้งอกทดแทนส่วนที่ตายลง อาการของนายเชียวค่อยๆดีขึ้นตามลำดับ

(ข) นายสมหมายแต่งงานแล้ว มีลูกสองคน คนแรกอายุ ๔ ขวบ คนต่อมาอายุ ๗ ขวบ ตอนนี้อยู่อายุ ๔๓ ปี ภรรยาของเขาอายุ ๔๐ ปี สมหมายประกอบอาชีพเป็นพนักงานขับรถของโรงแรมแห่งหนึ่ง ปกติเขาเป็นคนแข็งแรง แต่แล้ววันหนึ่งเขาก็ล้มป่วยด้วยโรคกล้ามเนื้อหัวใจตาย แพทย์วินิจฉัยว่าจำเป็นต้องใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ปลูกถ่ายลงที่หัวใจเพื่อทดแทนกล้ามเนื้อส่วนที่ตายไป สมหมายเป็นชาวพุทธที่เข้าวัดปฏิบัติธรรมแรกทีเดียวเขาไม่ยอมทำตามคำแนะนำเมื่อทราบว่าการทำงานเช่นนั้นอาจมีความหมายเข้าข่าย “การฆ่าลูก” เพื่อเอาเนื้อตัวของลูกนั้นมาต่อชีวิตตน แต่เมื่อภรรยาพูดว่า “พี่ต้องคิดให้ดีๆ ตอนนี้พี่ที่เป็นเรียวแรงลำคานของครอบครัว ถ้าพี่เป็นอะไรไป ฉันกับลูกๆคงลำบากมาก ฉันเองก็ไม่มีความรู้ ไม่รู้จะเลี้ยงลูกได้อย่างไรถ้าไม่มีพี่แล้ว” ทำยที่สุดสมหมายตัดสินใจให้แพทย์ทำ IVF โดยใช้เชื้ออสุจิของเขาและไข่ของภรรยา เมื่อได้ตัวอ่อนมาแล้ว แพทย์ก็จัดการปลูกถ่ายเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนนั้นลงที่หัวใจของเขา สมหมายอาการดีขึ้น ที่สุดก็กลับบ้านมาดูแลครอบครัวเหมือนเดิมได้ตามปกติ

(ค) นายขาวเป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย เขามาจากการเลือกตั้ง ขณะนี้เขาเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่สอง ที่ผ่านมามีคนที่เป็นที่ประชาชนไว้วางใจว่าซื่อสัตย์ นอกจากประวัติส่วนตัวที่สะอาด การทำงานอย่างทุ่มเทของเขายังส่งผลให้ประเทศไทยพัฒนาไปมาก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม เขาเป็นที่รักของประชาชน ตอนนี้อยู่อายุ ๕๕ ปี เขามีครอบครัว มีลูกหนึ่งคน ภรรยาเขานั้นเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย อายุ ๕๐ ปี วันหนึ่งเขาป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับเลือด แพทย์วินิจฉัยว่าโรคนี้จะรักษา

ได้ก็ด้วยการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ ชีวิตส่วนตัวของชาวนั้นต่างจากสองคนที่กล่าวข้างต้นคือ ถ้าพิจารณาจากแง่มุมด้านครอบครัว หากเขาสิ้นชีวิต ครอบครัวก็ไม่ลำบากมาก เนื่องจากภรรยามีอาชีพการงานมั่นคง แต่ครอบครัวที่ทำงานทางการเมืองด้วยกันเห็นว่าชาวนั้นเป็นกำลังสำคัญของชาติ ถ้าเขาเป็นอะไรไป ผลกระทบจะตกแก่ประเทศชาติ ท้ายที่สุดชาวตัดสินใจให้แพทย์ทำ IVF เช่นเดียวกับกรณีของสมหมาย เมื่อได้ตัวอ่อนมาแล้วแพทย์ก็ดำเนินการรักษาไปตามขั้นตอน ในเวลาต่อมาอาการของชาวก็น่าดีขึ้นตามลำดับ สามารถกลับมาทำงานแก่ประเทศชาติได้ตามปกติ

สามกรณีที่ผู้วิจัยสมมติขึ้นนี้ (เป็นตัวอย่างที่ผู้วิจัยสมมติโดยไม่มีความรู้ทางการแพทย์ว่าโรคเช่นนี้ในความเป็นจริงมีหรือไม่ แต่ประเด็นก็ไม่ได้อยู่ที่ตรงนี้ หัวใจของเรื่องไม่ได้อยู่ที่โรค แต่อยู่ที่ประเด็นทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อรักษาโรคเหล่านี้) เพื่อเป็นตัวแทนของ “กรณีที่น่าจะเป็นไปได้” ของผู้ที่ใช้ประโยชน์จากเซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนมนุษย์ กรณีทั้งสามนั้นเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วจะเป็นอย่างนี้

(๑) ทั้งสามกรณีเหมือนกันคือเป็นกรณีที่เจ้าของกรณีเจ็บป่วยด้วยโรคร้าย และโรคที่วุ่นวายทางเลือกเดียวที่จะรักษาคือการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ ถ้าเราคิดว่า “ความจำเป็น” นั้นวัดจาก “การมีทางเลือกที่จำกัดหรือไม่เลย” กรณีทั้งสามนั้นก็คงถือว่าเป็นกรณีที่น่าจะเป็นเหมือนกัน คือ ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นแก่บุคคลทั้งสามนั้นมีหนทางเดียวเท่านั้นที่จะรักษาคือใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ จะอย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องความจำเป็นในทางปรัชญาอาจมีการถกเถียงได้ว่า “ที่ว่าไม่มีทางเลือกนั้นจริงหรือไม่” นักปรัชญาบางคนเชื่อว่ามนุษย์เรามีทางเลือกเสมอ ไม่ว่าจะตกอยู่ในภาวะที่คับขันอย่างไร สำหรับนักปรัชญาประเภทนี้ กรณีที่เกิดขึ้นแก่บุคคลทั้งสามตามตัวอย่างสมมตินั้นมีทางเลือกอยู่อีกทางหนึ่งคือเลือกที่จะไม่รักษา เลือกที่จะตาย ดูเหมือนว่าจริยธรรมส่วนบุคคลในพุทธศาสนาที่ใช้กับบุคคลที่ประเสริฐมากๆ ก็มีแนวโน้มที่จะเข้าใจเรื่องความจำเป็นของชีวิตในทำนองที่นักปรัชญาเหล่านี้มอง ยกตัวอย่างเช่น ในคัมภีร์พุทธศาสนา (ม.ธ. ๗/๓๔๕-๓๔๖) มีเรื่องเล่าว่าครั้งหนึ่งอุบาสกคนหนึ่งมารดาป่วยหนัก แพทย์บอกว่าโรคของมารดานี้รักษาได้ด้วยยาขนานหนึ่งที่ต้องใช้เนื้อของกระต่ายป่ามาประกอบเป็นส่วนสำคัญของยา อุบาสกนั้นจึงเดินทางไปหานาของตนซึ่งเป็นบริเวณที่พบว่กระต่ายป่ามักออกมาหากินแถวนั้น เมื่อไปถึงก็พบกระต่ายป่าตัวหนึ่งกำลังเล็มหญ้ากินอยู่ มันตกใจวิ่งเข้าไปในป่า แต่ไปติดเถาวัลย์ ทำให้อุบาสกนั้นสามารถจับตัวมันได้ ขณะที่จับกระต่ายอยู่ในมือ มโนธรรมก็เกิดขึ้นในใจของอุบาสกซึ่งเป็นคนที่ตามประวัติที่นับถือมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาก สิ่งที่อุบาสกคิด ณ เวลานั้นคือ “ทำไมเราจะต้องเลือกที่จะช่วยชีวิตมารดาด้วยการเอาชีวิตของกระต่ายที่บริสุทธิ์ตัวนี้มาแลกด้วย” เมื่อคิดเช่นนั้น อุบาสกก็สรุปว่า “ไม่ถูกต้องเลยที่เราจะใช้กระต่ายตัวนี้ทำยารักษาแม่” อุบาสกปล่อยกระต่ายตัวนั้นไป เขากลับบ้านมือเปล่า เมื่อเล่าเรื่องนี้ให้พี่ชายฟังก็ถูกพี่ชายตำหนิอย่างรุนแรง แต่เรื่องราวทั้งหมดก็จบลงด้วยดีเมื่ออุบาสกได้ค้นสัจจว่าหาว่าที่ตนทำเช่นนั้นเพราะเชื่อในพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอนว่าพระธรรมย่อมปกป้องผู้ปฏิบัติธรรม ด้วยสัจจว่านั้นมารดาของอุบาสกก็หายจากอาการป่วย

ตัวอย่างข้างต้นนี้ผู้วิจัยคิดว่าสำคัญมาก ถามว่าชีวิตมารดาของเรานั้นสำคัญไหม แน่นอนเราทุกคนต้องตอบว่าสำคัญ ถามต่อว่าหากว่าวิธีเดียวที่จะรักษาชีวิตมารดาของเราได้คือต้องใช้ชีวิตสัตว์เช่นกระต่ายมาเป็นยา

ภายใต้การพิจารณาเช่นนี้เราพูดได้ใหม่ว่า “เราจำเป็นต้องทำเช่นนั้น เราไม่มีทางเลือก” คำตอบสำหรับคำถามนี้จะเป็นอย่างไรรู้ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของเราที่มีต่อคำว่า “ความจำเป็น” ว่าหมายความว่าอย่างไร ดูเหมือนว่าตัวอย่างในคัมภีร์พระพุทธศาสนาตามที่ยกมาข้างต้นจะมองว่า เมื่อเราพิจารณาเรื่องความจำเป็น บางครั้งความจำเป็นนั้นก็เพียง “ความจำเป็นที่มองจากสายตาของเรา” ถ้ามองว่า “เรามีความจำเป็นที่จะต้องรักษาชีวิตแม่ของเราที่เจ็บป่วยหรือไม่” แน่ละ ถ้ามองจากสายตาของเรา คำตอบคือ “จำเป็น” แต่ถ้ามองจากสายตาของกระต่ายที่ถูกใช้เป็นยารักษาความเจ็บป่วยของแม่เรา กระต่ายอาจถามได้ว่า “นั่นเป็นเรื่องความจำเป็นของพวกคุณ ไม่เกี่ยวกับฉันเลย เมื่อไม่เกี่ยว ทำไมชีวิตของฉันจึงต้องอุทิศให้แก่ความจำเป็นของพวกคุณด้วยล่ะ”

จริยธรรมของพระพุทธศาสนานั้นเป็นจริยธรรมที่ไม่ได้ใช้กรอบเรื่องความจำเป็นของใครคนใดคนหนึ่งเท่านั้น สำหรับพิจารณาปัญหาในทางจริยธรรม เพราะเหตุนี้ แม้ว่าเราจะมีความจำเป็นที่จะต้องกินอาหารและอาหารที่ธรรมชาติได้เลือกให้แก่เราคือชีวิตของผู้อื่นซึ่งได้แก่ชีวิตของสัตว์และพืช แต่เมื่อใดก็ตามที่เราฆ่าสัตว์กินเป็นอาหาร เมื่อนั้นระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนาจะบอกว่าผิดทันที เราจะอ้างว่าเราจำเป็นต้องทำเช่นนั้นไม่ได้เลย จริงที่ว่าเราไม่ได้เลือกที่จะเกิดมาเป็นสัตว์กินเนื้อ นี่คือภาวะที่ถูกบังคับโดยธรรมชาติที่พระพุทธศาสนาเข้าใจ แต่เมื่อพิจารณาจากกรอบของสัตว์ที่ถูกเราฆ่ากินเป็นอาหาร สัตว์นั้นย่อมถามเราได้ (หากมันสามารถรู้จักตั้งคำถาม) ว่าทำไมชีวิตของพวกมันจึงจะต้องอุทิศให้แก่ความจำเป็นของมนุษย์ด้วย

ปัญหามีว่า เมื่อเราตกอยู่ในภาวะเช่นนี้อันเรียกได้ว่าเป็นภาวะที่ชีวิตประสบความขัดแย้ง พระพุทธศาสนาจะแนะนำอย่างไร นี่คือนักจิตวิทยาที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นปัญหาที่ใหญ่มาก ดูเหมือนพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจะมองเห็นทางออกในเรื่องนี้ว่า “ถ้าเราสามารถเลื่อนหรือขยับสิ่งที่เราเข้าใจว่าเป็นความจำเป็นนั้นออกไปในทางที่จะไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนผู้อื่น เราก็จะสามารถอยู่เหนือความขัดแย้งนั้น” เพราะคิดเช่นนี้ ฝ่ายมหายานจึงสอนว่า พุทธศาสนิกชนนั้นจะต้องถือมั่งสวัริติ ไม่กินเนื้อสัตว์ ผู้วิจัยเข้าใจว่าในเรื่องการใช้จ่ายที่มาจากการทดลองกับสัตว์นั้นฝ่ายมหายานก็ต้องเห็นว่าเป็นความชั่วร้ายด้วย ไม่ต่างจากการกินเนื้อสัตว์ที่อย่างไรเสียก็ผิดแม้เราจะไม่ได้ลงมือฆ่าเองก็ตาม จะอย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวจนถึงที่สุดแล้ว ดูเหมือนฝ่ายมหายานเองจะยอมรับว่ามีความชั่วร้ายบางอย่างที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เช่นเป็นไปไม่ได้ที่ในบางสถานการณ์จะมีคนบ้าหรือคนที่ชั่วร้ายมาก ๆ กำลังจะทำร้ายคนจำนวนมากๆ หากพระโพธิสัตว์อยู่ในสถานการณ์เช่นนั้น หลักจริยธรรมของมหายานก็แนะนำว่า หากการฆ่าคนบ้า นั้นเป็นเพียงหนทางเดียวที่จะช่วยชีวิตมหาชน พระโพธิสัตว์ก็สมควรฆ่า มีข้อที่น่าสังเกตว่ากรณีที่ฝ่ายมหายานเห็นว่าเป็นเรื่องที่เลวไม่ได้ที่เราอาจต้องทำบาปเช่นนี้ เนื้อหาของสิ่งที่มีความชั่วร้ายในกรณีเช่นนี้มักต่างจากความชั่วร้ายประเภทที่เหยื่อของความชั่วร้ายสามารถถามได้ว่า “ทำไมเราต้องเสียสละตัวเราเพื่อให้ท่านได้ประโยชน์ด้วยเล่า”

โปรดสังเกตว่า ในการฆ่าคนบ้าหรือคนที่ชั่วมาก ๆ ที่กำลังจะสังหารมหาชนนั้น ดูเหมือนฝ่ายมหายานจะคิดว่า ไม่มีใครเป็นเหยื่อของความจำเป็นนี้ หมายความว่าคนบ้าหรือคนร้ายที่ถูกฆ่า นั้นถามไม่ได้ว่า “พวกท่านจะรักษาความปลอดภัยของตนก็ทำไป แต่ทำไมจะต้องเอาตัวข้าพเจ้าเป็นเครื่องมือด้วย” เรื่องนี้ต่างจากการฆ่ากระต่ายป่าเพื่อเอามาปรุงเป็นยารักษาโรคที่เจ็บป่วยที่กระต่ายสามารถถามได้ว่า “ท่านจะรักษาแม่ที่เจ็บป่วยก็ทำไปเถิด แต่อย่าได้มาเอาตัวข้าพเจ้าไปเกี่ยวข้องด้วย” ทำไมสองกรณีนี้จึงต่างกัน การทำความเข้าใจเรื่องนี้ผู้วิจัยคิด

ว่าจะช่วยให้เราเข้าใจเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์มากขึ้น ดังนั้นเราจะพิจารณาเรื่องนี้ให้ละเอียดลงไปอีกสักหน่อย

ประการแรก เราจะเห็นว่ากรณีการฆ่าคนบ้า (โปรดเข้าใจว่า “คนบ้า” ในที่นี้เป็นกรณีสมมติเพื่อระบุถึงคนบางประเภทที่พระโพธิสัตว์ไม่สามารถจะใช้สันติวิธีเพื่อทำความเข้าใจให้เขาหยุดความรุนแรงที่จะก่อแก่ผู้อื่น) เพื่อรักษาชีวิตของมหาชนนั้น การสังหารคนบ้าเป็นสิ่งที่เราอาจพิจารณาได้ว่าเกี่ยวข้องกับการรักษาชีวิตของมหาชนอย่างแยกไม่ออก และความเกี่ยวข้องระหว่างการฆาตคนบ้ากับการรักษาชีวิตของมหาชนนั้นเป็นความเกี่ยวข้องอย่างที่เราเรียกว่าเป็น “เนื้อเดียวกัน” เมื่อเป็นเนื้อเดียวกัน การที่คนบ้าถูกฆ่าเพื่อรักษาชีวิตมหาชนนั้นก็อธิบายได้เหมือนการตัดเนื้อร้ายออกจากร่างกายของเรา เนื้อร้ายนั้นเป็นเนื้อเดียวกันกับร่างกายของเรา นอกจากจะเป็นเนื้อเดียวกัน เนื้อร้ายยังมีลักษณะสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือคุกคามร่างกายของเรา เมื่อเราตัดเนื้อร้ายนั้นออกไปเพื่อให้ร่างกายของเราอยู่ได้ เราพูดไม่ได้ว่าเนื้อร้ายนั้นถูกกระทำในฐานะเหยื่อของความอยู่รอดของร่างกาย ผู้วิจัยคิดว่า เมื่อใดก็ตามที่เรากระทำบางอย่างที่ดูเหมือนจะเป็นการลวงละเมิดชีวิตผู้อื่น ทว่าเมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วเราพบว่าสิ่งนั้นกล่าวได้ยากว่าถูกเรากระทำในฐานะเหยื่อหรือที่เรียกในวงการปรัชญาตะวันตกว่า Means เพื่อให้เราได้ประโยชน์ เมื่อนั้นเราก็อาจกล่าวได้ว่าหากการกระทำนั้นจะมีความชั่วร้ายอยู่บ้าง ปริมาณของความชั่วร้ายนั้นก็ไม่มาก ทั้งนี้เพราะการกระทำนั้นสามารถอธิบายได้นั่นเอง

ด้วยเหตุผลตามที่กล่าวมาข้างต้น การที่ตำรวจทวิสามัญฆาตกรรมผู้ร้ายที่แม้ตำรวจจะเตือนแล้วแต่ก็ไม่ยอมให้จับ มีหน้าซ้ำยังยิงปืนมาที่ตำรวจ ย่อมเป็นสิ่งที่อธิบายได้ ในการฆ่าผู้ร้ายเพื่อป้องกันตัวของตำรวจนี้ เรากล่าวไม่ได้ว่าผู้ร้ายนั้นถูกปฏิบัติจากตำรวจในฐานะ Means จะเห็นว่าในท้ายที่สุดแล้ว แนวคิดเรื่อง “ความจำเป็น” ในพระพุทธศาสนาจะต้องพิจารณาพร้อมกับแนวคิดเรื่อง “ความเป็นเนื้อเดียวกันหรือไม่” ด้วย การอ้างความจำเป็นบางอย่างนั้นไม่ช่วยให้เราพ้นจากการถูกกล่าวหาว่าเรากำลังปฏิบัติต่อสิ่งนั้นในฐานะ Means (ซึ่งอาจแปลเป็นไทยๆให้เข้าใจง่ายขึ้นว่าการปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างเอาเปรียบ) ทั้งนี้เพราะสิ่งนั้นไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันกับเรื่องที่เรากำลังพิจารณากันอยู่ ปัญหาที่ว่า เรากล่าวว่ากรณีการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในกรณีตัวอย่างทั้งสามข้างต้นนั้นล้วนแล้วแต่เป็นเรื่อง “จำเป็น” เหมือนกัน แล้วเราก็อธิบายต่อว่าจำเป็นในที่นี้หมายถึง “ไม่มีทางเลือกอื่น” ณ เวลานี้โรคภัยเหล่านี้ยังไม่สามารถหาวิธีการรักษาอย่างอื่นได้นอกจากการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ ในแง่นี้เราก็ก้าวได้ว่า ณ เวลานี้ เราไม่มีทางเลือก จะอย่างไรก็ตาม เราได้พิจารณามาแล้วว่าสำหรับพระพุทธศาสนานั้น การไม่มีทางเลือกก็ไม่จำเป็นว่าสิ่งที่เราทำลงไปเพราะไม่มีทางเลือกนั้นจะถูกต้อน เราไม่มีทางเลือกที่จะต้องกินอาหาร แต่ก็ไม่ได้แปลว่าการไม่มีทางเลือกนี้จะทำให้การฆ่าสัตว์กินเป็นอาหารไม่ผิด เหตุผลคือ สัตว์นั้นไม่ได้อยู่ในสถานะที่เป็น “เนื้อเดียวกัน” กับเรื่องที่เราต้องกินอาหาร ปัญหาที่ว่า เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นั้นจะกล่าวได้ไหมว่าเป็น “เนื้อเดียวกัน” กับความจำเป็นที่เราจะต้องรักษาความเจ็บป่วยในสามกรณีตัวอย่างข้างต้น

(๒) ปัญหาข้างต้นนี้ผู้วิจัยคิดว่าตอบโคตรๆไม่ได้ ปัญหานี้อาจจะตอบได้ดีขึ้นหากนำเอาหลักธรรมเรื่อง “เมตตาธรรม” มาพิจารณาร่วมด้วย ปกติความเมตตาเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาสอนว่ามีแต่ประโยชน์ ดังพระพุทธทวณะที่ว่า “เมตตา คือ ธรรมคำจุนโลก” จะอย่างไรก็ตาม ชีวิตมนุษย์นั้นซับซ้อน บางครั้งสถานการณ์ที่

เราประสบก็อาจก่อให้เกิดปัญหาว่าเราจะจัดการกับสิ่งที่ปรากฏต่อหน้านั้นตามหลักเมตตาทรรณอย่างไร เช่น สมมติว่าเราเห็นงูตัวหนึ่งกำลังคาบกับตัวหนึ่งอยู่ในปาก มันกำลังจะกลืนกับตัวนั้นลงไป ในปาก เราสงสารกับ จึง เอาไม้ตุงเบาๆ เพื่อให้มันปล่อยกับตัวนั้นไป แต่มันก็ไม่ปล่อย ดูเหมือนว่าในสถานการณ์นั้น หากเราจะช่วยกับ เราต้องตุงให้ตาย ถามว่าเราจะทำอย่างไร เรื่องราวทำนองนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าสามารถเกิดกับเราได้เสมอ แต่อาจมี ปริมาณของความขัดแย้งไม่มากเท่ากับเรื่องงูกับกับนี้เช่นเมื่อเราเฝ้าเมตตาให้รดที่จะออกมาจากขอยได้ไปแล้ว ะลดความเร็ว คันข้างหลังก็อาจไม่พอใจ สรุปคือความเมตตาในหลายกรณีสร้างความขัดแย้งในแง่ที่ว่า เพราะ เราเมตตาต่อสิ่งหนึ่งหรือคนหนึ่ง สิ่งอื่นหรือคนอื่นอาจเสียประโยชน์ จะอย่างไรก็ตาม ที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยไม่ ต้องการที่จะเสนอว่าหลักธรรมเรื่องความเมตตาของพระพุทธศาสนานั้นบางกรณีอาจปฏิบัติไม่ได้ (ดังพระบางรูป ที่ผู้วิจัยลองถามเรื่องงูกับกับว่าท่านจะแนะนำให้ทำอย่างไร ท่านก็บอกว่าเรื่องนี้โยมต้องใช้หลักธรรมอื่นคือ อุเบกขา ตามทัศนะของท่านเรื่องนี้ไม่เหมาะจะใช้หลักความเมตตา อุเบกขาคือปล่อยวางเมื่อเห็นว่าเหตุการณ์นั้น เราเข้าไปเกี่ยวข้องช่วยเหลือไม่ได้แล้ว) แต่ที่ยกเรื่องนี้มาก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า การปฏิบัติตามหลักเมตตาทรรณนั้น จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องความขัดแย้งเสมอ ในบางเหตุการณ์ ความขัดแย้งอาจไม่มาก (เช่นเราเมตตาเพื่อน บ้านที่ขัดสนเลยให้เงินสำหรับที่เขาจะจ่ายค่าเทอมลูกไป การที่เราทำเช่นนี้ในแง่หนึ่งก็เท่ากับเราทำให้เงินของ ครอบครัวลดน้อยลง คนในครอบครัวก็เสียประโยชน์) แต่บางเรื่องก็มาก (เช่นพระเวสสันดรเมตตาชาวบ้านต่าง แดนที่บ้านเมืองของเขาฝนแล้งจึงบริจาคข้าวปัจจัยนาคที่เชื่อว่าหากรัฐใดมิได้ครอบครองฝนฟ้าก็จะตกต้องอุดม สมบูรณ์ ทำให้ชาวเมืองของท่านไม่พอใจเพราะเขาเสียประโยชน์) ที่สำคัญไปกว่านั้นคือ ผู้วิจัยต้องการชี้ว่า เพราะเมตตาทรรณเป็นเรื่องที่จะต้องกระทำท่ามกลางความขัดแย้งนี้เอง เมตตาทรรณจึงเหมาะจะช่วยวินิจฉัย ปัญหาเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ที่เรากำลังพิจารณากันอยู่นี้

ขอทบทวนปัญหาอีกครั้ง เรากำลังพิจารณาว่า การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อรักษาความเจ็บป่วย ของคนโสด ๑ คนที่แต่งงานแล้วและมีภาระต้องดูแลลูกคนอื่นๆ ๑ และคนที่อาจจะโสดหรือแต่งงานมีครอบครัว ที่ต้องรับผิดชอบหรือไม่ได้ แต่ที่แน่ๆคือชีวิตเขามีค่าต่อชาติอย่างมหาศาล ๑ ทั้งสามกรณีนี้ต่างก็อธิบายได้ว่า จำเป็นในแง่ว่าต้องใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพราะเป็นเพียงหนทางเดียวที่จะเยียวยารักษาโรค แต่ตัว อ่อนที่สร้างขึ้นเพื่อการนี้นั้นพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นมนุษย์ การใช้เขาก็คือการฆ่าเขา การฆ่าเขาพุทธศาสนา สอนว่าผิด แต่การฆ่าบางแบบหากอธิบายได้ว่าเป็นเนื้อเดียวกันกับกรณีที่เรากำลังพูดถึงอยู่นั้นก็อาจที่ พระพุทธศาสนาจะอนุโลมได้ (เช่นการที่ทหารฆ่าศัตรูเพื่อป้องกันชาติ การประหารชีวิตนักโทษที่กระทำผิดอย่าง ชั่วร้ายและรุนแรงมากฯ) คำถามคือการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นั้นอาจพิจารณาได้ใหม่ว่าเป็นสิ่ง พระพุทธศาสนาอาจพออนุโลมอย่างเดียวกับเรื่องการเมืองทัพหรือการประหารชีวิต เราได้ทิ้งปริศนาไว้ว่าหาก สามารถอธิบายได้ว่า การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เป็นเนื้อเดียวกันกับความจำเป็นที่จะต้องรักษาความ เจ็บป่วย การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ก็อาจเป็นสิ่งที่ระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนายอมรับได้ คือยอมให้สังคมพุทธมีกฎหมายอนุญาตเรื่องนี้ได้ โดยพระพุทธศาสนายังคงยืนหยัดหลักการทางจริยศาสตร์ส่วน บุคคลอยู่ตามเดิมว่า เมื่อมีตัวอ่อนที่ต้องตาย เราก็ได้ชื่อว่าทำบาป อันนี้เป็นเรื่องที่เราจะปฏิเสธไม่ได้

สามกรณีข้างต้นนั้นเมื่อเอาแนวคิดเรื่องเมตตาทรรณมาพิจารณาเป็นรายกรณี เราสามารถแยกได้ดังนี้

(ก) กรณีที่คนป่วยเป็นโรค

กรณีนี้มีสองสิ่งที่เราจะต้องนำมาพิจารณาร่วมด้วย สิ่งแรกคือคนไข้ที่ต้องการการบำบัดรักษา สิ่งที่สองคือตัวอ่อนมนุษย์ที่จะถูกใช้เพื่อการรักษา กรณีที่ว่านี้ผู้วิจัยคิดว่าเป็นเรื่องที่ยากมากที่เราจะอธิบายว่าตัวอ่อนมนุษย์ที่จะถูกใช้นั้นพ้องติดกับคนไข้อย่างที่เรียกว่าเป็นเนื้อเดียวกัน กล่าวง่ายๆคือ หากตัวอ่อนนั้นพูดได้ เขาอาจถามได้ว่า “ท่านจะรักษาความเจ็บป่วยของท่านก็ทำไปเถิด แต่ฉันเกี่ยวอะไรด้วยกับเรื่องนี้”

ท่านผู้อ่านบางท่านที่อ่านงานวิจัยนี้มาตั้งแต่แรก อาจพอสังเกตเห็นว่า พระพุทธศาสนานั้นสอนเรื่องความที่สิ่งต่างๆเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ดังนั้นท่านอาจสงสัยว่า ในกรณีที่คนโรคนั้นมีพ่อแม่ญาติมิตรซึ่งหากเขาตายย่อมกระทบต่อความรู้สึกของคนเหล่านี้ หากเป็นเช่นนั้นการที่เรากล่าวไว้ในเรื่องนี้มีเพียงสองคนเท่านั้นที่เราจะต้องนำมาพิจารณาซึ่งน้ำหนักก็ไม่ถูกต้อง อันที่จริงมีคนอื่นเช่นพ่อแม่ญาติมิตรของคนโรคนั้น ซึ่งหากพิจารณาเช่นนั้นคนโรคนั้นก็หาใช่คนตัวคนเดียวไม่ ยิ่งคนโรคนั้นบางคนที่กำลังดูแลพ่อแม่ที่แก่ชรา ก็ยิ่งเห็นชัดว่าเวลาพูดถึงเขาจะตัดเอาเฉพาะเขามาพูดถึงเท่านั้นไม่ได้ เรื่องนี้ผู้วิจัยยอมรับ และคิดว่าถูกต้องแล้วที่เราจะต้องคิดให้ละเอียดเช่นนั้น พระพุทธศาสนาสนับสนุนการคิดที่ละเอียดลึกซึ้งให้มากที่สุดเท่าที่เราจะสามารถทำได้ คำว่า “คนโรค” ในที่นี้ผู้วิจัยใช้ในความหมายของบุคคลที่ชีวิตของเขาเกี่ยวข้องกับผู้อื่นในแง่พันธะที่ต้องรับผิดชอบ น้อยมาก จะเห็นว่าความหมายที่ผู้วิจัยเล็งไปหาเป็นหลักนั้นเป็นความหมายในเชิงความสัมพันธ์ คนบางคนเป็นโรค แต่เขาก็ยังมีพ่อแม่พี่น้อง หากว่าความสัมพันธ์ระหว่างเขาและพ่อแม่ญาติมิตรในเชิงความรับผิดชอบไม่มี หรือมีแต่ก็น้อยมาก (เช่นเขาไม่จำเป็นต้องดูแลพ่อแม่เพราะท่านมีฐานะหรืออาชีพที่สามารถดูแลตนได้ หรือไม่ก็มิได้ถูกคนอื่นรำคาญได้มากกว่าเขาช่วยดูแลอยู่แล้ว) เราก็ต้องถือว่าเขาเป็นคน “ตัวคนเดียว” เมื่อเอาชีวิตเขามาคิดเพื่อชั่งน้ำหนักในเรื่องเมตตากรุณาในการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ก็ต้องคิดเขาเป็นหนึ่งชีวิตเท่านั้น แม้ว่าเขาจะมีพ่อแม่ญาติมิตรก็ตาม

คำว่าเมตตากรุณานั้นมีความหมายหลายอย่าง และตามทัศนะของผู้วิจัยนั้นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทุกหลักธรรมจะมีความหมายที่แน่นอนชัดเจนอยู่จำนวนหนึ่ง แต่จากความหมายที่ชัดเจนเหล่านั้น ยังมีความหมาย “ที่รอเราสกัดออกมา” อีกมากมายไม่รู้จบสิ้น ที่เป็นเช่นนั้นเพราะหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาสอนมีความหมายลึกซึ้งแฝงอยู่ ทำให้เราสามารถตีความเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในโลกที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาได้เสมอ เมตตากรุณานั้นผู้วิจัยคิดว่ามีความหมายหนึ่งที่สำคัญมากคือ “เมตตาหมายถึงยอมเปิดทางให้คนอื่นเมื่อเรากับเขามีความขัดแย้งกัน” คนสองคนที่ขั้วตรงข้ามประจันหน้ากันในตรอกแคบ รถสวนกันไม่ได้ คนที่ยอมหลบลงข้างทางเพื่อให้อีกคันได้ไปนั้นตามทัศนะของพระพุทธศาสนา คือคนที่เมตตาธรรม มีข้อที่น่าสังเกตว่า คนตีตามทัศนะของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์นั้นมักเป็นบุคคลที่แสดงเมตตากรุณาในความหมายที่กล่าวข้างต้นเสมอ ชาวพุทธที่ดีจึงไม่ใช่คนที่จะใช้ชีวิตของผู้อื่นเพื่อมาต่อชีวิตของตนเอง การกระทำเช่นนั้นพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นความเห็นแก่ตัว

เมื่อชั่งน้ำหนักในแง่เมตตากรุณา กรณีของคนโรคนั้นยากที่จะอธิบายได้ว่าการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อรักษาความเจ็บป่วยของเขาเป็นสิ่งที่มิได้เหตุผล คนโรคนั้นบางคนอาจกล่าวว่า “ถ้าผมแก่ชราแล้วก็แล้วไป แต่ฉันยังหนุ่มแน่นอยู่ ท่านจะปล่อยให้ผมตายกระนั้นหรือ” คำถามนี้สำคัญและเป็นคำถามที่มีเหตุผล เพราะในการ

ซึ่งน้ำหนักรู้ เราอาจต้องคิดเรื่องอื่นๆ เช่น เรื่องการได้เกิดมาอยู่โลกแล้วและกำลังมีชีวิตที่กำลังจะไปได้ดีในโลกใบนี้เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดยังไม่ปรากฏในตัวอ่อน จะอย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคิดว่า แม้รายละเอียดสำหรับเปรียบเทียบเหล่านี้จะพอทำให้เห็นว่าคนใช้นั้นดูจะมี “คุณค่า” บางอย่างมากกว่าตัวอ่อน แต่ถ้าเราคิดว่าผู้ที่เสียหายจากการนี้เสียหายอย่างสิ้นเชิง เราก็ต้องคิดอย่างเอาเขาเป็นหลักก่อน ถ้าตรวบไคที่เราไม่มีเหตุผลอันแข็งขันสำหรับมาหักล้างน้ำหนักของการเป็นผู้ที่ต้องสูญเสียอย่างสิ้นเชิงนี้ ตรวบนั้นเราก็ต้องเอาเขาเป็นหลัก ซึ่งก็แปลว่าโดยสภาพการณ์ทั่วไป การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์สำหรับคนโสดเป็นเรื่องที่อธิบายไม่ได้ตามกรอบจริยธรรมของพระพุทธศาสนา

(ข) กรณีคนป่วยที่มีภาระต้องดูแลคนอื่นเช่นลูกและภรรยา

กรณีที่สองนี้เวลาที่เรากำลังคิดเรื่องเมตตากรุณาสำหรับซึ่งน้ำหนักรู้ เราต้องเอาคนอื่นที่เกี่ยวข้องมาร่วมคิดด้วยคือ ในกรณีนี้จะมีคนเกี่ยวข้องอยู่ตามฝ่ายได้แก่ คนใช้ คนที่คนใช้ต้องรับผิดชอบดูแล และตัวอ่อนมนุษย์ที่จะใช้สำหรับการเยียวรักษาโรค ผู้วิจัยมีข้อสังเกตอย่างหนึ่งที่จะเสนอคือ เมตตากรุณานั้นมักมีความหมายหนึ่ง (ซึ่งสำคัญมาก) เกี่ยวข้องกับประโยชน์ที่คนจำนวนมากจะได้รับ การตัดสินใจของพระเวสสันดรในการบริจาคทานในแต่ละสถานการณ์นั้นมักสร้างความขัดแย้งในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเสมอ แต่ท้ายที่สุดแล้วความขัดแย้งเหล่านั้นก็ได้รับการอธิบายให้คลี่คลายด้วยแนวคิดเรื่องประโยชน์ของมหาชน ยกตัวอย่างเช่นการบริจาคบุตรเพื่อให้ไปเป็นทาสของชูชก เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว พระโอรสและพระธิดาของพระเวสสันดรนั้นเป็นบุคคลที่น่าจะมีค่ามากกว่าชูชก อย่างน้อยสองกุมารนั้นก็เป็นผู้ที่แสดงตนว่ามีน้ำใจเอื้ออารีต่อเพื่อนมนุษย์ในขณะที่ชูชกเป็นคนละโมภเห็นแก่ได้ เมื่อซึ่งน้ำหนักรู้ระหว่างชูชกกับสองกุมาร เราจะไม่มีทางอธิบายการบริจาคทานอันนี้ของพระเวสสันดรได้ แต่ถ้าอธิบายว่าการบริจาคทานนี้ก็เพื่อส่งผลให้พระเวสสันดรได้บรรลุพระโพธิญาณและพระโพธิญาณนั้นจะช่วยมนุษยชาติให้พ้นจากความทุกข์ได้อย่างมากมายมหาศาล ผลที่จะเกิดแก่มหาชนนี้พระพุทธศาสนาใช้สำหรับอธิบายการกระทำครั้งนี้ของพระเวสสันดรว่าถูกต้องแล้ว มีเหตุผลแล้ว กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือแรงผลักดันที่ทำให้พระเวสสันดรบริจาคบุตรอันเป็นเรื่องยากยิ่งที่คนจะทำได้ นั่นคือความเมตตาที่ท่านมีต่อมหาชน แน่นนอน ท่านย่อมมีความเมตตาต่อบุตรทั้งสองด้วย แต่เมื่อซึ่งน้ำหนักรู้แล้ว ท่านก็ต้องเลือกข้างที่มหาชนจะได้ประโยชน์ จากหลักการอันนี้ เมื่อเรามาพิจารณาองค์ประกอบสามส่วนในกรณีการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อรักษาหัวหน้าครอบครัวที่ล้มป่วยลง หลักเมตตากรุณามีนัยให้เราพิจารณาประโยชน์ของคนจำนวนมากดูจะชี้ว่าการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในกรณีนี้เป็นเรื่องที่พระพุทธศาสนาสามารถอนุโลมยอมรับได้

ถามว่า หลักการเรื่องความเป็นเนื้อเดียวกันของเหตุการณ์ทั้งหมดที่กล่าวไว้ตอนต้นจะพิจารณาเรื่องนี้อย่างไร ผู้วิจัยคิดว่าเป็นการยากมากที่จะอธิบายว่าตัวอ่อนที่ใช้เพื่อการรักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์ไม่ได้ถูกใช้ในฐานะ Means ซึ่งก็แปลว่า หากเป็นเช่นนั้นตัวอ่อนนั้นก็ไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันกับประเด็นที่เราากำลังพิจารณาอยู่ จะอย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องความเป็นเนื้อเดียวกันนี้ดูเหมือนจะมีความหมายสำคัญในกรณีที่ผู้เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้นมีเพียงสองคนคือผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำ โดยที่ผู้ถูกกระทำนั้นแสดงบทบาทในทางรุกรานผู้กระทำก่อน เพื่อป้องกันตัวเอง ผู้กระทำเลยต้องป้องกันตัวเองด้วยการทำลายผู้ที่รุกรานนั้นอย่างไม่อาจจะ

หลีกเลี่ยงได้ ในประเทศไทย กฎหมายอนุญาตให้สตรีทำแท้งได้อย่างไม่ผิดกฎหมายหากสตรีนั้นตั้งครรภ์เพราะถูกข่มขืนหรือไม่ก็เพราะทารกในครรภ์นั้นจะเป็นอันตรายแก่ชีวิตของมารดา จะเห็นว่าทารกในครรภ์ที่ว่านี้แสดงบทบาทในทางรุกราน (แม้จะไม่ตั้งใจหรือไม่รู้ตัวก็ตาม) คือเป็นอันตรายหรือไม่ก็เป็นสิ่งบั่นทอนความสุขสงบของชีวิตมารดา แนวคิดเรื่องการเป็นเนื้อเดียวกันจึงใช้ได้ เมื่อเป็นเนื้อเดียวกัน คือทารกนั้นได้รับการพิจารณาว่ามีความหมายในทางรุกรานมารดา เราจึงเห็นใจมารดาที่สมัครใจจะป้องกันตนเองจากการถูกรุกรานนั้น ความเป็นเนื้อเดียวกันของเหตุการณ์ทั้งหมดนี้ดูเหมือนจริยธรรมทางสังคมของพระพุทธศาสนาจะเห็นว่าไม่น่าหนัก ในกรณีที่เรื่องนั้นๆเกี่ยวข้องกับประโยชน์ของคนหมู่มาก หากมีความเป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมดของเหตุการณ์ด้วยก็ยิ่งช่วยให้น้ำหนักของการที่สิ่งรุกรานจะถูกขจัดมีมากขึ้น จะอย่างไรก็ตาม ในกรณีที่^๑เป็นประโยชน์แก่คนหมู่มาก แม้ไม่มีความเป็นเนื้อเดียวกัน ประโยชน์ของมหาชนก็ดูจะเป็นเกณฑ์หลักที่สามารถทำหน้าที่วินิจฉัยปัญหาได้ ดังกรณีที่^๒เกิดแก่พระเวสสันดรเป็นอาทิ

ถามว่าการมีเกณฑ์ที่ไม่คงเส้นคงวาเช่นนี้จะแสดงว่าพุทธจริยธรรมไม่มีความแน่นอน เป็นระบบที่โหล่ ทำตามอำเภอใจหรือไม่ เรื่องนี้ผู้วิจัยคิดว่าเราอาจพิจารณาได้หลายอย่างแน่นอน ผู้วิจัยคิดว่าการวิจารณ์เรื่องความไม่แน่นอนนั้นสามารถทำได้ แต่ระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนาที่ยืนอยู่บนหลักการของ “การจำแนกมอง” (วิภังคาวาท) นั้นเป็นคนละเรื่องกับการไม่มีหลักการ ดังนั้นในกรณีที่^๑เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมาก และเป็นเรื่องที่จำเป็นคือไม่มีทางเลือกอื่นอีกแล้ว อย่างน้อยก็ ณ เวลานั้น แม้ไม่มีความเป็นเนื้อเดียวกันของเหตุการณ์ทั้งหมด พระพุทธศาสนาก็คงยอมได้นี้ ย่อมเป็นเรื่องที่เราสามารถเข้าใจได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากพิจารณาว่าจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นจริยธรรมที่ (๑) ยอมรับว่าชีวิตมนุษย์นั้นซับซ้อนในความหมายว่ามีทุกซ์ที่ต้องเข้ามาปะทะชีวิตเราอยู่เสมอและทุกซ์ไม่น้อยไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะวินิจฉัยตัดสิน (๒) ชีวิตเป็นสิ่งไม่สมบูรณ์ในความหมายว่าไม่มีแนวทางการพยายามแก้ปัญหาใดในชีวิตเราที่ไม่ก่อให้เกิดความเห็นที่ขัดแย้งได้ (ผู้วิจัยเคยได้ยินนิสิตที่เรียนวิชาเกี่ยวกับพุทธปรัชญาบางคนแสดงความเห็นในห้องเรียนว่า แม้ในกรณีที่จริยธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้ถอยเพื่อคนอื่นนั้นก็ยังมีปัญหาให้ถามได้ เช่นนิสิตยกตัวอย่างว่า พระอรหันต์ที่เห็นนกกระเรียนกลืนกินแก้วมณีแล้วไม่ยอมบอกนายช่างแก้ว ทำให้นายช่างแก้วสงสัยคิดว่าท่านเป็นคนขโมยจึงทรมานท่านเพื่อให้คืน ที่ท่านไม่บอกแต่แรกเพราะเห็นว่าถ้าบอกนกจะถูกฆ่า ท่านยอมเอาชีวิตเข้าแลก คือถอยให้แก่นกตามหลักเมตตาธรรมที่เราพิจารณากันข้างต้น ซึ่งเป็นการถอยที่เราต้องยอมรับว่ามากมายมหาศาลเหลือเกิน นิสิตคนนี้วิจารณ์ว่า หลักเมตตาธรรมนั้นดูเหมือนท่านไม่คิดเผื่อนายมณีการเลย คือถ้าท่านบอกเรื่องราวทั้งหมดเสียแต่แรก ความชั่วที่เขาจะพึงกระทำอย่างมากที่สุดก็แค่ฆ่านก แต่เพราะท่านเมตตาจนเกินไปเลยผลักดันให้เขาต้องทำบาปหนักคือทำร้ายพระอรหันต์ ถามว่าท่านไม่เมตตาเขาเลยหรือ นี่เป็นตัวอย่างของสิ่งที่ผู้วิจัยกล่าวข้างต้นที่ว่า ไม่มีแนวทางการแก้ปัญหาใดที่จะไม่มีช่องทางให้คนแย้งได้ ซึ่งเรื่องนี้พระพุทธศาสนาเข้าใจและยอมรับแต่แรกแล้ว)

จะอย่างไรก็ตาม การที่ในกรณีที่^๑เป็นประโยชน์แก่มหาชน ระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนายอมรับการที่เหตุการณ์นั้นไม่มีความเป็นเนื้อเดียวกันของเหตุการณ์ทั้งหมดได้นี้ เป็นเรื่องที่เราจะต้องเข้าใจว่าเป็นไปอย่าง “มีเงื่อนไข” เงื่อนไขที่ว่านี้เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ว่า (๑) สิ่งที่ถูกเป็นเหยื่อของประโยชน์แห่งมหาชนนั้นเป็นผู้ที่

บริสุทธิ์ เขาไม่มีท่าทีหรือเนื้อหาที่เป็นการรุกรานผู้อื่นเลย เขาไม่เกี่ยวกับประโยชน์ที่มหาชนจะได้รับเลย คือเขาอยู่ของเขาอย่างนั้น เขาไม่มีพันธะหรือข้อผูกมัดใดๆไม่ว่าจะในทางจริยธรรมหรือในทางใดทั้งสิ้นที่จะต้องอุทิศตนให้แก่ประโยชน์ของมหาชน ทุกอย่างเกิดขึ้นเพียงเพราะว่าเขามีอะไรบางอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อมหาชนเท่านั้นเอง ดังนั้นการใช้เขาเพื่อประโยชน์ของมหาชนจึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจอธิบายได้ด้วยจริยธรรมอยู่แล้ว (๒) จะอย่างไรก็ตาม ปัญหาบางอย่างในทางสังคมนั้นเรียกร้องการแก้ไขโดยผู้คนที่เปี่ยมมาชิกของสังคม ไมเช่นนั้นเราจะไม่สามารถดำรงความเป็นสังคมอยู่ได้ ในการแก้ไขปัญหานี้ จำเป็นที่จะต้องมีใครบางคนถูกใช้ เราทราบดีว่าการใช้เขาโดยที่เขาไม่มีข้อผูกมัดในทางจริยธรรมที่จะต้องทำเช่นนั้น (กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเขาไม่มีหน้าที่ที่จะต้องอุทิศตนแก่สังคมเช่นนั้น) เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง แต่ความไม่ถูกต้องนี้เมื่อชั่งน้ำหนักกับความจำเป็นในทางสังคมที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เราต้องยอมรับว่าน้ำใจของพระพุทธศาสนานั้นน่าจะโน้มไปในทางที่จะแนะนำให้สังคมเราจำต้องเลือกประโยชน์ในทางสังคม น้ำใจหรือเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาที่ว่านี้ผู้วิจัยหมายถึงสิ่งที่เรามองเห็นผ่านสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำผ่านการบำเพ็ญบารมีในสมัยที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ พระพุทธศาสนานั้นเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของมหาชน พระพุทธศาสนาจะเกิดไม่ได้หากไม่มี “ใครสักคน” ในโลกที่ยอมอุทิศตนเพื่อผู้อื่น ศติพระโพธิสัตว์ตามคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นโดยใจความสำคัญก็คือความคิดที่ว่า (ก) มนุษยชาตินั้นเวียนว่ายอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ (ข) จริงที่ว่ามนุษย์แต่ละคนนั้นสามารถหาทางรอดพ้นจากทุกข์ได้ด้วยตนเอง แต่ในความเป็นจริงนั้นมันน้อยคนนักที่จะทำได้ หากจะรอให้ทุกคนแก้ปัญหาชีวิตของตนด้วยตน ก็ต้องใช้เวลานานมาก (ค) ปัญหาของโลกตามที่กล่าวมานี้สามารถได้รับการปิดเป่าด้วยการที่ใครสักคนยอมอุทิศตนเพื่อคนอื่นแล้วบำเพ็ญเพียรเพื่อเสาะหาดวงประทีปพิเศษอันจะมาช่วยไล่ความมืดที่ครอบงำชีวิตของมนุษยชาติอยู่ (ง) ใครสักคนที่ว่านี้สามารถที่จะเป็นใครก็ได้ ความเป็นพระโพธิสัตว์จึงเป็นเรื่องที่เปิดกว้างแก่คนทุกคน เช่นเดียวกัน ความเป็นพุทธะก็เปิดกว้างแก่คนทุกคนเช่นกัน จากที่กล่าวมานี้เราจะเห็นว่า หลักคิดของพระพุทธศาสนาที่สำคัญมากหลักหนึ่งก็คือ สังคมเราจะอยู่ไม่ได้หากไม่มีใครเสียสละเพื่อผู้อื่น

อันที่จริงการเสียสละเพื่อผู้อื่นนี้ก็เป็นหัวใจหลักของศาสนาแทบทุกศาสนา ต่างกันเพียงจากหลักการนี้ นักคิดในศาสนานั้นๆจะตีความให้ขยายออกมาอย่างไร ศาสนาคริสต์นั้นสอนเรื่องความรัก ซึ่งก็คือการเสียสละตนหรือของของตนเพื่อเพื่อนมนุษย์ แต่จากหลักการนี้ผู้วิจัยยังไม่พบว่าจะมีนักคิดในศาสนาคริสต์ท่านใดตีความว่า การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อความจำเป็นเพื่อการเยียวยารักษามหาชนเป็นเรื่องที่ศาสนาคริสต์เห็นว่าสอดคล้องกับหลักการเรื่องความรักที่กล่าวข้างต้น แต่สำหรับพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเชื่อว่าร่องรอยการเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาซึ่งปรากฏผ่านประวัติศาสตร์ของสังคมพุทธในนานาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยนั้นโน้มไปในทางที่จะทำให้เห็นว่า เราสามารถตีความ “หลักโพธิสัตว์ธรรม” ว่าเป็น “หลักการยอมให้มีใครสักคนในสังคมกลายเป็นผู้เสียสละเพื่อผู้อื่น” ได้

พระโพธิสัตว์นั้นบางครั้งอาจ “ทำร้ายตน” เพื่อให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ (เช่นชาติหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงเกิดเป็นกระต่ายโพธิสัตว์ กระต่ายนั้นได้เสียสละตนด้วยการกระโดดเข้ากองไฟเพื่อเป็นอาหารของพระฤๅษีในคราวที่อาหารหายาก) แต่การทำร้ายตนเช่นนี้เนื่องจากเกิดจาก “เจตนาที่ดี” แทนที่จะกลายเป็นอกุศลกรรมกลับกลายเป็นกุศลกรรมเสียด้วยซ้ำ จะอย่างไรก็ตาม ที่การเสียสละตนซึ่งส่วนหนึ่งมองได้ว่าเป็นการทำร้ายตนนี้เป็น

ความดีเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขที่สำคัญอีกสองอย่างคือ “การยินยอมพร้อมใจของผู้เสียสละ” กับ “การที่ผู้เสียสละนั้นได้กระทำการทั้งหมดด้วยตนเอง” กระต่ายโพธิสัตว์นั้น (๑) ยินดีเสียสละชีวิตตน (๒) ความยินดีนั้นมาจากเจตนาที่ต้องการให้คนอื่นอย่างถ้อยพินิจจากความอดอยาก (๓) การปลิตชีพตนนั้นกระต่ายเป็นผู้ลงมือกระทำเอง เงื่อนไขสามอย่างนี้เองที่อยู่เบื้องหลังการที่พระพุทธศาสนาองว่าการกระทำของกระต่ายโพธิสัตว์นี้แม้ส่วนหนึ่งจะพิจารณาได้ว่าเป็นการทำร้ายตน แต่ในท้ายที่สุดแล้วการบริจาคนั้นก็เป็นกุศลกรรม และเป็นกุศลกรรมที่บริสุทธิ์ ไม่มีความเป็นอกุศลกรรมเกี่ยวข้องเลย แม้กระต่ายนั้นจะตายเพราะการกระทำกุศลกรรมก็ตาม

มีข้อที่น่าสังเกตว่า การกระทำอย่างเดียวกัน แต่ต่างเหตุปัจจัย พระพุทธศาสนาที่อาจมองว่ามีค่าทางจริยธรรมที่ต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น อดยวะหรือสิ่งที่อยู่ในตัวเรานั้นหาก “มอบให้ผู้อื่น” ผ่านการ “ขาย” ก็อาจเป็นเรื่องที่พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับ เช่นการขายเลือด ขายไต หรือขายอะไรก็ตามแต่ในตัวเองที่สามารถตัดออกมาขายได้โดยไม่กระทบต่อชีวิตถึงขั้นว่าจะต้องพิการอย่างรุนแรงหรือตาย ทำไมพระพุทธศาสนาจึงไม่ยอมรับการกระทำเช่นนั้นทั้งที่บางสถานการณ์การกระทำอย่างที่ว่านั้นแหละที่อาจเป็นประโยชน์อย่างมหาศาลต่อคนอื่น (เช่นเศรษฐกิจช่วยด้วยโรคไต บังเอิญว่าไม่มีคนบริจาค ทำให้ไม่มีไตสำหรับที่จะมาเปลี่ยน แต่ถ้ามีคนยินดีขายให้เขา โดยเขายินดีจ่ายด้วยราคาที่สูงมาก เขาก็ไม่ตาย) คำตอบคือเพราะการกระทำเช่นนั้น (คือการซื้อและขายอดยวะ) เป็นการแสดงความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างมนุษย์อย่างไม่ใช่มนุษย์ มนุษย์ตามหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนานั้นเป็นเจ้าของ “ชีวิต” ตนและเป็นเจ้าของสิ่งที่ตนใช้ชีวิตนั้นแหละหากมันแสวงหาหรือทำให้เกิดของอย่างหลังนั้นพุทธศาสนาเรียกรวมๆว่า “ทรัพย์” ความแตกต่างระหว่าง “ชีวิต” กับ “ทรัพย์” ตามความคิดของพระพุทธศาสนา คือ ทรัพย์นั้นเนื่องจากเป็นของนอกกาย จึงสามารถถ่ายโอนให้แก่คนอื่นในรูปของการแลกเปลี่ยนซื้อขายได้ ทั้งนี้การกระทำต่อทรัพย์ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ใช่บุคคลย่อมไม่ส่งผลให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าความปราศจากศีลธรรมไม่ว่าเราที่เป็นเจ้าของทรัพย์จะทำอย่างไรต่อทรัพย์นั้นก็ตาม (ยกตัวอย่างเช่น เราไม่ชอบรถยนต์ที่เราขับ เราสามารถทำอย่างไรกับมันก็ได้เช่นขายให้คนอื่น ยกให้คนอื่น หรือทุบทิ้ง การทุบทิ้งไม่ถึงว่าเป็นการกระทำอย่างไรศีลธรรมต่อรถยนต์นั้น) ส่วนชีวิตนั้นเนื่องจากมีสภาพเป็นบุคคล การปฏิบัติต่อชีวิตในบางลักษณะอาจส่งผลให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าความปราศจากศีลธรรมได้ โดยทั่วไป พระพุทธศาสนาองว่าชีวิตต่างจากทรัพย์ตรงที่เป็นสิ่งที่ถ่ายโอนในรูปการซื้อขายให้แก่บุคคลอื่นไม่ได้ แต่เป็นสิ่งที่สามารถถ่ายโอนแก่บุคคลอื่นในรูปการบริจาคได้ ทำไมการถ่ายโอนในแง่การแลกเปลี่ยนซื้อขายจึงทำไม่ได้ ในขณะที่การถ่ายโอนในแง่การบริจาคสามารถกระทำได้ คำตอบคือ เพราะเนื้อหาภายในของการถ่ายโอนสองแบบนี้ต่างกัน การถ่ายโอนชีวิตตนในแง่การซื้อขายนั่นแฝงการเข้าใจหรือยอมรับว่าชีวิตนั้นมีค่าเท่ากับทรัพย์ หรือมีค่าเท่ากับวัตถุ อันสามารถแลกเปลี่ยนกับวัตถุอื่นคือเงินทองได้ ซึ่งหมายความว่าผู้ที่มองเช่นนั้นได้ลดค่าความเป็นมนุษย์อันเป็นสิ่งสูงส่งของตนลง ส่วนคนที่ซื้อที่มองเช่นเดียวกัน แต่ในการบริจาคชีวิตนั้นเนื่องมาจากการให้เปล่า ชีวิตที่เรามอบให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันจึงสูงกว่าทรัพย์ บุคคลที่บริจาคชีวิตตนจึงเป็นบุคคลที่เข้าใจความมีค่าสูงส่งของชีวิต ส่วนบุคคลที่รับชีวิตทานั้นมาอาจเป็นคนที่เข้าใจความสูงส่งของชีวิตหรือไม่ก็ได้ แต่พระพุทธศาสนาเชื่อว่า เมื่อได้รับสิ่งที่มีค่านั้นมาโดยผู้ให้โดยไม่คิดค่าตอบแทน สิ่งนี้จะเป็นบทเรียนให้ผู้รับชีวิตทนามาจากผู้ให้นั้นเข้าใจความงดงามของสิ่งที่เรียกว่าจริยธรรม มิตรภาพ เมตตา เป็นต้น อันเป็นความงามงามที่มีชีวิตของมนุษย์นี้เอง

เป็นสิ่งรองรับ เป็นที่ทราบกันดีว่า จริยธรรมหรือหลักคิดว่าจะอะไรดีอะไรชั่วตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นมีรากฐานอยู่ที่ความเชื่อที่ว่า “ชีวิตมนุษย์นั้นคือศูนย์รวมของความดีงามทางจริยธรรม” พระพุทธศาสนายอมรับว่ามนุษย์นั้นเกิดมาพร้อมศักยภาพที่เป็นทั้งทางด้านดีและเลว เมื่อแรกที่ตรัสรู้ พระพุทธองค์เองก็ทรงถึงเลพระทัยว่า พระธรรมที่ทรงรู้แจ้งผ่านการตรัสรู้นั้นลึกซึ้งและสวนทางต่อธรรมชาติด้านเลวของมนุษย์ อาจจะทรงเห็นเดเห็นอโยเปล่าหากจะทรงนำเอาสิ่งที่ได้พบเห็นจากการตรัสรู้นั้นไปเผยแพร่แก่มนุษยชาติ แต่หลังจากที่ทรงพิจารณาทบทวนรายละเอียดเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ทุกอย่างแล้วประมวลผลเข้าด้วยกันก็ทรงพบว่า (๑) เป็นความจริงที่ว่ามนุษย์โดยส่วนใหญ่นั้นมีธรรมชาติที่ถูกสร้างมาให้ทางเดินของชีวิตตั้งไปในทาง “กาม” อันได้แก่สิ่งที่เย้ายวนให้เราลุ่มหลง (๒) สิ่งที่ทรงค้นพบนั้นบอกว่า ชีวิตประเสริฐนั้นเป็นชีวิตที่จะต้องเดินทางสวนกับกาม (๓) เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ถูกแล้วที่สิ่งที่ทรงสอนน่าจะไม่ใช่สิ่งที่ต้องการของมนุษย์โดยส่วนใหญ่ (๔) แต่ก็ทรงพบว่าธรรมชาติอันดีงามนั้นเป็นธรรมชาติในระดับนอก สิ่งนี้อาจมีอาณาภพมหาศาล อาจฝังอยู่ในชีวิตของสรรพสัตว์อย่างที่เรียกได้ว่าหากจะเอาชนะก็ต้องลงแรงอย่างมหาศาล แต่ธาตุแท้ข้างในของมนุษย์นั้นเป็นธาตุดี ธาตุประเสริฐ ธาตุดังกล่าวนั้นหากได้รับการกระตุ้นด้วยพระธรรมก็จะค่อยๆเข้มแข็งขึ้น ธาตุที่ว่ามีอยู่ในคนทุกคนเพราะทรงพิจารณาว่าในท้ายที่สุดแล้วมนุษย์ก็มีธาตุแห่งความดี ความสว่าง และความสงบเยือกเย็นที่ว่ามี พระพุทธองค์จึงตัดสินใจสั่งสอนผู้คน ซึ่งผลจากการเสด็จเที่ยวสั่งสอนนั้นก็ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “พระพุทธศาสนา” ในเวลาต่อมา เราอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนา (รวมทั้งศาสนาอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาคริสต์และฮินดู) นั้นเกิดเพราะความศรัทธาในมนุษย์ชาติว่าเป็นแหล่งสะสมความดีงาม มนุษย์อาจสร้างสิ่งเลวร้ายเอาไว้ไม่น้อยในประวัติศาสตร์ แต่ท้ายที่สุดพระพุทธศาสนาก็มองว่ามนุษย์มีธาตุแห่งความดีที่รอการขัดเกลาโดยพระธรรม อุดมคติของพระพุทธศาสนานั้นคือการมีสังคมหรือโลกที่ผู้คนได้รับการขัดเกลาธาตุแห่งความดีมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งวันหนึ่งคนส่วนใหญ่เป็นคนที่ “ตื่น” จากความหลับ โลกเช่นนั้นจะเป็นโลกที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับโลกที่ป่าเถื่อนในอดีต

พระธรรมที่พระพุทธศาสนาสอนนั้นเป็นเรื่องที่แยกไม่ออกจากการปฏิบัติ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือหลักจริยธรรมที่พระพุทธศาสนาสอนนั้นอยู่ในรูปของการปฏิบัติ มีข้อที่น่าสังเกตว่าพระพุทธศาสนาไม่คิดว่าการปฏิบัติธรรมนั้นเป็นเรื่องที่แยกขาดจากผู้อื่นหรือจากสังคม จริงที่ว่าในบางสถานการณ์เพื่อให้เราเข้าใจปัญหาบางอย่างภายในใจเราได้ดีที่สุด เราจะต้อง “ปลื้กตน” จากสังคม แต่โดยภาพรวม การมีชีวิตอยู่ในสังคมนั้นพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะสิ่งนี้จะช่วยให้บทเรียนในทางศีลธรรมแก่เราทุกคน ไม่ว่าคนนั้นๆกำลังแสดงบทบาทโดยอยู่ที่ตาม

ในโลกสมัยใหม่ คนบางคนที่มีเงินมากมายอาจเข้าใจว่าเงินสามารถซื้อได้ทุกอย่าง แม้กระทั่งอวัยวะที่อยู่ในกายของคนอื่น ความคิดเช่นนี้พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องที่สังคมเราโดยรวมต้องช่วยกันให้บทเรียนแก่ผู้ที่คิดเช่นนั้นว่า “ที่ที่คุณคิดเช่นนั้นไม่ถูกต้องเลย” มาตรการเบื้องต้นที่จะทำให้การเรียนรู้ในเรื่องนี้ก็คือสังคมพุทธจะไม่ยอมให้มีการซื้อขายอวัยวะได้อย่างเด็ดขาด จะอย่างไรก็ตาม เราตระหนักดีว่าเป็นหน้าที่ของผู้คนในสังคมที่นอกจากจะดูแลสุขภาพของตนเองแล้วเราต้องช่วยกันดูแลสุขภาพของผู้คนอื่นด้วย วิธีการดูแลที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ สังคมเราต้องมีระบบที่จะเอื้อให้ผู้ที่ต้องการอวัยวะในยามจำเป็นได้มีอวัยวะเพื่อการปลูกถ่าย ดังนั้นแม้สังคมเราจะห้ามการซื้อขายอวัยวะ แต่สังคมเราจะสนับสนุนบรรณาคีให้มีการบริจาคอวัยวะ การซื้อขายอวัยวะนั้นเป็น

สิ่งชั่วร้ายเพราะสนับสนุนความหลงผิดของบุคคลที่มีเงินที่คิดว่าเงินสามารถซื้อได้ทุกอย่างและสนับสนุนความหลงผิดของผู้ที่ขายว่าในยามจำเป็นทางเศรษฐกิจ อดวยวะก็เป็นสิ่งที่ขายได้ ความหลงผิดเช่นนี้จะบั่นทอนความเป็นสังคมที่เราได้ร่วมกันตั้งเป้าหมายเอาไว้ว่าเราจะค่อยๆสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ทางศีลธรรมให้เกิดแก่ผู้คนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆตามโอกาสและกำลัง สังคมที่ยอมให้เกิดสภาพเช่นนี้ขึ้นในท้ายที่สุดแล้วก็จะเป็สังคมที่ต่างคนก็ต่างอยู่ ต่างคนก็ต่างคิดตั้งแต่ตนและครอบครัว คนมีเงินก็ใช้เงินซื้อสิ่งที่ตนต้องการจากผู้ที่สถานะต่ำกว่าตรงกันข้าม หากสังคมเราไม่ยอมให้มีสิ่งเช่นนี้เกิดขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน เราก็มาร่วมกันจัดสร้างระบบให้ผู้คนที่ต่างสมัครใจที่จะอุทิศตนแก่ผู้อื่น ปรากฏการณ์อย่างหลังนั้นนอกจากพระพุทธศาสนาจะมองว่ามีประสิทธิภาพมากกว่า (อย่างน้อยภายในระบบนี้คนทุกคนไม่ว่าจะยากที่มีเงินก็ได้รับความอนุเคราะห์เท่าเทียมกันในฐานะเพื่อนร่วมโลก) ยังเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้ทางจริยธรรมในสังคมด้วย

ย้อนกลับมาที่เรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์อีกครั้ง ผู้วิจัยเคยเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในการประชุมทางด้านชีวจริยธรรมครั้งหนึ่งว่า เรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในกรณีที่น่าเป็นมาๆนั้นสามารถอธิบายได้ในแนวทางของ “โพธิสัตตธรรม” ที่พระพุทธศาสนาสอน ซึ่งเรื่องนี้ผู้วิจัยขอขยายความเพื่อให้เข้าใจกันมากขึ้นดังนี้

(๑) สังคมพุทธนั้นเป็นสังคมที่เห็นว่า เราทั้งหมดที่ร่วมอยู่ในสังคมเดียวกันนี้ต่างเสมือนสมาชิกของครอบครัวใหญ่ครอบครัวเดียว พระพุทธศาสนามักสอนให้เราพิจารณาสรรพสัตว์ว่าเป็นเสมือนญาติมิตรพี่น้อง หลักเมตตาธรรมนั้นก็คือหลักคิดที่บอกเราว่าเมื่อเราออกไปที่เพื่อนร่วมโลกไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์เดรัจฉาน หรือสัตว์ในรูปลักษณะอื่นเช่นเทพ สิ่งเหล่านั้นหรือบุคคลเหล่านั้นต่างก็เป็นญาติมิตรของเรา เป็นญาติมิตรในความหมายของผู้ที่ร่วมอยู่ในวัฏสงสารอันเปรียบเสมือนครอบครัวใหญ่ครอบครัวเดียวกัน การแผ่เมตตาจะมีเนื้อหาให้เราพิจารณาสรรพสิ่งอย่างเชื่อมโยงกันหมดในฐานะสมาชิกของครอบครัวใหญ่ตามที่กล่าวมานี้ เฉพาะพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนั้นแนวคิดเรื่องครอบครัวเดียวกันนี้เนื่องจากเข้มข้นมาก การกินสัตว์อื่นเป็นอาหารจึงกระทำไม่ได้เลย เพราะหากเราคิดว่าสัตว์เช่นปลา กุ้ง หมู ไก่ เป็นต้นเป็นญาติมิตรของเรา ย่อมเป็นไปได้เลยที่เราจะสามารถกินสิ่งเหล่านี้ เพราะนั่นเท่ากับว่าเรากินคนในครอบครัวเดียวกัน แม้พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจะไม่ถือเรื่องความเป็นครอบครัวเดียวกันเข้มข้นอย่างมหายาน แต่หลักเมตตาธรรมที่ฝ่ายเถรวาทยึดถือก็มีเนื้อหาที่สอนให้เราพิจารณาว่าสรรพสัตว์คือเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตายของเรา ทศกคตินี้จะทำให้เราไม่มองผู้อื่นหรือชีวิตอื่นอย่างแยกขาดจากตน

(๒) ในฐานะสมาชิกของครอบครัวเดียวกัน ย่อมเป็น “พันธะทางศีลธรรม” ที่เราแต่ละคนจะต้องช่วยกันดูแลกันและกัน ศาสตราจารย์ปริชา ช้างขวัญยืนเคยกล่าวเอาไว้ในงานเขียนชิ้นหนึ่งของท่านว่า สังคมพุทธนั้นเป็นสังคมที่มองสมาชิกของสังคมทั้งหมดว่าเปรียบเสมือนคนในครอบครัวเดียวกัน ดังนั้นแม้หากมีความจำเป็นที่รัฐจะต้องลงโทษบุคคลที่กระทำผิดมาๆถึงขั้นประหารชีวิต การลงโทษนั้นก็ควรกระทำอย่างเมตตา พ่อแม่ที่จำต้องประหารบุตรที่ชั่วร้ายมาๆตามหน้าที่ย่อมกระทำการนั้นด้วยจิตใจที่ขมขื่นฉุนเคี้ยว รัฐอย่างพุทธศาสนาที่จำต้องประหารชีวิตพลเมืองของตนที่กระทำความผิดอย่างอุกฤษฏ์ก็ต้องกระทำการนั้นบนพื้นฐานของความรู้สึกขมขื่นเฉกเช่นเดียวกัน นี่แสดงว่าสังคมพุทธจะต้องเป็นสังคมที่ไม่ได้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆใน

สังคมอย่างที่เอาเฉพาะกรอบกติกาของสังคมเช่นกฎหมายเท่านั้นเป็นหลัก หากแต่ต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยกันและระหว่างบุคคลกับรัฐผ่าน “ความรู้สึก” อย่างเดียวกับที่คนในครอบครัวเดียวกันจะพึงรู้สึกต่อกันด้วย

(๓) ในตัวอย่างเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ที่เรากำลังพิจารณาอยู่นี้ ชายคนหนึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว เขามีลูกที่ต้องดูแลอยู่แล้วสองคน หากเขามีอันเป็นไป ภรรยาจะประสบความยุ่งยากลำบากมากในการที่จะต้องดูแลลูกทั้งสองนั้นแทน เนื่องจากเธอไม่มีอาชีพและความรู้อย่างสามี ปราภฏการณ์นี้หากพิจารณาจากกรอบความคิดของพระพุทธศาสนาข้างต้นเราก็ต้องถือว่าเป็นเรื่องที่ผู้คนในสังคมจะต้องเข้ามาช่วยกันดูแล เพราะนี่คือความทุกข์ร้อนที่กำลังเกิดขึ้นแก่สมาชิกของครอบครัวของเรา ผู้วิจัยคิดว่าหากเราเริ่มต้นที่ตรงจุดนี้ การพิจารณาเพื่อหาทางออกแก้ปัญหาทำนองนี้จะง่ายขึ้นมาก ที่ง่ายขึ้นเพราะเราได้เอาความรู้สึกเข้าไปผสมผสานในการพิจารณาปัญหาด้วย

สิ่งที่เราในฐานะสมาชิกของครอบครัวใหญ่จะต้องหาทางพิจารณา ณ เวลานี้เกี่ยวกับเรื่องนี้คือ

- (ก) ชายคนนี้กำลังป่วยหนัก เขาจะหายได้ก็โดยการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ คำถามมีว่า สังคมเราจะอนุญาตให้ชายคนนี้ได้สร้างตัวอ่อนขึ้นจากเชื้อของเขาและไข่ของภรรยา จากนั้นก็นำเอาเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนที่เกิดขึ้นนั้นไปรักษาความเจ็บป่วยของเขา หรือไม่ เพราะอะไร
- (ข) ดังที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้ว่า พระพุทธศาสนานั้นเข้าใจถึงการใช้ชีวิตที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง เราไม่สามารถห้ามความขัดแย้งที่จะเกิดแก่ชีวิตได้ ทางเดียวที่เราทำได้ก็คือใช้ปัญญาพิจารณาว่าท่ามกลางทางเลือกที่มีค่านั้น เราจะทำอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์ที่สุดแก่ทุกฝ่ายและมีความชั่วร้ายที่จะเกิดตามมาจากการเลือกนั้นน้อยที่สุด ถ้าเราใช้หลักที่ว่านี้พิจารณาเรื่องนี้ เราก็อาจจำแนกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ออกเป็นสองฝ่ายได้อย่างกว้างๆ ก่อนคือ (๑) ผู้ที่ได้ประโยชน์จากการอนุญาต (๒) ผู้ที่เสียประโยชน์จากการอนุญาต ผู้ที่ได้ประโยชน์จากการอนุญาตนั้นเริ่มต้นจากชายคนที่เป็นหัวหน้าครอบครัวที่กำลังป่วย ประโยชน์ที่เขาจะได้โดยตรงก็คือเขาจะไม่ตาย ส่วนประโยชน์โดยอ้อมก็คือการมีชีวิตอยู่นั้นจะเปิดโอกาสให้เขาได้ทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัวดูแลลูกที่ยังเล็กและภรรยาที่ต้องการเขาเป็นอย่างมากในภาวะการณ์เช่นนี้ ผู้ที่ได้ประโยชน์ถัดไปก็คือภรรยาและลูกของเขา ประโยชน์ที่ว่านี้จะเรียกว่าเป็นประโยชน์โดยตรงก็ได้คือเมื่อหัวหน้าครอบครัวไม่ตาย ชีวิตของพวกเขาที่ได้รับการคุ้มครองส่วนผู้ที่สูญเสียในกรณีนี้ก็คือทารก (อันที่จริงคำนี้อาจทำให้เข้าใจผิดได้มาก เพราะทารกในความรู้สึกของเราเป็นคนเต็มตัวแล้ว แต่ตัวอ่อนมนุษย์ในระยะที่แพทย์สามารถใช้เซลล์ต้นแบบได้นั้นห่างไกลจากความเป็นมนุษย์อยู่ค่อนข้างมาก ด้วยว่าเขาหรือเธอในสภาพนั้นมีลักษณะที่ควรเรียกว่า “กลุ่มเซลล์” มากกว่า) ที่ไม่มีโอกาสได้เกิดมาสู่โลก คำถามต่อไปมีว่า เมื่อจำแนกได้เช่นนี้แล้ว เราจะพิจารณาต่อไปว่าอย่างไร เรื่องนี้ไม่ยากที่จะตอบ เพราะแม้หลักการของพระพุทธศาสนาบางส่วนจะชวนให้เข้าใจว่าประโยชน์ของฝ่ายที่มากกว่าน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้เราสามารถตัดสินใจเลือกข้างที่คนส่วนใหญ่จะได้ประโยชน์ แต่พระพุทธศาสนาก็สอนว่าคนส่วนใหญ่ไม่ได้มีความชอบธรรมแต่ประการใดที่จะบีบบังคับ

ให้คนส่วนน้อยต้องเสียสละเพื่อพวกตน เมื่อใดที่มีการบีบบังคับ เมื่อนั้นก็ต้องถือว่ามีการล่วงละเมิดคนส่วนน้อย การล่วงละเมิดนั้นเป็นบาปตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

- (ค) จากที่กล่าวมาข้างต้น ดูเหมือนจะไม่มีทางเลยที่เราจะอธิบายได้ว่าการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในกรณีข้างต้นเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ จะอย่างไรก็ตาม มีช่องทางอยู่ช่องหนึ่งที่น่าจะทำให้การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์สามารถเป็นไปได้ ช่องทางที่ว่านี้ก็คือ “ช่องทางของการบริจาค” หรือ “ช่องทางแห่งโพธิสัตว์ธรรม” หมายความว่า หากเป็นไปได้ที่เราจะพิจารณาว่าตัวอ่อนมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้นนั้น “ยินดีบริจาคตน” เงื่อนไขตามที่กล่าวมานี้ก็จะทำให้การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในกรณีนี้กลายเป็นอีกเรื่องหนึ่งไปทันที เหมือนการใช้อวัยวะหรือเลือดที่ได้มาจากการบริจาคซึ่งเป็นเรื่องที่พระพุทธศาสนาเห็นว่าถูกต้องชอบธรรม ดังที่เราได้พิจารณากันมาแล้วข้างต้น
- (ง) แต่การบริจาค่นั้นเป็นกิจกรรมที่จะเกิดก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีความรู้สึกนึกคิดอย่างที่เป็นตัวของตัว รู้ผิดชอบชั่วดี เป็นผู้ใหญ่แล้ว กิจกรรมดังกล่าวนี้ไม่อาจจะเกิดกับตัวอ่อนมนุษย์ที่มีสภาพเป็นเพียงกลุ่มก้อนของเซลล์เท่านั้น ปัญหาจึงเกิดมีว่า เราจะใช้หลักการบริจาคทานกับตัวอ่อนมนุษย์ที่ว่ามันอย่างไร เรื่องนี้ก็เป็นประเด็นใหญ่อีกประเด็นหนึ่งที่เราจะต้องทำให้กระจ่าง ผู้วิจัยมีข้อเสนอว่า การคิดแทนผู้อื่นนั้นแม้จะเป็นสิ่งที่ระบบจริยธรรมในพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปไม่เห็นด้วย แต่ในความเป็นจริงพระพุทธศาสนาก็อยอมรับว่ามีหลายสถานการณ์ที่มนุษย์เราจำเป็นต้องคิดแทนคนอื่น เช่นเราไม่ถูกที่ยังเยาว์ ไม่รู้ว่าอะไรผิดหรือถูก ย่อมเป็นหน้าที่ของเราที่เป็นพ่อแม่ที่จะต้องคิดแทนลูก เป็นไปไม่ได้เลยที่เราจะให้ลูกคิดด้วยตัวเอง เพราะเขายังไม่พร้อม มีข้อที่น่าสังเกตว่า การคิดแทนผู้อื่นนี้หากประกอบด้วยเงื่อนไขอย่างน้อยสามข้อต่อไปนี้ ดูเหมือนว่าระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนาจะยอมรับได้ เงื่อนไขที่ว่านั้นคือ (๑) ผู้คิดแทนมีหน้าที่หรือความรับผิดชอบที่จะต้องคิดแทน (๒) ผู้ที่ถูกคิดแทนนั้นอยู่ในสถานะที่ไม่มีความพร้อมหรือไร้ความสามารถที่จะคิดด้วยตนเอง (๓) การคิดแทนนั้นไม่ได้คิดเพื่อประโยชน์ของผู้ที่คิด แต่เพื่อประโยชน์ของผู้ที่ถูกคิดแทน หรือไม่ก็เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พ่อแม่มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบที่จะต้องดูแลลูก ดังนั้นเมื่อลูกยังเล็กเกินกว่าที่จะคิดด้วยตนเอง พ่อแม่จะต้องคิดแทน คิดแทนในที่นี้หมายรวมถึงการเลือกหรือไม่เลือกอะไรแทนลูกด้วย ยกตัวอย่างเช่น เมื่อลูกร้องกินขนมหวานอย่างพรวดพราด พ่อแม่ที่รับผิดชอบจะต้องเลือกแทนลูกว่าจะให้กินขนมหวานนั้นได้เท่าใด บางอย่างที่ถูกไม่ชอบเช่นผักหรืออาหารที่เป็นประโยชน์ แม้ลูกไม่ร้องขอ พ่อแม่ก็ต้องจัดหาให้ ซึ่งบางครั้งเพื่อให้ลูกได้สารอาหารที่เป็นประโยชน์การบีบบังคับก็ย่อมเป็นสิ่งที่พ่อแม่ที่รับผิดชอบจะพึงกระทำ ปรัชญาสังคมของพระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะส่วนหนึ่งที่ยอมรับว่าสังคมนั้นเปรียบเสมือนครอบครัวใหญ่ ดังนั้นรัฐจึงเปรียบเสมือนพ่อแม่ เมื่อรัฐเปรียบเสมือนพ่อแม่ รัฐก็มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบที่จะต้องเลือกหรือไม่เลือกบางสิ่งแทนพลเมืองประเภทที่ไม่รู้ว่าอะไรควรเลือกอะไรไม่ควรเลือก การสวมหมวกนิรภัยนั้นรัฐต้องบังคับ เพราะหากไม่บังคับจะมีพลเมืองส่วนหนึ่ง (ที่ไม่รู้จักว่าอะไรควรไม่ควรในเรื่องการรักษาความปลอดภัยของตนเอง) ที่ไม่ยอมสวมใส่โดยอ้างความไม่สะดวกหรือขี้เกียจ พลเมืองประเภทนี้ก็เหมือนลูกที่ไม่รู้เรื่องอะไรทั้งสิ้น เมื่อลูกไม่รู้เรื่อง พ่อแม่ที่มี

ความคิดอ่านมากกว่าที่ต้องคิดแทน มีตัวอย่างอื่นอีกมากมายที่พระพุทธศาสนาเห็นว่าเป็นเรื่องที่รัฐที่มีความรับผิดชอบจะต้องคิดแทนหรือบังคับพลเมือง เช่นเรื่องอบายมุข เรื่องการศึกษา เป็นต้น สรุปคือรัฐตามทัศนะของพระพุทธศาสนามีหน้าที่ที่จะต้องคิดแทนพลเมืองในเรื่องที่ถูกที่ควร

- (จ) ในบรรดาเรื่องที่เรา (ในที่นี้ “เรา” หมายถึงสังคม) มีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันคิดแทนผู้อื่นนั้น ผู้วิจัยคิดว่าเรื่องการดูแลสุขภาพของผู้คนก็เป็นเรื่องหนึ่ง เมื่อเราคิดเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ ผู้วิจัยคิดว่าเรากำลังคิดเรื่องนี้ภายในกรอบของเรื่อง “สุขภาพของผู้คนในสังคม” ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเพื่อให้เข้าใจเรื่องการคิดเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ภายในกรอบเรื่องสุขภาพของผู้คนในสังคมนี้นี้ชัดขึ้น ผู้วิจัยขอเปรียบเทียบกับเรื่องการรักษาความมั่นคงของรัฐ ซึ่งก็เป็นเรื่องสำคัญเท่าเทียมกัน ในประเทศไทย แต่ละปีเราจะมีกรเณฑ์ทหาร การเกณฑ์ทหารก็คือการที่ชายไทยที่มีอายุและลักษณะทางกายภาพเข้าเกณฑ์ทุกคนจะต้องเข้ารับการจับสลากเพื่อไปเป็นทหาร ทหารนั้นมีหน้าที่เอาชีวิตของตนเป็นเครื่องมือในการปกป้องความมั่นคงของชาติ ในการนี้เราจะเห็นว่าบุคคลที่จับสลากแล้วบังเอิญว่า “ถูก” นั่นก็คือบุคคลที่ระบบสังคมของเรายกบังคับให้ต้องทำหน้าที่เสียสละเพื่อคนส่วนใหญ่ หากไปถามคนที่จับสลากถูกทุกคนว่า “คุณยินดีไหมที่ต้องมาเป็นทหารทำหน้าที่รักษาชาติเช่นนี้” เราอาจพอจินตนาการได้ว่าส่วนใหญ่คงบอกว่า “ไม่ยินดีเลย” อาจมีเพียงส่วนน้อยที่บอกว่ายินดี ที่ส่วนใหญ่ตอบว่าไม่ยินดีเพราะการเป็นทหารในบางสถานการณ์เช่นในสถานการณ์ที่ประเทศมีศึกสงครามนั้นย่อมหมายความว่าพวกเขาคือบุคคลที่ถูกเลือก “ให้ไปตายก่อนคนอื่น” จากตัวอย่างนี้เราจะเห็นว่า สังคมเรานั้นมีระบบเกณฑ์หรือบังคับให้คนส่วนหนึ่งต้องเสียสละเพื่อผู้อื่นอยู่แล้ว หากว่านั่นเป็นเรื่องที่จำเป็น ย้อนกลับมาที่เรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์อีกครั้ง *ตัวอ่อนที่ถูกใช้เพื่อการรักษาความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัวนั้นอาจพิจารณาเทียบเคียงได้กับบุคคลที่ถูกเลือกให้เป็นทหารเพื่อตายแทนคนอื่นในสังคม* ถ้าเรายอมรับว่าการใช้เพื่อนมนุษย์บางคนเป็นทหารเพื่อไปตายแทนเราเป็นเรื่องที่เราสามารถยอมรับได้ แม้จะไม่ชื่นชมหรือยินดีเลยที่เราต้องทำเช่นนั้น เราก็จะต้องยอมรับเช่นกันว่า การใช้ตัวอ่อนมนุษย์เพื่อรักษาความเจ็บป่วยของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันก็มีเหตุผลในทำนองเดียวกันนั้น

- (ฉ) เพื่อให้เข้าใจว่าทำไมผู้วิจัยจึงคิดว่าการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อรักษาความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัวที่มีความจำเป็นมากๆ เป็นเรื่องที่สามารกระทำได้ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงรายละเอียดของการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นี้ต่อไปอีกดังนี้ *ประการแรก* ระบบการใช้เพื่อนมนุษย์บางคนในสังคมเราเป็น “เครื่องมือ” เพื่อให้สังคมได้ประโยชน์นี้จะเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาไม่อาจยอมรับได้เลยหากปราศจากคุณสมบัติของการเป็นระบบเปิดหรือระบบที่เป็นธรรมแก่คนทุกคน การเกณฑ์ทหารนั้นเป็นระบบที่เปิดแก่คนทุกคน ไม่มีใครรู้ว่าตนจะ “ถูกเลือก” หรือไม่ ทุกอย่างเป็นเรื่องของโชค เมื่อทุกคนอาจเข้าข่ายที่จะถูกเลือก ระบบนี้ก็เป็นธรรม ในทำนองเดียวกัน ตัวอ่อนมนุษย์ที่ครอบครัวนั้นๆ สร้างขึ้นก็เป็นระบบเปิดในความหมายว่า เราไม่ได้เจาะจงสร้างใคร เราอาจจะจินตนาการเห็นภาพได้ว่าสมมติว่าเราอยู่ในยุคที่การใช้เซลล์ต้นแบบเพื่อการรักษาโรคเป็นสิ่งที่กระทำกันอยู่ ท่านผู้อ่านท่านใด

ท่านหนึ่งที่ทำางานวิจัยนี้อาจเป็นผู้ที่ “ถูกเลือก” ให้เป็นผู้เสียดสีเพื่อครอบครัว ซึ่งก็แปลว่าหากเป็นเช่นนั้น ท่านก็คงไม่ได้ทำางานวิจัยนี้ ถามว่าการถูกเลือกนี้อาจตกแก่ใครเมื่อใดก็ได้ใช่ไหม คำตอบคือใช่ เมื่อคำตอบเป็นเช่นนี้ ระบบนี้ก็เปิดแก่คนทุกคนเท่ากัน ดังนั้นจึงเป็นระบบที่อยู่ดีธรรม *ประการที่สอง* การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ที่กระทำกันใว้ครอบครัวนี้ว่าไปแล้วมีน้ำหนักรากกว่าการเกิดที่ทหาร เพราะคนจำนวนมากที่เราอาจไปตายแทนเขานั้นไม่ใช่คนใว้ครอบครัวเราเลย แต่การที่พ่อแม่เราสร้างเราขึ้นมาเพื่อรักษาพ่อหรือแม่ที่ป่วยหนักหากคิดใว้ครอบครัวใว้ความผูกพันของคนใว้ครอบครัวผู้วิจัยเชื่อว่าน่าจะโน้มน้าวใว้ทางที่คนส่วนใหญ่จะเห็นว่า “หากเป็นฉัน ฉันก็พร้อมจะเสียดสีเพื่อครอบครัว” *ประการที่สาม* จากที่กล่าวมาข้างต้นเราจะเห็นว่า เขาเข้าใจจริง การคิดแทนผู้อื่นใว้กรณใว้การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อเยียวการรักษาความเจ็บป่วยของคนใว้ครอบครัวนี้อาจจะอยู่ไม่ห่างจากความคิดของเจ้าตัวเขาเอง (หากว่าเขาสามารถคิดได้) มากนัก เมื่อเป็นเช่นนี้ น้ำหนักของความเ็นอกุศลกรรมใว้เรื่องนี้หากจะมีบ้างก็คงไม่มากนัก *ประการสุดท้าย* สารสำคัญของความคิดแทนผู้อื่นใว้เรื่องใว้การใช้เซลล์ต้นแบบนี้บอกเราว่า ตัวเราอันหมายถึงคนใว้สังคมที่ช่วยคิดแทนตัวอ่อนนั้นเป็นผู้ที่อาจกล่าวได้ว่าเกี่ยวข้องกับอกุศลกรรมหากว่าการคิดแทนนั้นจะมีความเ็นอกุศลกรรมปะปนอยู่ ส่วนตัวอ่อนที่ถูกรวใว้ขึ้นนี้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอกุศลกรรมเลยแม้แต่น้อย นอกจากนั้น การที่ตัวอ่อนนั้นเ็นเหตุปัจจัยของการที่ครอบครัวของเขาสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้เ็นปกติสุข แม้จะไม่ได้มาจาก “เจตนา” ของเขาโดยตรง เพราะตอนนั้นเขายังไม่สามารถที่จะมีเจตนาได้ แต่การเ็นเหตุปัจจัยเช่นนั้นพระพุทธรศาสนายอมถือว้าเ็นอกุศลกรรมไม่ทางใดก็ต้งทางหนึ่ง พระพุทธรศาสนาเ็นสอนเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดใว้สังสารวัฏที่ยาวไกลมากสำหรับบุุคคลธรรมดา ตามความเชื่อนี้ ตัวอ่อนมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใว้ใช้เซลล์ต้นแบบของเขาสำหรับเยียวการรักษาคนใว้ครอบครัวที่จำเป็นอย่างเ็นที่จ้งต้องได้รับการเยียวรักษาเพื่อให้ครอบครัวอยู่ใว้ได้นั้นจะไม่ได้รับผลกระทบมากมายนัก เปรียบไปแล้วก็เหมือนเขาหลับแล้วตื่นใว้ช่วงเวลาสั้นๆจากนั้นก็หลับต่อไปอีกใว้สังสารวัฏอันยาวไกลนั้น ช่วงที่เขาตื่นขึ้นก็คือช่วงของการเกิดใหม่ ช่วงนั้นเขายังเ็นเพียงกลุ่มก้อนของเซลล์ ยังไม่มีสภาวะทางจิตใจอันใดที่จะรับรู้ถึงความเจ็บปวด ครอบครัวขอใว้ชาติภพนั้นของเขาเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตเฉพาะหน้าที่เกิดแก่ครอบครัว เมื่อถูกใว้แล้ว เขาก็ไปต่อ การเ็นพระโพธิสัตว์โดยไม่เจตนาเ็นหากภายหลังเขาสามารถระลึกได้จะด้วยเหตุใดก็ตามแต่ยอมเ็นเรื่องที่เขาควรอนุโมทนายินดี ซึ่งก็แปลว่าชาติภพอันแสนสั้นเพียงสัปดาห์หรือสองสัปดาห์ของเขานั้นมีความหมายมาก เพราะเ็นภพชาติที่ถูกใว้เพื่อการกุศลอันยิ่งใหญ่ นี่จึงเ็นเรื่องที่ควรยินดีแทนเขา หรือหากคิดอย่างเขาเราเ็นตัวตั้ง ผู้วิจัยคิดว่าระหว่างที่ตนเองท่องเียวยอยู่ในสังสารวัฏอันยาวไกลนี้ หากชาติใดภพใด ครอบครัวหรือบุคคลที่เคยก่อกรรมดีร่วมกันมาเ็นมีความจำเป็นจ้งต้องใช้ชาติภพของผู้วิจัยเพื่อการรักษาเยียวบุคคลอันเ็นที่รักที่จำเป็นจ้งต้องได้รับการเยียวรักษา ไม่อย่างนั้นครอบครัวอาจประสบความหายนะอย่างใหญ่หลวง ไม่มีเหตุผลเลยที่ผู้วิจัยจะไม่ยินดีอุทิศตน การเวียนว่ายตายเกิดนั้นยังมีอีกมากมายมหาศาลไม่รู้จบสิ้น ไม่มีเหตุผลที่เราจะตระหนัว้ชาติภพของตนเพื่อบุคคลอันเ็นที่รักนั้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ผู้วิจัยคิดว่า เราสามารถสรุปได้ว่า การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในกรณีบุคคลซึ่งมีหน้าที่หลักในการดูแลครอบครัวจำเป็นต้องได้รับการเยียวยารักษานั้นเป็นสิ่งที่ระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนาทั้งจริยธรรมส่วนบุคคลและจริยธรรมทางสังคมสามารถรับได้

(ค) กรณีคนป่วยที่ชีวิตส่วนตัวไม่มีความจำเป็นต้องรับผิดชอบครอบครัว แต่ชีวิตเขาเป็นประโยชน์มหาศาลต่อประเทศชาติหรือชุมชน

กรณีที่สามนี้ว่าโดยเนื้อหาที่ไม่ต่างจากกรณีที่เรากำลังพิจารณาช้างต้นนัก เพราะสองกรณีนี้เหมือนกันตรงที่บุคคลที่เจ็บป่วยนั้นมีค่าสำหรับบุคคลอื่น ต่างกันที่ตรงขอบเขตของสิ่งที่เรียกว่า “บุคคลอื่น” ที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเท่านั้น ในกรณีของครอบครัว ผู้ที่เกี่ยวข้องก็คือสมาชิกของครอบครัวที่จะได้รับผลกระทบหากว่าหัวหน้าครอบครัวหรือหลักของครอบครัวนั้นสิ้นเป็นไป ปกติครอบครัวนั้นแม้จะมีสมาชิกมากอย่างไร จำนวนก็คงไม่เกิน ๑๐๐ แต่กรณีที่บุคคลที่เจ็บป่วยนั้นเป็นผู้นำประเทศเช่นประเทศไทย จำนวนคนที่จะได้รับผลกระทบก็มากเป็นหลักล้านหรือหลายสิบล้าน

ในกรณีข้างต้นนั้นเหตุผลหลักที่พระพุทธศาสนาเห็นว่าเราสามารถนำเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ได้ก็คือเหตุผลเรื่องความเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เหตุผลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยคิดว่าสามารถใช้ได้กับกรณีหลังนี้ด้วย และยังหากเราจะพิจารณาประเด็นเรื่องจำนวนของคนที่จะได้ประโยชน์ร่วมด้วย กรณีหลังนี้ยิ่งเห็นชัดว่าไม่น่าจะเป็นสิ่งที่ระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนาจะขัดข้อง ยิ่งพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานด้วยแล้ว ยิ่งเห็นว่าการใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของมหาชน การนั้นย่อมสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา

จะอย่างไรก็ตาม กรณีที่ผู้ต้องการเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เป็นบุคคลที่ชีวิตของเขามีค่าต่อคนอื่นนอกครอบครัว นำหนักของการเสียสละของตัวอ่อนอาจไม่มากเท่ากับกรณีที่ผู้ป่วยมีค่าต่อคนในครอบครัว สมมติว่าผู้วิจัยเป็นนายกรัฐมนตรีที่คนไทยรักและต้องการให้อยู่มาชาติไทยไปนานๆ ผู้วิจัยมีภรรยาและลูกซึ่งภรรยานั้นสามารถดูแลได้แม้ว่าผู้วิจัยจะไม่อยู่แล้วเนื่องจากเธอมีฐานะและความรู้ วันหนึ่งผู้วิจัยป่วย จะรักษาได้ก็โดยการนำเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ ผู้วิจัยตัดสินใจสร้างตัวอ่อนขึ้นจากเชื้ออสุจิของตนและไข่ของภรรยา เมื่อได้ตัวอ่อนมาแล้วก็เอาเซลล์ต้นกำเนิดจากตัวอ่อนนั้นมารักษา ตัวอ่อนนั้นอาจตั้งคำถามได้ว่าทำไมเขาจะต้องเสียสละตนเพื่อบุคคลอื่นด้วย กรณีนี้ต่างจากกรณีที่ผู้วิจัยเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ต้องเลี้ยงดูลูกและภรรยา ซึ่งตัวอ่อนอาจไม่ตั้งคำถามอย่างข้างต้นเพราะรู้ว่าการเสียสละของตนนั้นเป็นไปเพื่อพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน จะอย่างไรก็ตาม เราได้พิจารณามาแล้วว่า พระพุทธศาสนานั้นสอนให้เราพิจารณาโลกทั้งโลกว่าเป็นครอบครัวใหญ่ ในแง่ที่คนนอก “ครอบครัวทางชีวภาพ” ของเรานั้นในท้ายที่สุดแล้วก็ยังเป็นสมาชิกของ “ครอบครัวในทางธรรม” ของเรา เมื่อพิจารณาเช่นนี้ก็สมควรที่ตัวอ่อนนั้นจะอนุโมทนาการที่ตนได้รับเลือกให้สร้างคุณประโยชน์แก่มหาชน ชีวิตท่านไม่ว่าจะเพื่อคนในครอบครัวหรือเพื่อคนนอกครอบครัวย่อมมีความหมายยิ่งใหญ่เสมอ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ในตอนนี้ย่อมทำให้เรามองเห็นว่า ในท้ายที่สุดแล้ว การใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อการเยียวยารักษาความเจ็บป่วยของบุคคลอื่นหากคิดจากการอบของการบริจาคชีวิตย่อมเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาจะไม่ขัดข้อง ท่านนั้นเป็นบุญ แม้ชีวิตท่านในกรณีของตัวอ่อนนี้จะไม่สมบูรณ์เต็มที่เพราะเจ้าตัวคิดเองไม่ได้ แต่ถ้าสามัญสำนึกบอกเราว่า หากเราตกอยู่ในสถานการณ์ที่เป็นตัวอ่อนที่ถูกสร้างขึ้นนั้นเราก็จะ

ยินดีอุทิศตน สำนัญลักษณ์ของมหาชนที่โน้มไปในทางเดียวกันเช่นนี้ย่อมเป็นหลักประกันได้มากกว่าเรื่องที่เรากำลัง
คิดแทนตัวอ่อนอยู่นี้คงไม่ห่างหรือต่างจากสิ่งที่จะเกิดในใจแก่ตัวอ่อนหากว่าเขาสามารถคิดได้ ดังนั้นการใช้เซลล์
ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขที่จำเป็นและอธิบายได้เช่นนี้จึงน่าที่ระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนา
จะไม่ขัดข้องแต่ประการใด ©